Н. АВТОКРАТОВ

Ривият зубер

ВОЕННО ИЗДАТЕЛСТВО ПРИ МНО

★ БИБЛИОТЕКА ★ ВОЕННИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ★

1. НАДПИСЪТ НА СТЕНАТА

Веднага след войната, през юли, аз защитих дипломната си работа — проект на цех за азбестоциментови тръби — и заедно с другарите си от института чаках назначение за работа.

От няколкото предложени ми места избрах циментовия завод, разположен близо до град К., недалеч от границата с Румъния. Едновременно с мен завърши института и жена ми, Леночка, която получи назначение в същия завод. Полагаше ни се едномесечен отпуск. Леночка реши да го прекара при родителите си в краймосковската им вила. Те канеха и мен, но аз помислих, че е по-добре да отида на мястото на бъдещата ни работа, да се запозная с колегите, да потърся квартира — с една дума, поне малко да организирам бита преди идването на жена ми.

Приготвих се набързо и с не много багаж седнах във влака на Киевската гара. След две денонощия вече приближих местоназначението си. Беше над-

вечер. Още отдалеч видях кулата на замъка, която се чернееше на фона на небето. Скоро се показа и самото градче — неголямо, живописно разположено по склоновете на хълмовете, край бреговете на широка пълноводна река.

Чистите улички, малките бели къщички с керемидени покриви, окръжени с дървета, чиито клони бяха надвиснали над тротоарите, широките площади, сенчестите кестенови алеи, пазарът с колите, около които преживяха волове, кафенетата с масички на самата улица — всичко това беше типично за южното украинско градче.

До завода имаше още двадесет километра по шосето. Аз успях да изпратя телеграма в Москва и да заема място в автобуса, който поддържаше рейса между гарата и завода. Минута по-късно автобусът се носеше по прекрасното асфалтирано шосе, засадено от двете страни с тополи. Пътят направи няколко остри завои по склона на хълма, спусна се в обрасла с редки храсти падина, изви рязко и ето пред нас отново се откри широката река. Ние пътувахме покрай брега право на запад. Огненият диск на слънцето, обвит в лилавата пелена на облаците, се отразяваше в огледалото на реката заедно с черните брегове. Беше съвсем тихо. Аз мълчах очарован от красотата на пейзажа.

Но ето че в далечината изникнаха силуетите на трите заводски комина. Единият от тях бълваше дим. Още няколко минути и в мрачината замигаха светлините на заводското селище.

Автобусът изви на площада и спря пред мрачно двуетажно здание, засбиколено със строителни скели. Тук-таме по прозорците се виждаха решетки. Единственият фенер едва осветяваше закованата над вратата табела. Всичко това създаваше подтискащо впечатление и като прочетох табелата, едва повярвах,

че това е хотелът. Позвъних. Чуха се тежки стъпки, един прозорец светна и масивната врата се отвори бавно. На прага стоеше старец.

— Кажете, тук ли е хотелът? — запитах аз.

— Точно тъй. Не се безпокойте, това не е затвор — отвърна старецът, усмихвайки се приветливо. — Ето тук, заповядайте.

Той отвори страничната врата и ме пусна да вляза в канцеларията — току-що боядисана стая. Маса, столове, огнеупорна каса. На стената стъклен шкаф за ключовете и голям „плакат“ с правила... Аз представих документите си.

— Ще ви дадем легло на втория етаж — каза старецът, след като свършиха формалностите. — Той вече е ремонтиран и там няма решетки. Да отидем горе. . . Да, не е весела къщичката, но няма що! — продължаваше той, докато се качвахме по стълбата. — Тук при фашистите се помещаваше гестапо, същинското гестапо, с подземия. В онази стая, където е канцеларията, държаха кучетата. . . Който попаднеше тук, вече не излизаше! На площада имаше бесилка — добави той шепнешком. — Сега си спомняме за всичко това като за някакъв тежък кошмар. Виж, като ремонтираме помещението, като оправим фасадата, тогава хотелът ни ще заприлича на хотел.

Стаята, която ми дадоха, беше малка, но добре подредена, с прозорец към градината.

Влезе девойка, която донесе чисти чаршафи, постави на масата ваза с цветя, застла леглото и излезе, като пожела лека нощ.

Прозорецът беше отворен, но в стаята бе душно и миришеше на боя. Спах лошо. Присъниваха ми се някакви страшни фигури, които ме гледаха с неподвижни очи от всички ъгли и протягаха към мен дълги, покрити с броня пипала.

Впрочем, събудих се бодър. Яркото слънце, свежият утринен въздух, веселите гласове на строителите, които работеха на скелите под прозорците, разсеяха тревогите от изминалата нощ. Аз се облякох и отидох в столовата. Тя се помещаваше в ремонтираната вече половина на първия етаж. Там беше много уютно: чисти покривки, цветя, нови съдове.

Въпреки ранния час на една от масите вече закусваше някакъв красив млад човек с гъста черна коса, късо подстригани мустаци и очила. Новият сив костюм му стоеше великолепно. Златният ръчен часовник с особена форма, автоматичната писалка и моливът с внушителни размери, стърчащи от джоба на сакото, гребенчето във вид на златна рибка, което забелязах в портмонето, когато плащаше, говореха за стремежа му да бъде оригинален. Той четеше вестник и само бегло ме погледна.

— Кой е този? — запитах стареца домакин, когато непознатият излезе.

— Кореспондент на някакъв вестник — отговори той. — Вече две седмици живее тук.

Като закусих, аз отидох да разгледам онази половина на първия етаж, където при гестапото са били затворническите килии. Повечето от стаите бяха вече ремонтирани, но няколко килии бяха останали в стария си вид. Влязох в едната. Вътре цареше полумрак. Двата прозореца бяха на три четвърти зазидани с тухли. В останалата отгоре пролука чернееха прътовете на желязна решетка. Слабата светлина, която едва проникваше през прашните стъкла, позволяваше да се виждат сивите стени, покрити туктаме с петна от влага.

Крушка, поставена в мръсния таван, дървени нарове покрай стените, желязна врата с резе и шпионка — това бе всичко. Като се вгледах, аз забелязах, че стените на много места са изписани.

Ето надпис със син молив и едър твърд почерк: „Другари, дръжте се!“ И по-нататък: „Ние ви презираме, палачи!“ До него бе издраскано с нещо остро: „Тук прекараха последните си часове Толя Сердобин и Женя Аносов. Другари, отмъстете заради нас!“ А по-долу — почти изтрит надпис с въглен: „Умирам, изпълнил дълга си към родината!“

Още и още надписи — изписани с твърда мъжка ръка, с детски и женски почерк — свидетели на мъжеството, героизма и безстрашието на съветските хора.

Дълбоко потресен, аз излязох от стаята. До нея имаше друга, по-малка килия. Там беше по-светло: ремонтът завършваше, решетката беше избита, прозорците бяха освободени от зида и наровете бяха изнесени. Таванът и една от стените бяха вече изчистени. Един работник чистеше другата стена със стъргало. Аз вече щях да отмина, когато изведнъж забелязах на същата стена, до самия под, няколко реда числа, старателно и ясно написани с молив. Числата бяха еднозначни и двузначни, разделени от междини. Какво би могло да означава това?

Първо възникна догадката, че тук е написано шифровано съобщение. Може би затвореният е написал на стената нещо важно, което не е искал да видят гестаповците, и затова го е написал под наровете, където от пръв поглед не се забелязва. Този надпис в никакъв случай не биваше да се остави без внимание. Намерих парче хартия, помолих работника да ми даде молив и започнах да преписвам числата.

— А! Вие също се заинтересувахте от надписите? — чух звучен глас и като се обърнах, видях кореспондента, който закусваше заедно с мен в столовата. — Аз съм просто потресен — продължаваше той. — Какъв ужас! Какви негодяи! . . . Позволете

обаче да ви се представя: Коломийцев, кореспондент на киевски вестник. . . Много ми е приятно!

Ние се ръкувахме. Той беше без сако и аз забелязах на лявата му ръка, на китката, по-горе от часовника, следа от рана от куршум. Той се наклони към цифрите и внимателно започна да ги разглежда:

— Какво пишете?. . . Аха, това е интересно! Много интересно! Тъй, тъй. . . Но вие напразно се стараете. Всичко това вече отдавна е преснето и преписано. В градския комитет вие ще намерите цял албум. Да вървим. Аз ще ви заведа в подземието, където гестаповците се измъчвали своите жертви.

Подземието беше току-що ремонтирано и там нямаше нищо интересно.

Ние поговорихме още малко. Той, както разбрах, пристигнал в завода, за да присъствува на тържеството по случай пускането на втората пещ, но едва ли ще дочака. Не би могъл да остане тук повече от два-три дни, защото бързал за баскетболните състезания в Чернигов.

Ние се разделихме. Аз отидох да се представя на директора на завода, а също и на бъдещия си шеф — началника на пещения цех Григорий Иванович Толкачов, под чието ръководство ми предстоеше да работя.

После заедно с Толкачов разгледахме производството. От стария, разрушен от фашистите завод, който се състоеше само от една пещ, може да се каже, не беше останало нищо. На негово място се издигаше ново, мощно предприятие, състоящо се от три грамадни въртящи се тръбни пещи. Едната вече работеше, другата се изпробваше, а третата се монтираше.

— Ето какво заводче сме направили! Красавец, гигант! — каза Григорий Иванович, когато завършвахме прегледа. . . — Мястото е много хубаво: ва-

ровици — първо качество, надали ще се намерят такива някъде другаде — и запасите им са грамадни, и водата близо.

Вече се стъмваше, когато напуснах завода и тръгнах към хотела.

Облаци плътно покриваха небето. През тях сякаш в дим плуваше луната. Беше душно и тежко, както бива пред буря. Никакъв ветрец! А той би могъл да донесе поне малко прохлада. В стаята ми, въпреки че прозорецът беше отворен, просто не можеше да се диша. Вдигнах дюшека, чаршафа и възглавницата, измъкнах се през прозореца на скелята и си постлах там.

„Ако започне буря, ще успея да скоча в стаята“ — помислих си аз, загърнах се с чаршафа и скоро заспах.

2. ЕДИН СРЕЩУ ДРУГ С ЛУДИЯ

В съня си почувствувах, че някой ме дърпа за крака. Пак и пак. . . Отворих очи. До стената, затулил с гърба си прозореца, широко разперил ръце, стоеше висок слаб старец. Не, това не беше сън! При бледата светлина на луната виждах ясно неговото сиво като стената лице, белите разчорлени коси, разрошената брада и мръсната му розова риза. Изпънал шия, той ме разглеждаше с любопитство и подигравателно ми се усмихваше. Аз се повдигнах.

— Ни, ни, ни. . . — прошепна старикът, като ме заплашваше с пръст. — Това няма да помогне. . . Слушай: „Аз, могъщият безпощаден юноша вожд, завладях Ефеското царство!“ Запомни това, запомни: „Аз, могъщият безпощаден юноша вожд. . .“

Той отново и отново повтаряше тази безсмислена фраза, все по-бързо и по-бързо. Освен това старецът

се приближаваше към мен, докато най-после се наклони така близо, че брадата му допря гърдите ми. Очите му трескаво блестяха, а ръцете му правеха някакви нелепи движения, сякаш драскаха чаршафа. Нямаше съмнение — пред мен стоеше луд. Аз го отблъснах и скочих на крака.

— А. . . така, така, така! — проговори той и се засмя. — Значи ето кой си ти! Сега вече те познавам. . . Няма да се скриеш. Ти си Бедуин! Бедуин! Бедуин! Върна ли се? Пак!

Внезапно изражението на лицето му се измени.

— Къде е той? Къде сте го скрили? Дайте ми сина! — започна да вика той и най-после, като падна на колене, прегърна голите ми крака.

Не знаех какво да правя: да бягам — нямаше накъде, при това той така здраво ме държеше. . . Да викам? . . . Някак си неудобно беше. Очевидно това бе някакъв нещастен баща, загубил сина си на фронта.

— Дядо, не се вълнувайте — казах аз колкото можех по-спокойно. — Вашия син аз никога не съм виждал. Аз едва вчера пристигнах тук. . . Ако той е загинал през войната, то той е загинал като герой, защищавайки родината. . .

Това не трябваше да му казвам. Той веднага се изправи, затресе се, погледна ме с неизразима злоба и започна да вика:

— Да, той е герой, герой, а ти, Бедуин, ти си предател! Бедуин! Предател, предател!

Изведнъж той се хвърли върху мен и с несвойствена за един старец сила се вкопча с две ръце в гърлото ми.

Какво стана по-нататък, не помня добре. Ние се борехме на самия край на скелята. Под нас дъските трепереха и се огъваха. Един момент аз бях пред гибел. Притиснал ме с цялото си тяло, старецът ме

наведе през перилата, без да престава да ме души. Краката ми ритаха във въздуха. Аз се задъхвах. Пред очите ми заплуваха червени кръгове. „Нима това е краят?“ — блесна мисъл в главата ми. Дръпнах се, стъпих на дъската и се освободих от сбятията на лудия. После скочих, хванах го за раменете и с всички сили го блъснах. Той си удари главата о стълба, загуби равновесие и падна от скелята.

Помислих, че ще се пребие долу. Но падайки, той се хвана за някакъв предмет и леко скочи на земята. Изпаднал в ярост, като скачаше в някакъв див танец и ме заплашваше с юмруци, той започна да вика с пълен със злоба глас:

— Запомни, ти! Запомни! „Аз, могъщият безпощаден юноша вожд, завладях Ефеското царство!“

После с удивителна лекота и бързина се затича през градината и изчезна от погледа ми.

В хотела се вдигна суматоха. Натрупаха се хора с фенери, отидоха да претърсват градината. Дойде и завеждащият хотела. Успокоил се малко, аз му разказах всичко, което беше станало.

— Да, да — каза той, като клатеше глава. — Забравих да ви предупредя: тук не бива да се нощува на открито. Понякога старецът броди нощно време по площада и около зданието. . . Това е Иван Иванович Сердобин, бивш заводски счетоводител. Нещастен човек! Фашистите закараха в гестапо сина му и после го обесиха тук на площада, като заставиха баща му да гледа. Та той от това и. . . полудя. В лудницата го пращаха няколко пъти — не го излекуваха. През деня нищо, мълчи като ням и на нито един въпрос не отговаря, а през нощта понякога лудува. Само че преди той не се биеше. Ще ви събуди и ще ви накара да слушате някаква глупост. Вие изглежда нещо не му харесахте.

„Значи това е Сердобин, бащата на същия онзи Толя Сердобин, който е оставил на стената на затвора такъв трогателен надпис!“ До болка ми дожаля за стареца и ме доядя на мен, че с невнимателните си думи съм довел нещастника до припадък.

На другия ден, сутринта, когато излизах от столовата, ми се обади кореспондентът Коломийцев. Той седеше на една пейка с шлифер в ръка и с куфар до краката.

— Вас чакам. Искам да чуя от вас за необичайното нощно приключение. Забавно, нали? Казват, че ви е нападнал някакъв луд. . . Бъдете добър, разкажете ми. Кореспондентите са винаги любопитни.

Разказах подробно за всичко, което беше станало през нощта. Той ме слушаше внимателно и ме караше да му преповтарям някои неща.

— Забавно приключение, нали? — каза отново той, когато завърших. — Той ви е взел, както изглежда, за някакъв арабин. Какво ли не съчинява болното въображение! . . . Обаче аз трябва да вървя. Довиждане! Бързам за самолета.

— Та нали вие, струва ми се, се канехте да погостувате тук още два-три дни? — не се сдържах аз.

— Обстоятелствата се промениха. Не мога! — И той си отиде.

„Обстоятелствата не играят тук никаква роля — помислих си аз. — Просто лудият те е изплашил. Ти, макар че си конте, си страхливец. . .“

Трябва обаче да кажа, че на мен също ми се приискa по-скоро да се махна от тези места. Повторната среща със страшния старец не предвещаваше нищо хубаво. Макар по думите на завеждащия хотела той никога да не бе влизал в помещенията, не можех да разчитам на такава скромност от страна на лудия.

Тръгнах да си търся стая някъде по-далеч от това неприятно място.

3. НАХОДКА В КУЛАТА НА ЗАМЪКА

Потръгна ми. Чак на другия край на селището, близо до завода, ми показаха малка къщичка с балконче и градинка отпред — там се давала стая под наем. Аз почуках. Спретната бабичка отвори вратата и както изглежда, се зарадва, като узна целта на идването ми.

Просторната светла стая беше напълно достатъчна за двама души и на първо време ме задоволяваше. Ние бързо се уговорихме за условията и аз реших да се заселя тук. Бабичката се наричаше Надежда Петровна Паско. Тя се разприказва и ми повери своята скръб, която беше скръб и на много други майки: синът ѝ още в началото на 1942 година бил задигнат от гестаповците и оттогава се изгубил, без да има вест за него. Дали е умрял тука някъде или пък са го изпратили в Германия и там е загинал — никой нищо определено не можеше да каже. Той работел в завода като началник на химическата лаборатория.

— Та си живеем тук със снахичката, Мария Сергеевна. Скръбта си оплакваме. Тя работи в завода, а аз в къщи. Сега при нас гостува внучката ми Таня. Дойде от Киев да прекара тук ваканцията.

Бабичката се усмихна и лицето ѝ просветна.

Вечерта вече напълно се преселих в новата квартира. Мария Сергеевна беше симпатична четиридесет и пет годишна жена с приятно, макар и уморено лице, със сериозни сиви очи и с тъмни коси, сред които тук-таме вече блестяха сребърни нишки. Дъщеря ѝ изглеждаше съвсем малко момиченце. Беше двадесетгодишна, а можеха да ѝ се дадат не повече от шестнадесет. Току-що бе преминала във втори курс на медицинския институт. Нейните светлокафяви очи гледаха весело и закачливо. Чистото чело, пра-

вилният нос, дългите светлоруси коси, сплетени на плитки — всичко беше красиво и хармонично. Външността ѝ се разваляше донякъде от устните, които бяха доста дебели и малко изразителни. В стройната ѝ здрава фигура и в ъгловатите ѝ движения имаше нещо момчешко. Тя беше любителка на разходките из околностите и постоянно ме канеше със себе си, но аз предпочитах да се разхождам сам.

С часове бродех по пътеките и пътищата, край полята, засети с пшеница и царевица. Отбивах се в стопанствата, за да похапна току-що откъснато грозде, закусвах с пъпеши и домати, пийвах чашка ново киселичко вино. А понякога се изкачвах по върховете на хълмовете и оттам разглеждах белите зъбери, ясно открояващи се сред тъмнозелените петна на гората, сребристата река, отдалечените села и стопанства. След това вечер разказвах в дълги писма за своите пътешествия.

Бях дори и в града, този път вече заедно с Татяна.

Току преди заминаването си от Москва бях приет за кандидат-член на партията и бързах да се зачисля в районния комитет и да се представя на първия секретар. Същия ден Таня заминаваше за града по покупки. Ние се условихме да се срещнем на булеварда.

Първи секретар беше другарят Еременко. Аз го заварих в кабинета. Той разговаряше оживено с един посетител.

— Запознайте се — Краевски, председател на местния съюз на ловците — каза Еременко.

Еременко ме разпита за всичко и обеща да ме привлече на партийна работа. Заинтересува се дали съм се настанил добре и дали не се нуждая от нещо. Аз му благодарих и между впрочем разказах за нощното си приключение в хотела.

— Да, зная, зная — каза той. — Чух за този нещастник. Не издържали нервите му. Пък и лесно ли е бащата да гледа как мъчат и бесят собствения му син! По време на окупацията — продължи той — тук действуваха няколко нелегални организации. Сред тях имаше група „МЮП“ — „Млади разузнавачи патриоти“[1]. Ето, Артемий Иванович — той кимна към Краевски — имаше близко отношение към тази работа.

Краевски мълчаливо кимна с глава. Съвсем не стар, но с посивели коси, той беше пълен със сили човек. Сивите му очи гледаха спокойно и проницателно. Само забележимата нервност, с която смучеше лулата, свидетелствуваше за това, че е живял не съвсем спокоен живот.

— Да — каза той, като остави лулата си, — младите разузнавачи неведнъж ни оказваха голяма помощ. Тяхната група беше прекрасно законспирирана. Те се свързваха помежду си само с помощта на особена азбука. Ние влизахме в контакт само с един от тях — свръзката Катя Гаврилов, по прякор „Чичко“. Беше здрав юноша. Когато през пролетта на 1944 година организацията се провали, той уби при арестуването си трима гестаповци и се застреля сам. Тогава бяха арестувани Аносов, Толя Сердобин, сестрите Паннини — всичко дванадесет души. От тях осем обесиха на площада. Останалите навярно са били умъртвени при разпита. Печален спомен! Но до нашата нелегална организация фашистите не се добраха.

— Значи казвате, че старецът лудува? — запита Еременко. — Нападнал ви е? Налага се да го изпратим в психиатрията. Няма що. Да го оставяме така не бива.

— ——

[1] ЮРП — „Юные разведчики патриоты“ — на руски.

Той се попривдигна от стола, давайки с това да се разбере, че разговорът ни е свършил. Стана и Краевски. Едва сега забелязах, че той куца с левия си крак и се подпира с бастун. Впоследствие научих, че той загубил крака си в партизанската война и носи протеза.

Отрядът, който той командувал, се оттеглил в пръснат строй след сполучлива диверсионна акция. Краевски вървял последен и се натъкнал на мина — тя му откъснала крака. Нямало откъде да чака помощ, положението било отчайващо. Пристегнал крака си с ремък, той пълзял три километра през храсталаците покрай блатото, докато го забелязали другарите му, които били тръгнали да го търсят. Тогава загубил съзнание. . .

Сега живееше като инвалид от Отечествената война, получаваше пенсия и заемаше поста председател на съюза на ловците.

След като свърших работата си в райкома, аз отидох на булеварда, където ме чакаше Татяна. Тръгнахме из града. Поблъскахме се из пазара, купихме си грозде и круши. Обядвахме в стола. После посетихме областния музей, където се запознахме с директора му, уважаваната старица Маева. Тя ни посъветва да разгледаме старинния замък, една от забележителностите на града.

— И аз обичам да ходя там — каза тя с тих глас. — Много тъжни спомени са свързани с този замък. Там беше мястото за срещи на нашите млади герои. Идете го разгледайте. Замъкът е интересен. Построен е още при крал Сигизмунд, преди повече от триста години.

До заминаването на моторния катер, който ежедневно пристигаше от завода и се връщаше вечерта, оставаха още три часа и ние решихме да се възползуваме от съвета на старицата.

Замъкът се издигаше в стария град, от другата страна на реката, върху хълма, който господствуваше над града и реката. За да отидем там, трябваше да преминем реката със сала. Големият мост беше разрушен и за неговото възстановяване сега работеха водолази.

Изкачихме се на хълма по стръмните улици, пресякохме парка и приближихме замъка. Някога той е бил страшна крепост, но сега са останали само черни развалини, обрасли с мъх и редки храсти, свърталище на много гущери. Запазила се бе част от стената с портата, над която в камъка бе изсечен щит с герб: протегната ръка държи меч. От грамадната зала, в която някога е пирувала шляхтата, се е запазил един ъгъл с железни пръти, стърчащи на всички посоки. Сводовете са се срутили и превърнали в купища камъни, покрити с мъх и лишеи. Напълно запазена бе само една голяма кула, която се извишаваше на края на пропастта. Някога от черните ѝ бойници застрашително са стърчели на всички страни дулата на топове. Сега тя имаше мирен вид: долу бе гъсто увита в бръшляни, в бойниците се бяха заселили гълъби, а горе кулата бе облепена с гнезда на ластовички. Когато вечерта ние седяхме в подножието на кулата, те се носеха над главите ни и въздухът се пълнеше с цвъртенето им.

Беше ми тежко. Съвсем живо си представях как може би на същата тази пейка са седели младите разузнавачи и са обсъждали важни, рискувани операции. Над тях също са се носили ластовичките, долу също така е блестяла реката. . . А после ги обесили. . .

— Какво все мълчите, Серьожа? — запита Татяна. — Скучно ли ви е?

— Не ми е скучно, а мъчно.

— Защо?

— Мисля за младите герои, които са седели тук, както ние сега седим, а после са били заловени и измъчвани в подземията.

— Ако ви е скучно тук, да идем в парка.

— Няма смисъл — далече е. По-добре да поседим тук.

— Но какво става днес с вас? Развалините ли ви действуват така?

— Та що, възможно е... Развалините винаги навяват тъга.

— Интересно би било да се вмъкне човек в тази кула — каза изведнъж Татяна. — Може би там са скрити старинни вещи. Представяте ли си — оръжие, рицарски доспехи, манускрипти с печати... Ами ако там седят оковани скелети!...

— Едва ли! — засмях се аз. — Какво пък, да видим.

Ние заобиколихме кулата. Надявах се да намерим някакъв вход, прозорец или галерия за подземията, но не открих нищо подобно. Портата бе отдавна зазидана, до бойниците беше невъзможно да се стигне, каменният цокъл на кулата навсякъде беше цял-целеничък. Но ето че от едната страна, точно срещу портата, открихме ниско над земята една бойница. Сигурно тя е била предназначена за нисък бой в случай на щурм. Бръшлянът беше така уплел всичко, че беше почти невъзможно да се види бойницата дори отблизо. Аз се опитах да се покатеря, но паднах. Татяна се смееше до припадък на моята неловкост.

— Вие не ще можете! — заяви тя. — Налага се, както изглежда, аз да опитам... Подкрепете ме!

Помогнах ѝ малко. Тя се хвана за стеблото на бръшляна и като се опираше на неголемите издатини по стената, с удивителна ловкост започна да се катери нагоре. След минута тя беше вече в бойницата.

— Тъмно е, нищо не се вижда — чух нейния глас. — Отворът е много тесен, главата не минава и въздухът е тежък. . . А! Намерих гребенче. . . Какво интересно гребенче!

— Е, добре, търсете по-нататък. Може би ще намерите огледалце и пудриера — закачих я аз.

— Не. Нищо повече няма. . . Дръжте!

Във въздуха се мярна нещо жълто и в моите ръце се намери гребенче. Какво чудно съвпадение! То много напомняше на онова, което видях в портмонето на кореспондента Коломийцев. Същата форма, като извита рибка, същия цвят — златисто, преливащ се в матовобял.

— Какво ви учудва? — запита Татяна, забелязала моето недоумение.

— Кажете, Таня, виждали ли сте някъде такова гребенче?

— Не, никога не съм виждала. Никъде. Защо?

— Ей така. Съвпадение. . . Аз неотдавна видях също такова гребенче у един кореспондент.

— Може би той го е загубил тук? . . . Впрочем, не. Не може да бъде, то беше завито в хартия и беше пъхнато под един камък.

— Интересно, дали отдавна се намира тук? На вид е като ново. А къде е хартийката? Да не е вестник. По вестника ние веднага бихме разбрали.

— Аз я хвърлих. Не, не беше вестник, просто една страничка от тетрадка. . . Както виждам, на вас ви харесва това гребенче, Серьожа — продължаваше Татяна, като следеше с какво внимание разглеждам находката. — Добре, подарявам ви го. Доволен ли сте?

Аз всъщност бях много доволен от подаръка и го скрих в джоба си.

Не след дълго воят на сирената извести, че катерът иде. Ние слязохме бързо долу, купихме си билети и седнахме на кърмата на корабчето.

Вече се здрачаваше, когато катерът се отдели от брега. Пристанището с развяващите се знамена, редицата бели къщички с керемидени покриви, дългите каменни огради, опасващи градините — всичко постепенно започна да става все по-малко и скоро потъна във вечерната мъгла. Само черната кула още дълго се очертаваше на светлия фон на вечерното небе. Двигателят тракаше монотонно. Бягащите встрани изпод кърмата вълни изглеждаха като неподвижни гънки по повърхността на водата. В тях се отразяваха прощалните лъчи на залязващото в пурпур слънце. Малко по малко здрачът отстъпи място на тъмнината и когато ние приближавахме заводското пристанище, по бреговете на реката вече светеха червените и зелените огънчета на шамандурите.

4. РАЗХОДКА В РАЗРУШЕНОТО УКРЕПЛЕНИЕ

След няколко дни ние предприехме истинско пътешествие нагоре по реката. На тази разходка ни изведе нашата нова позната Аничка Шидловска. Тя беше слабичка, чернички девойка, на пръв поглед — твърде тиха, а всъщност — голяма лудетина. . .

Беше ѝ скучно и постоянно се въртеше около Татяна, досаждайки ѝ с разни проекти за разходки.

Този път ни изкуши с развалините на някаква стара крепост, която уж видяла със собствените си очи близо до брега на реката. Това беше привлекателно, макар и малко вероятно. „Дори никакви раз-

валини да не намерим — помислих аз, — няма да е голяма беда. Ще се разходим и ще се върнем обратно.“

Намерих лодка от рибарите. Взехме голяма кошница с храна, нарамихме медния чайник, осигурихме ножове, вилици, чашки; не забравихме фотоапарат и дори дамаджана с ново молдавско вино. С една дума, експедицията беше снабдена великолепно. Докато се приготвяхме, мина много време и тръгнахме на път едва към десет часа. Аничка седна на кормилото, а аз и Татяна се редувахме на греблата. Утрото беше тихо, ясно и прохладно. Реката течеше спокойно между своите стръмни брегове от варовик, гъсто обрасли с гора. Дърветата бяха като стена, при това толкова близо до стръмнината, че корените им стърчаха над водата, сплетени в гъста мрежа. Тишината се нарушаваше само от плясъка на греблата на нашата лодка и цвъртенето на многото птици, които постоянно излитаха от храсталаците и се носеха над водата от бряг до бряг. Да се плава беше леко и приятно, особено в началото, когато още не бяхме уморени и не ни беше омръзнало еднообразието на пейзажа. Преминаха така повече от два часа, но от старинната крепост нямаше и помен. Това никак не смущаваше Аничка. Тя се оглеждаше и утешаващо кимаше с глава, давайки ни да разберем, че всичко е в ред. Но ето бреговете се отдалечиха, реката се разля и по средата ѝ се показа малко пясъчно островче, обрасло с храсти. Ние решихме, че е време да помислим за почивка и за закуска, и спряхме на острова. Събрахме набързо сухи клони, запалихме огън, направихме чай и започнахме да закусваме. Патката, консервите, сладкото, плодовете — всичко влезе в работа и скоро кошницата олекна съвсем, а и виното в съдинката остана само на дъното. След това почивахме върху

пясъка, къпахме се, фотографирахме се, пихме пак чай, пак се къпахме — с една дума, когато се канехме да тръгваме по-нататък, беше вече четири часът. Татяна предложи да се върнем обратно, но Аничка запротестира. Тя ни уверяваше, че старинната крепост е съвсем наблизо.

. . . Още един час работа с греблата и ето, реката прави остър завой около висока тъмна скала. Аничка се вглежда в очертанията на брега и вика:

— Тук е! Ето тук! . . . Отсам трябва, отсам! . . .

Тя отправи лодката към левия бряг и ние видяхме няколко забити по дъното колове, закрепени с железни скоби — бившо пристанище. Обаче не се виждаше нещо, което да прилича на замък или крепост.

— Търпение! — каза Аничка и храбро ни поведе по някакъв изоставен път. Личеше, че тя действително е идвала тук.

Пътят постепенно изчезва и ние вървим сред гората по едвам забележима пътека. Явно, Аничка е объркала пътя, но не се предава.

— И оттук може да се мине — казва тя уверено.

Загубваме пътечката. Започваме да се лутаме из гората сред паднали дървета, пънове, ровове, ями. . . Изведнъж гората пред нас оредява и ние чуваме тържествуващия глас на Аничка:

— По-бързо! Тук! Аз какво ви казвах?!

Изтичваме до широка просека и виждаме наблизо някакво съоръжение, затрупано от купове смет. Това са всъщност развалините от крепост, само че не старинна, а съвременна. Приближаваме се към недостроеното от фашистите дълговременно укрепление. Наоколо му има срутени от дъждовете и обрасли с трева окопи, дълбоки ровове с излети в тях основи, позеленели от времето бетонни плочи, почервенели от ръжда стомашени капаци, купове от железобе-

тонни греди, фигури от строителен дървен материал, бъчви с вкаменен от влагата цимент, релси, тел, дъски. Изглежда, в паниката фашистите са захвърлили всичко и са бягали, без да се обръщат.

Ние, то се знае, веднага се вмъкнахме в укреплението, в подземните помещения с ниски тавани, оттук по тъмни коридори и стълби стигнахме до оръдейните кули и картечните гнезда с отвори към гората и най-сетне се добрахме до покрива на укреплението. Оттук можеше да се видят източната половина на гората и малка част от речния бряг. Виждаха се добре три, допрели се под ъгъл просеки и горските пътеки, вещи се между окопите. По-нататък, до самите пъстри хълмове, се простираше гъста гора. Аз неволно почнах да се любувам на пейзажа.

— Оттам идва някой — каза Аничка. — Ето, вижте!

По просеката не вървеше, а тичаше към нас някакъв човек с ботуши и куртка, с пушка в ръка. Приличаше на пазач. Той махаше с ръце и викаше нещо, но аз не можех да разбера какво.

— Той вика нещо като „Не може. . . Да се ходи тук не бива“ — каза Татяна.

— Ето ти тебе! — възрази Аничка. — Какво е това, истинско укрепление или какво? . . . А ако наистина не бива, тогава да поставят часовои.

Ние продължавахме демонстративно да стоим на покрива. Но вятърът вече подухна към нас и аз дочух нещо друго.

— Там е минирано! . . . Мини има! . . . Не може!... — викаше пазачът.

Това беше съвсем друга работа. Ние изведнъж утихнахме и внимателно тръгнахме надолу по познатия ни път. Към нас дотича запъхтеният пазач:

— Забранено е да се разхождате тук, другари.

Може да има мини. Моля да си отидете. . . Ще избухне някоя — кой ще отговаря? Моля!

Аз погледнах Аничка, но тя запазваше независим вид.

— Глупости! — каза тя. — Сапьорите отдавна са прочистили всичко. Колко време мина!

— Там с работата, че не всичко. . . Преди време моето куче, гонейки заек, налетя на мина — само парченца останаха от него. Виж, ако искате да разгледате лагера, моля, това може, ще ви заведа.

— Какъв лагер? — запитах аз.

— Лагер за военнопленници, фашистки. Там са живели затворници. Оттук да има около три километра. А на това място не може да останете. Не искам да отговарям за вас.

— Не, не си струва да разглеждаме лагера — каза Татяна. — Вече е късно. По-добре е да починем и да си вървим.

Да се отива там, разбира се, нямаше смисъл — и без това бяхме много уморени. Избрахме удобно местенце на гредите и се заехме да изпразним кошницата. Нагостихме и пазача, за да го умилостивим. Сега аз можах да го разгледам. Той беше човек на средна възраст, немарливо облечен, брадясал и окалян, с мрачно изражение на лицето. Седнал настрана, той закусваше, без никого да гледа, после извади лулата си и запуши. Заразпитвах го за лагера. Той неохотно отговаряше.

— Там, знаете, са живели работниците пленници. Тези, които са строили това укрепление. На всички е ясно как са живели — по-лошо и от добитъка. Когато започнали да отстъпват, фашистите изоставили работата и всички пленници, които останали живи, откарали в Германия. Тук е било строго, не са пускали никого, наоколо — само телени мрежи и мини. Навсякъде постове, кучета. Минавали само

селяните, които превозвали трупите, иначе не пускали никого.

Аз погледнах фигурите от прекрасен дървен материал и се учудих на акуратността на немците: всеки труп имаше номер, написан с черна боя. Но чудно беше защо номерата бяха само едноцифрени или двуцифрени, често се повтаряха и бяха в безпорядък. Те удивително приличаха на онези, които видях в килията на гестапо. Какво е това — случайност, просто съвпадение или пък... Трябва да се препишат! Каквото и да стане! Но как? Аз нямах нито молив, нито хартия, а главното — не исках да ги преписвам пред всички. Тогава ми хрумна забележителна мисъл: фигурите може да се фотографират под претекст, че ще направя сним-

ка на спътничките си. Накарах девойките да седнат на трупите така, че краката им да не закриват цифрите, и снех първо едната фигура, а после другата, като се оправдах, че първата е лошо осветена. Сега всичко беше наред и ние си тръгнахме. Аз видях още няколко фигури с числа, но не се реших да ги фотографирам.

Пазачът ни поведе по просеката, после по пътя през гората и ни изведе към реката, по брега на която трябваше още дълго време да вървим, за да стигнем до лодката. Това обходно движение ни отне почти цели два часа. Когато седнахме в лодката да отплаваме, вече беше съвсем тъмно. В къщи стигнахме след полунощ. Хазаите вече бяха започнали да се безпокоят за нас.

Въпреки умората не легнах да спя, а започнах да проявявам снимките.

Фотографиите не бяха хубави. На девойките аз дори не ги показах, като им обясних, че не са сполучливи. Между другото те нямаше какво и да гледат, защото бяха излезли само краката им.

Като подбрах време, когато никой нямаше да ми пречи, аз се заех да изуча цифровите надписи. През юношеството си аз се интересувах от този въпрос. Бяха ми известни всевъзможни способи за тайно писане, използувани в миналото — така наречените „литореи“, — и шифровите методи, използувани в наше време. Облягайки се на своя опит, аз се надявах да разчета тези надписи, тъй като имах достатъчно материали. Бях запазил и листа, на който бях записал числата от килията. Ето какво бях записал:

17 15 11 12 3 16 37 13 12 48 10 28 24 37
9 40 16 5 7 21 17 31 41 35 22 1 14 45
4 26 36 2 10 21 7 10 4 44 17 40 30 21
34 20 52 50 3 2 49 35 7 50 45 10 2 5
20 48 12

И на друго място:

35 15 8 17 24 1 2 31 11 50 10 48 41 43 31 1
49 40 43 48 45 35 21 3 4 13 22 48 5 27 7 1
11 12 10 23 36 50 40 48 5 43 34 37 7 41 22
51 49 43 26 4 3 12 44 43 47 27 45 35 2 25 23
12 52 35 3 2 36 2 23 21 24 33 52 49 50
13 43 3 50 11 20. . . (по-нататък не преписах).

На снимките се виждаха снетите фигури, съставени от пет реда трупи по шест в ред. С помощта на лупата аз разчетох цифрите от първата фигура:

4 3 35 13 25 50
10 11 29 23 40 41
35 22 4 26 16 33
15 6 24 49 31 17
44 6 36 20 48 12

И от втората:

25 35 48 10 50 29
40 2 33 3 30 5
43 7 48 12 36 6
15 4 48 24 17 31
50 18 20 48 12

Изведнъж забелязах, че всички надписи са направени с един и същи шифър, но разбрах, че едва ли ще ми се удаде да ги разчета. Да предположа, че всяка буква се означава с едно определено число, беше невъзможно. В азбуката ни има всичко тридесет и две букви, а в шифрованите надписи има четиридесет и девет различни числа — от едно до петдесет и две, с изключение на три: 38, 39 и 46.

Ако броят на срещнатите в шифрования текст различни числа съответствуваше на броя на буквите в азбуката, естествено е да се мисли, че тук е приложена проста секретна азбука, в която всяка

буква се означава с едно определено число. Такъв шифър не е трудно да се разчете. Достатъчно беше да се пресметне колко често се срещат в текста едни или други числа и да се съпоставят резултатите от пресмятането със статистиката на повторяемостта на буквите в руския език. Тук обаче този метод беше неприложим — различните числа бяха поне един и половина пъти повече от буквите. Това бе вероятно някакъв друг тип шифър и да го разчета не беше по силите ми.

Единственото нещо, до което се добрах, беше следното: всеки завършен надпис окончаваше на три числа — 20, 48, 12 — и това напомняше някакъв подпис. Аз си спомних, че нелегалната организация се наричаше „Млади разузнавачи патриоти", и предположих, че тези числа означават „ЮРП". Това беше твърде вероятно, но противоречеше на моята предишна догадка, че числата не означават букви.

Аз си блъсках главата над тази задача през целия ден без какъвто и да е резултат и накрая разбрах, че това не е орех за моите зъби.

5. УБИЙСТВО В ИЗОСТАВЕНАТА КАРИЕРА

Дойде ми на ум, че би било полезно да посетя семейството Сердобини и да побеседвам с майката на Толя, а може би и със самия Иван Иванович, ако психическото му състояние позволи това. У тях може да са останали някакви записки или материали, които да помогнат за разшифроване на надписите.

На другия ден взех всички свои бележки и се отправих за Сердобини. Те живееха в старото заводско селище, от другата страна на завода.

Тяхната малка дървена къщица, обрасла цялата с пелин и коприва, се намираше на самия край на селището, до дола. Почуках. Вратата ми отвори висока възрастна жена с гладко причесани коси, с бледо и сериозно лице. Зад нея стоеше красив юноша на около шестнадесет години — навярно нейн син. Това бяха майката на Толя, Ксения Василевна, и неговият по-малък брат Петя. В къщата беше чисто и прибрано. Чувствуваше се, че семейството не изпитва материална нужда (те получаваха голяма пенсия за загиналия син герой), но в къщата цареше печал; нито майката, нито синът се усмихнаха през цялото време на разговора ни.

Аз се представих и обясних целта на посещението си. Искаше ми се да зная не са ли останали от Толя (щях да кажа „от покойния Толя“, но се сдържах) някакви записки, дневници или нещо друго, които биха ми помогнали да се ориентирам в някои важни въпроси. Може би са останали тетрадки, листове хартия? Аз ще съм благодарен и на най-малкото.

Майката стоеше с наведени очи.

— Няма, нищо не се запази — отговори най-сетне тя с глас, в който звучеше враждебна нотка. — Тогава обраха всичко. А каквото остана, ние го унищожихме сами. . . Може би има нещо у Петя.

— У мен няма нищо — каза Петя.

— Възможно е нещо да ви разясни Иван Иванович, сега той се чувствува по-добре, но ето вече втори ден го няма в къщи. Не зная какво да мисля! Това не се е случвало никога по-рано. Наминете друг път.

Стана ми неловко. Извиних се за причиненото безпокойство и се сбогувах.

В това време вратичката тракна, отвън се дочуха гласове и в стаята влязоха и спряха нерешително няколко души.

— Какво има? Какво се е случило? — запита Ксения Василевна, като гледаше изплашено влезлите.

Те мълчаха.

— Къде е Иван Иванович?

— Не се вълнувайте само, Ксения Василевна — каза най-после един от тях. — Намериха Иван Иванович в старата кариера... Паднал значи и се пребил.

— Жив ли е?

— Не, вече почина...

Бледото лице на нещастната жена стана по-бяло от стената. Тя потрепера, грабна шала и без да погледне някого, побягна навън. Всички, в това число и аз, хукнахме след нея. Петя бягаше напред.

Старата кариера беше на около половин километър от поселището. От нея вече отдавна бяха изземали годния варовик. Сега се разработваха други участъци от залежите, а това място дори не се осветяваше през нощта.

Ние влязохме в кариерата по изоставената теснолинейка.

Встрани до самата стръмнина стояха два автомобила и около тях група хора. Забелязах двама милиционери и един майор от Министерството на държавната безопасност. Направиха ни път и аз видях простян на земята човек с неестествено разперени ръце, облечен в разкъсан и изкалян костюм. Главата и лицето му бяха облени в кръв.

— Каква беда! — каза някой от тълпата. — И как не се сетиха да оградят кариерата или поне фенер да поставят. Сега нощите са тъмни. Тук и нормален човек може да падне, а камо ли луд.

Аз си спомних как ловко се смъкна Сердобин от скелята и си помислих, че той едва ли е паднал неочаквано.

— Кой знае дали е паднал, без да иска — казах аз. — От скелята той така ловко слезе. Струва ми се, че сам се е хвърлил.

— И така може да е. . . На лудия какво ли не му идва в главата. Това може да е и самоубийство — съгласи се говорещият.

Майорът ме погледна, приближи и ми протегна ръка.

— Здравейте, другарю Зернин — каза той, едва усмихвайки се. — Ще ме познаете ли?

Пред мене стоеше Рожков — бившият началник на специалния отдел в института. Макар да не бях го виждал няколко години, аз го познах веднага. Той работеше при нас преди войната, а след това замина на фронта.

— Познах ви, другарю Рожков. Здравейте. Не очаквах вас да срещна! Сега тука ли работите?

— Както виждате. Упълномощен за района. . . Много ще се радвам да подновим нашето познанство. Аз отлично ви помня. Вие какво, тук в завода ли сте дошли?

— Да. Получих назначение. Работа още не съм почнал. Засега се разхождам. Реших да прекарам тук отпуската си.

— Прекрасно. — Майорът ме отведе малко настрана. — Кажете — продължи той, — вие, чух, сте имали случай да се срещнете със загиналия. И дори като че сте се борили с него?

— Да, представете си! Той ме нападна през нощта. Изглежда, че ме взе за някой друг. Едва го отблъснах. . . Нещастен човек!

— Ако сте свободен — каза Рожков, след като помълча, — бих ви помолил да ми отделите малко време. Трябва да ви разпитам за това, както се следва. С една дума — нужни ми са вашите показания. Да вървим! Тук наблизо.

Качихме се в колата и след четвърт час бяхме в града, в зданието на управлението. Майорът ме въведе в кабинета си, предложи ми кресло и сам седна зад бюрото.

Известно време той мълча, подпрял глава с ръце. Сега аз можах да го разгледам по-добре. Беше забележимо възмъжал, дори позастарял в сравнение с времето, когато го бях видял последния път. Струваше ми се по-възрастен за своите тридесет и пет години. Чисто обръснатото му лице, загоряло и обветрено, носеше следи на умора. Изпод гъстите му сключени вежди сега гледаха строго, дори сурово две сиви очи, но на устните му често, както преди, се появяваше едва забележима усмивка.

— Е, разказвайте, какво се случи с вас — каза той, като ме погледна.

Аз му разказах подробно за нощното си приключение със стария Сердобин. Споменах и за безсмислената фраза, която безумният повтори няколко пъти. Майорът ме слушаше внимателно.

— Това съвсем не са измислици на луд, както може да се предположи — каза той след малко. — Възможно е тази фраза да има сериозно, много сериозно значение. Неговият син Толя е произнасял високо същите думи на площада, стоейки под бесилото с примка на врата. Естествено е нещастният баща, пред очите на когото се е извършило всичко, да е запомнил думите и макар да не е разбирал смисъла им, да е започнал да ги повтаря при пристъпа на лудост. А сега друго. Ето, аз искам да ви предложа... Виждали ли сте малкия син на Сердобин, Петя?

— Да.

— Така. Ние сме с впечатление, че този Петя знае тайната, отнасяща се до едно важно обстоятелство — засега ще го премълча. Знае, но не казва. Защо? Вероятно се страхува. Ако е така, ако е нас-

тина така, той се намира в опасност и него го заплашва участта на баща му.

— Самоубийство?

— Какво ти самоубийство! Иван Иванович Сердобин е убит, а не е сложил край на живота си.

— Убит?!

— Разбира се. Примамили са го през нощта към кариерата и са го блъснали. Той се е борил. Ожулването по ръката и разкъсаният ръкав на палтото свидетелствуват за това. Шапката му се търкаляше горе, настрани. Мъчно можем да предположим, че той я е захвърлил преди самоубийството. . . Той е убит. Само че това не бива да се казва на никого. Нека се разпространява версията за самоубийството. Разбирате ли?

— Ще мълча.

— Вярвам ви. И тъй, постарайте се да заслужите довернето на детето. Може би ще открие нещо на вас. Следете къде ходи, с кого се среща. И най-малката следа може да ни донесе грамадна полза.

— В какво се състои работата? — запитах аз. — С какво може да бъде интересно това дете от бедно семейство за бандитите?

— Това не са прости бандити. Работата е много по-важна — политическа. Вие слушали ли сте за организацията на младите разузнавачи патриоти, която е действувала тук през фашистко?

— Слушах. А вие знаете ли, майоре, че те са имали своя азбука, свой цифров шифър, с помощта на който са се свързвали? На мен ми каза Краевски. . .

— Да, имали са. Това ми е известно. Надписите са правили с въглен или с тебешир по стените или по други места, понякога просто на земята. Само че от тях почти нищо не е запазено.

— А аз записах доста от тях. В хотела, а и на други места.

— В хотела?

— Да. . . т. е. в гестапото. В последната малка килия за осъдените на смърт. Цифрите бяха написани под наровете. Когато развалиха наровете, аз видях цифрите и ги записах. . . само една част.

— Къде другаде?

— Още на трупите около недовършеното укрепление. Знаете ли го? Ходихме там на разходка. . .

— Носите ли тези записи?

— Да, у мене са. Взех ги, когато отивах за Сердобин.

— Дайте да ги видим.

6. ТАЙНАТА НА ШИФРОВАНИТЕ НАДПИСИ

Ние разгънахме записите пред себе си и започнахме да ги изучаваме.

— Естествено — каза майорът, — тук не може и дума да става за проста секретна азбука. Има четиридесет и девет различни цифри при тридесет и две букви от азбуката. От друга страна, това не е шифровано обикновено писмо с помощта на шифрови таблици и условен парол. Тогава не биха се срещали така често еднакви числа. Пък и такъв способ не би бил удобен за младите разузнавачи. Да си съобщават паролите един на друг при условията на строга конспирация е твърде трудно, а да пазят шифрови таблици е много опасно. На тях им е бил нужен някакъв по-прост начин. Те са разчитали, че врагът просто няма да обърне внимание на написаното и няма да го дешифрира. Например възможен е такъв метод — продължи Рожков — буквата да се означава с нейния пореден номер в определен откъс от добре известна книга или което е още по-вероятно, от определена условна фраза, която не се записва никъде,

а се заучава наизуст. Тогава букви, които се срещат в тази фраза веднъж, ще се означават само с едно число, а други — с няколко. Това затруднява дешифрирането, особено когато материалът е недостатъчен. И така, за да разчетем надписите в нашия случай, ние трябва да знаем секретната фраза ключ. И ние, струва ми се, я знаем. Помните ли какво е викал старият Сердобин?

— Това за Ефеското царство ли? Помня.

— Точно?

— Да.

— Тогава диктувайте.

Аз започнах да диктувам. Той пишеше след мене буква по буква, поставяйки я под всяко поредно число. Ето какво се получи:

Я	м	о	г	у	ч	и	й	б	е	с	п	о	щ	а	д	н	ы	й
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
ю	н	о	ш	а	в	о	ж	д	ь	з	а	х	в	а	т	и	л	
20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	
Е	ф	е	с	с	к	о	е	ц	а	р	с	т	в	о				
38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52				

(Аз, могъщият безпощаден юноша вожд, завладях Ефеското царство).

— Сега нека се опитаме да разчетем документите — каза Рожков.

Помня с какъв трепет ние поставихме на масата изписаните с цифри листчета и започнахме да ги дешифрираме. Успяхме напълно. Числата от първата фигура, снета от мен, означаваха:

„Гответе се за шести, два часа през нощта. МРП.“

Втория надпис от трупите разчетохме така:

„В третия рейс с тухлите — гранати. МРП.“

— Великолепно! — възкликна Рожков. — Догадката ни се оправда. . . Аз и по-рано подозирах, че тази на пръв поглед безсмислица има значението на

ключ, но нямах достатъчно материал да проверя своята догадка. Забележете, Сергей Михайлович: в една кратка фраза са включени всички букви на азбуката. Буквата „а“ може да се пише с пет различни числа, а буквата „о“ — с шест, а именно: три , тринадесет, двадесет и две, двадесет и шест, четиридесет и четири и накрая с петдесет и две. Много остроумно! И фразата се запомня лесно, и в същото време се смята за глупав брътвеж. И така ние сега знаем тайната на шифъра на младите разузнавачи. Те съобщават на някого от затворниците в лагера, очевидно свои съмишленици, че е доставено оръжие и че на шести в два часа трябва да очакват някакво събитие. Тук работата е следната — поясни Рожков. — През пролетта на деветстотин четиридесет и четвърта година нашият партизански отряд се готвеше да нападне този лагер, за да освободи военнопленниците. Да установят връзка със затворените се възложи на МРП. И те, както виждате, изпълниха задачата си блестящо по такъв необикновен начин, като се възползуваха от това, че тухлите и гредите за строителството се доставяха от селяните. Нападението не се извърши. Партизаните не получиха условния сигнал. Заговорът бил разкрит в последната минута. Много млади патриоти тогава бяха арестувани и сред тях и Толя Сердобин. Ясно е, че те са били предадени от някого. Всичко това ни беше известно от преди. Вие казвате, че там, при незавършеното укрепление, има и други фигури от дървета с надписи? — върна се към прекъснатия разговор Рожков.

— Да, забелязах и още няколко.

— Те трябва обязателно да се препишат и разшифроват. Може да намерим нещо ново. . . А сега да се върнем към надписите по стената на затвора.

Първият надпис гласеше:

„Нас ни предаде подло Бедуин. Истинското му име не зная. Отмъстете му. МРП.“

„Ето и името на предателя. Най-сетне го научихме! Вярно, не е истинското име, а прозвището, конспиративният псевдоним, но това е крачка напред. Ето защо полуделият старик с такава ненавист го произнасяше. Ето защо той се нахвърли върху мен, когато в болното му въображение се появи образът на предателя. . . Но ние ще те намерим, Бедуине, стига да съществуваш на този свят, и ще ти отмъстим за всичко!“

Такива бяха моите мисли, когато гледах двете редчета, които сега възкръсваха по тайнствен начин. Погледнах Рожков. Лицето му беше сурово. И той изглежда мислеше за същото.

— Какво имате още? — запита той, прекъсвайки размишленията си.

Аз му предадох последния запис.

Първите разчетени думи възбудиха у нас голямо любопитство. Скоро разбрахме, че имаме работа със съобщение от извънредно голяма важност. След разшифроването пред нас стоеше документ със следното съдържание:

„Тайна работилница за секретно оръжие. Бързайте! Ръката на Лисовски ще ви покаже. МВШ. След това ИМШ на изток оттук. . .“

— А по-нататък какво има? — запита майорът.

— Повече не преписах — не успях. Но всички надписи по стените на затвора са фотографирани. Те се пазят в градския комитет. Така ми казаха.

— Снимките се пазят при нас, а не в партийния комитет, макар ние да не ги правихме. Аз обаче не помня да има там такива шифровки. Сега ще видим.

Майорът вдигна слушалката на вътрешния телефон и нареди да му донесат албума със снимките,

направени малко след освобождението на града от фашистите.

— Може да намерим това, което търсим — продължи той. — Тук-таме в чуждестранния печат се е промъкнало съобщението, че фашистите са оставили някъде в Западна Украйна таен завод, но досега ние не сме открили никакви следи. Разбира се — продължи той, разглеждайки още веднъж надписа, — тук има много неясноти. Какво означава например изразът „ръката на Лисовски“? Какво означават тайнствените букви „МВШ“ и „ИМШ“? Това засега е неизвестно. За всеки случай ние хванахме края на нишката и има надежда да размотаем кълбото. Да видим какво ще ни разясни останалият текст.

Очакваше ни жестоко разочарование. В дебелия албум, който донесе скоро помощникът на майора, лейтенант Хрулев, ние намерихме цяла серия снимки от зданието на гестапо: външни, вътрешни, отдалеч, отблизо. Намерихме снимки на канцеларията, коридорите, избата, килиите, на надписите по стените — направени ясно и хубаво. Беше снета и малката килия на осъдените на смърт — озпочупената маса, тенекиеният чайник и чашите за чай, мръсните голи нарове. По стените можеха лесно да се разчетат няколко надписа, но наровете закриваха долната част на стените и не се виждаха никакви цифри.

Майорът затвори албума и го постави настрани.

— Не се сетиха да дръпнат наровете — каза той с досада. — Жалко, че вие тогава сте прибързали и не сте записали този много важен документ докрай. Много ли остана непреписано?

— Два реда.

— Цели два реда! Лошо! Боя се, че грешката ви е непоправима. Вече са ремонтирали хотела и са изтрили всички надписи — завърши той сухо.

Никога не бях се чувствувал така неловко. Как можах да допусна такава несъобразителност! Та аз отлично знаех, че на стената е написано нещо важно. Защо повярвах на случайния човек?

Майорът ме гледаше и нервно потропваше с молива си по бюрото.

— Може би имате някои други текстове? — запита той накрая.

— Не, нищо нямам.

— Лошо. Но какво, ще се опитаме да разрешим задачата с наличния материал.

Той извади от бюрото си една дебела книга, взе молива и се задълбочи в работа.

Изморен от грижите и вълненията през деня, аз задрямах на креслото. Когато се събудих, през прозореца надничаше вече утрото. Майорът все още седеше на бюрото, заровил се сред книгите. Нощната лампа светеше. На бюрото имаше три празни чисти чаши. На смесената светлина лицето му ми се видя сиво и изморено. Като забеляза, че се събудих, той се обърна към мен и каза:

— Вие проспахте най-интересното, другарю Зернин. Аз разгадах смисъла на неясните думи „МВШ“ и „ИМШ“.

— Какво означават?

— Тук са дадени числа. Те не бива да се разшифроват. Ето вижте. Вие сте написали 2, 25, 23 и 36, 2, 23. Числото 23 означава буквата „ш и трябва да се разбира като думата „шагов (крачки). Първите две цифри дават числата 225 и 362. Тук вероятно се съобщава колко крачки трябва да се направят по направлението, указано от някаква „ръка на Лисовски“. Не беше трудно да се разгадае. Но каква е тази ръка, аз така и не успях да разбера. Направих справки, но засега те са безрезултатни. През последните двадесет години не са живели нито в града, нито в окол-

ностите, щто в завода някакви Лисовски. Кажете — обърна се той внезапно към мене, — казвали ли сте някому за шифровите надписи на МРП?

— Не, не съм.

— На никого?

— На никого.

— И на никого не сте писали за това?

— Не, не съм писал нищо. И снимките не съм показвал.

— И не трябва да съобщавате. Сега ето какво: идете си у дома и си починете. След това трябва да се заемете с Петя Сердобин. Постарайте се да разберете знае ли той кой е този Бедуин. Подхвърлете му случайно думата в разговор и го наблюдавайте няма ли да се издаде, да се смути, да потрепере. За „ръката на Лисовски" изобщо не споменавайте. Така ще бъде по-безопасно. Само действувайте крайно внимателно. И помнете, че него трябва да го пазим. Възможно е той да се намира в опасност.

Разбрах, че присъствието ми повече не е потребно тук, и си тръгнах. От неудобното спане ръцете и краката ми бяха изтръпнали, а главата ми тежеше като оловна. За да се постегна, аз приближих огледалото и започнах да се вчесвам.

— Другарю Зернин, я си покажете гребенчето! — чух гласа на майора. — Откъде го имате?

— Ние го намерихме. . . т. е. намери го Татяна Паско и ми го подари.

— А къде го намерихте?

— В стария замък, в кулата. . . в амбразурата на кулата, която е отстрани на вратата. То беше завито в хартийка и оставено там под един камък.

Майорът мълчаливо отвори портмонето си и извади от него съвършено същото гребенче. Постави ги едно до друго—те си приличаха като две капки вода и по големина, и по форма, и по цвят. Само че него-

вото беше издраскано и много изтрито. Той стана от стола и развълнуван закрачи из стаята. После застана пред мене и запита:

— А вие защо се покатерихте да разглеждате бойницата?

— Просто така. Исках да разгледам по-добре мястото, където са се срещали младите разузнавачи. За всеки случай. . .

В очите на майора проблесна усмивка:

— Юнак сте вие, Сергей Михайлович! Затова аз съм готов да ви простя пропуска. Вземете гребенчето и не го показвайте на никого. Разбирате ли, на никого! То може да има особено, извънредно важно значение. Не напразно старият Сердобин го е пазил така внимателно.

— Вие го намерихте у Сердобин? У Иван Иванович?

— Да, у него. По-точно — при мъртвото му тяло. Носеше го зашито в хастара на палтото. Много интересна вещ.

Ние се сбогувахме. Той ми стисна здраво ръката и изведнъж каза:

— А знаете ли какво? Оставете това гребенче при мене на съхранение. Така ще бъде по-сигурно.

— Заповядайте. Аз ще кажа на Татяна, че съм го загубил.

— Не, така изведнъж не бива— засмя се той. — Ако запита сама, кажете ѝ, че се е запиляло някъде из къщи и че вие ще го потърсите. . . Въобще за него споменавайте по-малко.

Аз си отидох в къщи силно развълнуван от този нощен разговор.

7. СРЕЩА НА ПАНАИРА

Постарах се да се сближа с Петя. Задачата се оказа трудна. Той беше необщителен, с никого не дружеше, със спорт не се занимаваше, предпочиташе да прекарва времето си в къщи, над книгата. Когато отивах у Сердобини, той ме посрещаше вежливо, но не се усмихваше, мълчеше и видимо присъствието ми го отегчаваше. Към мене не изпитваше доверие и аз просто се объркваx, като не знаех как да подходя към него.

Спаси ме Аничка. Тя предложи да отидем на колхозния панаир в село Лановци. Това голямо село се намира доста далече от завода, на тридесет и шест километра, но със завода имаше редовни автобусни съобщения. По време на панаира колите заминаваха всеки половин час. Аничка сама предложи да поканим за тази разходка и Петя Сердобин.

— След смъртта на баща си — каза тя — той стана такъв тъжен и затворен. . . Трябва да го развличаме. Да го вземем със себе си! Аз сама ще го поканя.

„Трудничко ще бъде да направиш това — помислих си аз, но сгреших.

Петя с радост прие нашето предложение, оживи се и бързо се приготви за заминаване.

Ние с мъка се напъхахме в един от автобусите, препълнен с пътници, и се понесохме по широкото шосе, засадено от двете страни с тополи. То минаваше край полуожънатите блокове, по които тук-таме работеха комбайни и пълзяха, като се поклащаха тромаво, пълни със зърно камиони.

Село Лановци е разположено живописно по склоновете на хълмовете около голямо езеро. Когато се спускахме към селото, пред погледа ни се откри панаирът, пъстреещ с хилядите си разноцветни платнища — бели, сини, червени, жълти. Цялото про-

странство от края на селото до езерото беше заето от палатки, сергии, каруци, автомобили. Навсякъде, над всяка каруца, автомобил или просто над седящия на земята продавач, против палещите лъчи на слънцето бяха опънати платнища.

— Колко е красиво! — възкликна Татяна. — Същински цигански катун.

— Или по-точно — лагер на бедуини — казах аз, като внимателно наблюдавах Петя.

Нищо. Никакво впечатление: той не трепна, не измени израза на лицето си, дори не се обърна.

Автобусът спря край селото. Ние слязохме и след минута вече се разхождахме сред каруците, до горе пълни с краставици, чушки и царевица, покрай ароматичните пъпеши и дини, натрупани на камари, покрай продавачките на яйца и на кокошки, безпомощно легнали в праха с вързани крака, покрай гъските, които протягаха дълги шии от кафезите, покрай грухтящите свини и квичащите прасенца. Внимателно заобикаляхме разположените на земята грънчарски произведения, боядисани с най-ярки шарки. Блъскахме се сред продавачите на обикновени играчки — кукли, котенца, свирки и пищялки. Навсякъде се тълпеше народ, викаше, спореше, пазареше се. Чуваше се украинска реч, примесена с руската.

Малко ни интересуваше търговията от каруците и ние се насочихме към палатките. Там върху сергиите имаше пресен хляб, парчета жълтеникава украинска сланина, бяла отвара в дървени похлупци, масло, завито в листа от репей, мед, над който се виеха рой пчели, ново вино в големи стъклени дамаджани, сушена и пушена риба, тютюн на листа. И по-нататък — цели планини яркочервени домати, сини патладжани, ябълки, сливи, грозде от най-различни сортове. Купихме си няколко килограма грозде и като

минахме край палатките с манифактура, с готови дрехи и стари вещи, спуснахме се към езерото.

На Аничка ѝ се прищя много да поседи до самата вода, където според нея било по-хладно. Петя остана с Аничка. Ние пък с Татяна се изкачихме в горичката и се разположихме под дърветата на сянка. Наблизо имаше будка, в която продаваха сладолед. Купихме няколко порции много вкусен сладолед с орехи и започнахме да го унищожаваме.

Нашите спътници, като поседяха малко на най-големия припек, се присъединиха към нас.

— О! Та те ядат сладолед! — възкликна Аничка. — Колко е хубав! С орехи ли е? Къде го намерихте?

— Ей при онзи бедуин в павилиончето — посочих им мургавия продавач, който наистина приличаше на арабин.

Петя изтича да купи сладолед. И този път по неговото лице не се отрази нито учудване, нито смущение...

— Какво общо имат бедуините тук? — забеляза Татяна с недоволен глас. — Какво са се втълпили в главата ви днес, Серьожа?

„Той не знае тайния смисъл на думата „бедуин“ — помислих си аз. — Само ставам за смях с глупавите си подмятания.“

Слънцето жареше нетърпимо. Откъм водата лъхаше хладина. Ние се поддадохме на изкушението и решихме да се изкъпем. Девойките отидоха на женския плаж. Петя изтича на мъжкия. Аз се готвех да последвам неговия пример, когато някой ме извика. Обърнах се и за своя голяма изненада видях майор Рожков. Беше в износен цивилен костюм, със смачкани обувки и без шапка. В ръцете си държеше някакъв пакет.

Той ми направи знак с очи и влезе в една празна палатка.

— Ето, полюбувайте се, Сергей Михайлович, на моята покупка — тихо проговори той, когато го последвах. — Как ви се харесва?

Разгънах пакета и видях голям, прекрасен, съвсем нов гумиран шлифер в сивозелен цвят. Изглежда беше скъп. Само копчетата му бяха евтини — обикновени, плоски, черни.

— Какво е това? — запитах аз. — Откъде, Андрей Матвеевич, намерихте този шлифер?

— Купих го тук в магазина за стари вещи. Прекрасна, съвсем нова дреха от киевска фабрика. Какво особено намирате в нея?

— Копчетата! Те не са от този шлифер.

— Правилно. Те са купени тук, на пазара, и пришити съвсем скоро, и то от неопитна ръка. Старите са отпрани, което се вижда и по остатъците от конци. . . Пшшшт! — неочаквано прекъсна речта си той. — Вие трябва да излезете. . . После ще се видим. Когато потрябва, аз ще ви се обадя. Предлагал съм ви палто. . .

Аз се обърнах и близо до нас видях Петя. Неговият тревожен поглед беше съсредоточен, но не върху мен, нито върху майора, а върху шлифера, който той държеше разгънат пред мен. Приближих се към момчето.

— Кой е този? — запита той.

— Не зная. . . Той. . . Предлагаше ми шлифера, но такъв не ми трябва — отвърнах аз, като се стараех да придам на гласа си равнодушен тон.

Петя веднага се омърлуши. Не отиде да се къпе и броди сам по брега, докато девойките се върнаха от плажа. Отидохме да обядваме. След това седнахме на сянка под дърветата и ядохме грозде. От горещината и блъсканицата Аничка я заболя главата и тя се застяга да си ходи. Аз исках да остана, надявайки се да се срещна с майора, но после реших, че

най-благоразумно ще бъде да се подчиня на общото решение. Седнахме в автобуса и тръгнахме по обратния път.

Всички бяха изморени. Разговорът не вървеше. Аничка се оплакваше от своето главоболие, Петя, навъсен, отново потъна в мълчание.

8. „РЪКАТА НА ЛИСОВСКИ“

Нашата среща с майора на панаира беше толкова краткотрайна, че не можах да разбера нищо и не успях да му съобщя за своите разговори с Петя. Впрочем, струваше ми се, че той не би им придал голямо значение. Много повече ме измъчваше обстоятелството, че досега нищо не бях казал на майора за странното сходство на гребенчето на кореспондента Коломийцев с гребенчето, което намерихме в кулата. Наистина, не бях напълно уверен, че двете гребенчета са съвсем еднакви, но да премълчавам за сходството им все пак аз нямах право. Тогава, през нощта, в кабинета на майора се сетих за това, но увлечен в разчитането на шифъра, забравих да му кажа. Сега чаках майорът да се обади. Своеволно да се явя при него не можех, да му позвъня по телефона — също, да му изпратя писмо се страхувах. Прекарвах времето си в мъчително бездействие. Татяна забеляза това.

— Не мога да ви позная, Серьожа — каза тя.— Вие сте станал някак си особен. Нито се разхождате, нито четете. Ходите из стаята от ъгъл до ъгъл, като махало. Какво става с вас? Хайде по-добре да отидем да ловим риба.

Но риболовът не помогна. Аз чувствувах, че в града стават важни събития, и с цялата си душа се стремях да взема участие в тях. И така излезе. Ко-

гато след няколко дни се срещнахме с майора, аз научих всичко, което беше станало през това време. За да не наруша хронологическата последователност, ще опиша тези събития.

Търсенето на човек с фамилия Лисовски не дало резултат. Лице с такова име не живеело нито в града, нито в околностите му, не беше живяло също нито при фашистите, нито преди войната. Майорът се оказал в затруднено положение, а между това разбирал отлично необходимостта да се разгадае изразът „ръката на Лисовски".

Ето защо веднага след завръщането си в града той се отбил при Краевски, който бе кореняк, за да се посъветва с него. Свързваше ги бойна дружба, двамата се бяха сражавали в партизанските отряди.

Краевски бил чул за смъртта на стария Сердобин, но не знаел, че е станал жертва на убийство. Той изслушал с интерес разказа на Рожков за разчитането на секретния шифър на младите разузнавачи. Изразът „ръката на Лисовски" той обяснил така:

— Лисовски — това е старинен полски дворянски род, крупни магнати. Някога целият град е бил техен. В древни времена замъкът също е принадлежал на този род. На портите се е запазил неговият герб — ръка с меч. Да не би това да е „ръката на Лисовски"? — Краевски се засмял на догадката си.

Обаче тя съвсем не беше тъй фантастична. Старинният замък много векове е пазил страшни тайни, защо сега да не запази още една? След заминаването на немците още никой не го бе оглеждал както трябва, там можеше да съществуват подземия, никому неизвестни тайни ходове, тунели. . .

— Да вървим, Андрей Матвеевич — казал Краевски, като станал. — Няма защо да губим време. Трябва да проверим. Дяволът с какво ли не си играе.

Може би точно тук се крие разгадката на всички загадки.

Майорът позвънил на Хрулев и му заповядал веднага да отиде при него, като вземе със себе си компас, ролетка и отвес, и да се погрижи и за стълба. След това, без да губят нито минута, отишли в замъка.

Старата каменна порта била висока около шест метра. По средата над нея бил изсечен от камък голям щит, широк метър и половина и висок два метра. На щита във вид на барелеф била изобразена ръка с меч. Хрулев се качил по стълбата, спуснал отвеса първо от основата на ръката, а после от края на меча. Забили в земята две колчета. Майорът определил по тях посоката.

— Трябва да се върви към ъгъла хе на онази къща — казал той. — Нататък сочи „ръката на Лисовски“. . . Обикновената крачка на човека — продължил той — е равна на шестдесет и два сантиметра средно, значи двадесет и пет крачки ще правят сто и четиридесет метра. Така ще бъде по-удобно да се брои. Да вървим, лейтенанте. . .

Те се спуснали надолу по улицата, после, като влачели след себе си лентата на ролетката, прескочили през една ограда и се спрели посред двора. Там се свършвали сто и четиридесетте метра. Оттам по компаса се отправили на изток и скоро излезли на реката. Нямало къде да вървят по-нататък. Крайната точка се намирала във водата.

— Явна глупост — казал майорът. — Ние май че грешим. Сигурно този герб не е истинската „ръка на Лисовски“.

— Ние вървим наслуки. . . От това няма да има полза — съгласил се Краевски. — Трябва да се отнесем до специалисти, които познават тези гербове. Андрей Матвеевич, кой според теб най-добре от

всички познава тукашните паметници на древността?

— Маева, директорът на музея. Това ѝ е специалността. Тя живее тук отдавна и познава добре целия окръг.

— Тогава да вървим в музея.

. . .Старицата внимателно изслушала необикновените посетители, после казала:

— Лисовски — това е старинен шляхтишки род, сега вече несъществуващ. Произходът им е от кръстоносците. Този герб, който е изсечен над портата, е непълен: там е изобразена само ръка с меч. Пълният герб на Лисовски, носещ названието „Ронка", е следният: върху сивото поле на щита вляво има червен пламък, от който се подава ръка в сребърна бронирана ръкавица, която държи сребърен меч. Отдолу има надпис на латински: „Igni et ferro", което значи „С огън и меч". В града има няколко такива герба. Два на гробищата и един над фонтана на стария площад. Други гербове има в бившото имение на Любецки — на портата и над конюшнята, на старата църква в село Лановци. Имаше го и на така наречената „Колона на съгласието", докато тя съществуваше.

— Какво означава тази „Колона на съгласието"?— запитал майорът.

— Старинен монумент, построен в памет на съюза, сключен между Лисовски и Заверски. Това е каменна колона с гербовете на тези два рода.

— Да, да — спомнил си Краевски. — Имаше такава колона. Струва ми се, че тя отдавна е вече разрушена.

— Паметникът беше съвсем срутен, но немците го възстановиха, а после при отстъплението сами го вдигнаха във въздуха.

— Къде се е издигала тази колона? — запитал майорът.

— До пътя Олегово—Дергачи. На шест километра от село Дергачи, в гората, на една могилка.

— Недалеч от немския концентрационен лагер — пояснил Краевски.

— Това е интересно! И напълно ли е разрушена колоната.

— Да. Почти нищо не е останало.

— Много жалко!. . . Може би при вас са се запазили някакви чертежи или снимки?

— Възможно е да се намерят снимки.

Маева донесла няколко снимки на монумента. На кръгъл невисок цокъл се издигала каменна колона, на върха на която се очертавала дъска във формата на щит с гербове от двете страни. Снимките били отлични, но във всички паметникът бил снет на фона на небето и това не позволявало да се определи на място посоката на ръката с меча. Снимките били безполезни. Майорът казал на Маева:

— Нужна ми е такава снимка, на която колоната да е снята заедно с околната я природа и при това гербът на Лисовски да се вижда макар и частично. Нека снимката да е лоша, малка — това няма значение.

Да се издири такава снимка се оказало трудна работа. Намерили няколко едри групови снимки. На тях се виждала прекрасно перспективата, но затова пък гербовете не се виждали. На една снимка, на която се виждала фашистка зондеркоманда с автомати и полицаи във форма, гербът бил излязъл малко, но от пейзажа наоколо били заснети само върховете на дърветата. Намерили се снимки на туристи, военни, земемери с теодолити, снимки на ловци, окичени с разни трофеи, във високи ботуши и с кучета, колоездачи в спортни екипи, снети до велосипедите си, пионери около огъня — но всички те не им послужили. Започнали да се ровят в архивите от

предреволюционните години. Намерили снимки на излети — със самовари, бутилки, грамофони, на някакви поклонници с торби, на монаси в черни раса и най-после в края на втория ден в един стар сандък те открили малка снимка на екскурзианти, киевски учители, снели се през 1912 година. Пред колоната стояли мъже със сламени шапки и бомбета, с бастунчета в ръце и дами в смешни дълги рокли. В горната част на снимката се виждала част от герба на Лисовски — лакътят на ръката в броня. На заден план се виждали гората, пътят и в далечината някакво село с камбанария. Това било и необходимо.

Майорът взел тази и още няколко снимки и благодарил на Маєва. Той решил още на другия ден да си опита щастието при Колоната на съгласието.

9. НЕЗАВЪРШЕНОТО РАЗУЗНАВАНЕ

Извикаха ме рано сутринта — едва се развиделяваше. Беше лейтенант Хрулев — цивилен.

— Ставайте, Сергей Михайлович, майорът чака в колата. . .

Аз се облякох и побързах след него. На улицата беше спрял голям открит автомобил с вдигнато чергило. В колата седяха майор Рожков и Краевски. Поздравихме се, аз седнах и колата потегли. По пътя разказах на майора разговора си с Петя, за това, че той, както изглежда, не знае кой се крие под прякора Бедуин.

— Така си и мислех — каза майорът. — Но шлиферът му направи впечатление. Забелязахте ли?

— Да, забелязах — учудих се на въпроса. — Само че не разбирам защо?

Майорът нищо не каза.

— Вие знаете ли къде отиваме? — запита ме той след дълго мълчание.

— Не.

— Искам да потърся подземната работилница на фашистите.

„Да потърся“ — в тази дума долових деликатен намек за моята непростима грешка така лексмислено да прекъсна записването на шифрования надпис. А сега като камък тежеше на сърцето ми един друг грях: още не бях казал на майора нито дума за гребенчето на кореспондента. Твърдо реших да му кажа за това, щом само останем насаме.

Колата се носеше бързо по асфалта, още влажен от утринната роса, като ту се изкачваше по някоя стръмнина, ту се спускаше надолу. Ние пътувахме сред зеленина, из която тук-там вече се мяркаха жълти и червеникави листа.

За по-малко от час стигнахме до реката и се прехвърлихме на другия бряг с моторния сал. От тук нататък пътят навлезе в гората, като през цялото време кривуличе по стръмнината. От двете страни дърветата се издигаха като плътна стена. Дебелите дъбове с широко разпрострели се тежки корони се редуваха с липи и стройни кленове.

Но ето че гората започна да редее и колата стигна гребена. Пред нас се откри широко пространство. Пътят със зигзаги се спускаше надолу, като заобикаляше малки хълмове, сбрасли с гъсти ниски гори. Отляво се издигаше тъмен каменен масив. В далечината, на хоризонта, се белееха къщите на голямо селище и стърчеше камбанария. Познатият ѝ купол пламтеше ярко от лъчите на слънцето. Това беше село Дергачи. Колоната на съгласието, която търсехме, трябваше да се намира някъде наблизо, на върха на един от хълмовете отсам или оттатък пътя. Спряхме колата и най-внимателно заоглеждахме с

бинокъл върховете на всички околни хълмове. Не се виждаше нищо, което да прилича поне малко на камъни — само храсти и бурени. Нямаше и кого да питаме — не се виждаше жива душа. Оставаше ни да изследваме всеки хълм по отделно.

Разделихме се на две групи — аз с Хрулев, а майорът с Краевски — и се пръснахме на разузнаване.

Досега не мога да забравя този ден. Въоръжени с брадви и сърпове, които предвидливият майор беше взел, ние се катерехме по стръмнините на хълмовете, вкопчвахме се в корените на дърветата и клоните на храстите, като с голям труд си прокарвахме сред тях път. Стигнали върха, ние разглеждахме всяка педя земя и не намирахме нищо, освен храсти и тръни, пелин и хвойна. После отивахме нататък, встрани или през пътя и отново започвахме катеренето по следващия хълм — и тъй, струваше ми се, до безкрай. Слънцето отдавна вече се беше издигнало и безмилостно печеше. Аз не смогвах да избърсвам обилната пот, която се лееше като градушка. Напрашената ми риза лепнеше на гърба. Мъчеше ме жестока жажда. Отдавна загубих всякаква вяра в съществуването на невидимата колона и мислех, че почтената старица Мева ни е нещо заблудила.

Пак се катерим нагоре — и пак разочарование. Няма ли да има край? Но поглеждам Краевски и ми става срамно. Куцайки с протезата си и без да изпуска из устата си лулата, той се катери по стръмните склонове на хълмовете и спокойно обследва всяка педя земя.

Беше вече пладне, когато ние с Хрулев чухме радостни викове. На върха на един от хълмовете, който беше доста далеч от пътя, стоеше Краевски и размахваше фуражката си на бастуна.

— Тука! Намерихме! — викаше той.

Аз веднага побягнах нататък, забравил горещината и умората. На върха на големия хълм сред гъсти храсти ние видяхме това, което беше останало от Колоната на съгласието. Каменният кръгъл пиедестал беше висок половин метър и имаше диаметър около три метра. Той беше иззидан от големи, грубо одялани камъни. По средата му, приблизително колкото един човешки бой, се издигаше остатъкът от колоната. В центъра ѝ стърчеше ръждясал железен прът. Наоколо бяха разхвърляни камъни и парчета желязо. Намерихме и самия герб — дебел железен щит, на който ръждясала ръка държеше ръждясал меч. Тук-таме личаха следи от сива боя и сребро. Това беше всичко останало от герба на Лисовски, някога страшен символ на могъществото им. Наоколо всичко беше така обрасло с дъбове и храсти, че трябваше да се поработи здравата още половин час, докато разчистим пространството около монумента.

Майорът извади снимката на киевските учители и като заобиколи колоната, без особена мъка намери мястото, откъдето са били фотографирани. По този начин определихме точното положение на герба. С брадвите изправихме стърчащия от колоната железен прът. После опънахме канап от него до мястото, откъдето са били снимани учителите, и перпендикулярно към пръта прикрепихме рейка. Тя показваше посоката на „ръката на Лисовски“. Ние отново започнахме с брадвите да разчистваме в храстите тясна пътека. Красвски стоеше зад рейката и наблюдаваше нашата работа, като показваше направлението. Майорът измерваше разстоянието с рулетка. Така ние поработихме около час. Спуснахме се по стръмнината, минахме през млада кленова горичка и излязохме на малка полянка. На сто и четиридесет метра от колоната забихме в земята колче, поставихме на него рейка и я ориентирахме с компаса по посока запад — изток.

После започнахме да проправяме път по същия начин на изток, право към голям тъмен зъбер. Така се вълнувах! Така силно биеше сърцето ми, когато изсичахме последните метри на просеката! Може би недалеч от нас се намира прикрит вход за тайнствената работилница или тайна подземна шахта, или някакъв знак. . . Двеста двадесет и пет метра имаше до една поляна в края на гората, съвсем близо до брега на реката.

Аз се огледах. Нищо! Съвсем нищо! Пусто място. Нито вход, нито отвор, нито колче — нищо! Само дървета и храсти. Огледахме всичко наоколо и нищо не намерихме. Не, впрочем, не беше точно така.

Хрулев се приближи до майора и тревожно доложи:

— Другарю командир, близо до поляната, в плитък ров има изгнили трупове. Очевидно това са работници, които фашистите са убили, за да се отърват от свидетелите на секретния строеж. Това е техен маниер.

. . . Аз стоях до гроба на неизвестните мъченици и мислех за зверската жестокост на нашествениците и за онази ужасна участ, която би имала нашата родина, ако доблестната Съветска армия и твърдостта на нашия народ не бяха провалили плановете на фашистите.

А по-нататък? Къде да търсим сега? Накъде да се отправим? Това оставаше скрито в онези два реда цифри, написани на стената в килията, които аз така лекомислено пренебрегнах.

— Е, като не знаем — заяви майорът — къде да вървим по-нататък, остава ни да претърсим най-внимателно цялата околност.

— Ами ако не намерим нищо? — запитах аз.

— Тогава — отговори Краевски вместо майора — ние ще поканим тук геолози разузнавачи и ще им

поръчаме да търсят. Те ще приложат всички най-нови постижения на науката. Тъй или иначе тази тайна работилница ще бъде намерена.

Решихме да починем малко и да закусим. В чантата на Краевски се намериха няколко сандвича с шунка и хайвер, у Хрулев — консерви и хляб. Седнахме на пъновете и започнахме да ядем сухоядбината.

Настъпи момент, удобен за обяснение. Аз се приближих към майора.

— Андрей Матвеевич, аз все забравям да ви кажа. . . — тихо започнах аз. — Виждате ли, същото такова гребенче, каквото вие намерихте у Сердобин и каквото ние намерихме в бойницата на кулата, аз видях у кореспондента Коломийцев, когато той беше тук. Държеше го в портмонето си.

— Защо не ми казахте това по-рано?

— Все забравях.

— Такива неща не се забравят. Точно такова или само прилича на него?

— Не мога да кажа, аз го видях бегло, както трябва не съм го разглеждал.

— Хм. . . Какъв е по ръст Коломийцев?

— Доста висок. . .

— Ами не сте ли забелязали да носи шлифер?

— Не помня. Някакво палто имаше.

— Ами очила не носи ли? Също ли не помните?

— Носи, помня.

— С какви стъкла, силни или слаби?

— Не забелязах. Очилата му бяха големи, кръгли.

— Сега всички носят само такива.

Той говореше високо, без да щади моето самолюбие. Хрулев и Краевски чуваха всичко. Аз стоях смутен и не знаех какво да отговарям. Като забеляза това, Краевски се намеси в разговора:

— Ти мислиш, Андрей — запита той Рожков, — че това е бил същият шлифер? Но възможно ли е убиецът да се реши да го продаде, макар и с други копчета? Не би ли било по-безопасно за него, вместо да рискува, просто да унищожи тази улика — да захвърли или закопае шлифера.

— Сам той нищо не е продавал. Шлифера продаде съучастникът или по-точно помощникът му. Вие, Сергей Михайлович — Рожков се обърна към мен с обичайния си спокоен тон, — още не знаете историята с този шлифер. Ето, погледнете тук.

Той извади от портфейла си малка снимка и ми я подаде. Това беше цветна фотография на копче, приличащо на гъбичка, със сивозелен цвят, снето в различни положения.

— Това е копче от гумирания шлифер — продължи майорът. — Намерихме го в кариерата, недалеч от тялото на стария Сердобин. По конците се вижда, че то е било откъснато неотдавна. Копчето е хвръкнало, когато старецът се е борил с убийците си, а те не са забелязали това. Или пък са забелязали, но не са се решили да се спуснат долу и са оставили такава важна улика. Тази находка би могла да ни послужи за нишка към разкриването на престъплението. За съжаление нишката се прекъсна.

— Прекъсна?

— Аз се разпоредих да се следи във всички магазини, които купуват носено облекло, и да се задържи онзи, който продаде шлифер с такива копчета. Рано сутринта на панаира лейтенант Хрулев задържал един гражданин, който продавал шлифер, наистина с други копчета. Онзи шлифер, Сергей Михайлович, който ви показах там. Помните ли?

— Помня. И вие мислите — възкликнах аз, — че това е бил шлиферът, който е носил убиецът?

— Май че е така.

— И казвате, че продавачът е бил задържан?

— Да, задържахме го, но трябваше да го освободим. Той се оказа посредник и сам току-що бил купил същия шлифер от някакъв граждани. Докато разговаряхме с него, собственикът на шлифера успял да замине с автобуса. Видели са го, когато се качвал. Досадно!. . . Нашката се прекъсна. И все пак шлиферът ни помогна. . .

Майорът извади от джоба си кибритена кутийка и измъкна от нея загънато в хартийка парче стъкло.

— Внимателно, да не го изтървете! Това е парче от счупени очила. Намерихме го в джоба на шлифера.

Ние с Краевски заразглеждахме стъкълцето. Това беше съвсем малко парче във формата на сегмент. По него трудно би могло да се съди за диоптъра на очилата. Но във всеки случай те са били съвсем слаби.

— Очилата, струва ми се, са съвсем слаби — казах аз.

— Да — съгласи се майорът. — Ще изпратим това парче на експертиза, там ще определят точно.

— Чудно! Такива слаби очила според мене никой никога не носи.

Майорът премълча.

— Значи ти мислиш — запита го Краевски, — че Коломийцев може би е замесен в тази работа?

Рожков не отговори веднага.

— За Коломийцев аз чувах, че бил човек добре проверен и напълно надежден. Отдавна работи като кореспондент. На фронта е бил военен кореспондент почти четири години. Има ордени. . . И все пак дисциплинното показание на другаря Зернин по отношение гребенчето ме кара да направя някои справки — завърши той със сух, почти официален тон.

Тогава аз далеч не всичко разбрах от този разговор. Едва впоследствие, след доста дълго време научих за това, което беше станало в село Лановци в същия ден, когато бяхме на панаир.

10. ПРИКЛЮЧЕНИЕТО ПО ШОСЕТО

Майорът веднага разбрал, че има работа с опитен престъпник, който, като забележи, че е загубил копче от шлифера си, ще се постарае да се отърве от шлифера по някакъв начин, възможно е и чрез продажба. Майорът организирал наблюдение на пазара и на вехтошарите, за да задържи продавача на гумирания шлифер със същите копчета, едно от които е било откъснато. Цветната снимка на това копче раздал на всички наблюдаващи. Майорът не храпел особена надежда за успех, но смятал, че не бива и да пренебрегва една такава възможност. В село Лановци, където току-що беше открит панаирът, той изпратил своя помощник лейтенант Хрулев. На другия ден към девет часа и половина в един от магазините за старо облекло влязъл гражданин и предложил за продан гумиран шлифер с обикновени черни копчета. Продавачът бил досетлив и съобщил на Хрулев, който задържал гражданина. Но както е известно вече, гражданинът изяснил, че сам току-що е купил шлифера на пазара от непознато за него лице, без да може да опише добре външността на притежателя на шлифера. Млад, невисок на ръст, с обикновени мустаци и брада, цвета на косите и очите му не забелязал, с какво е бил облечен — не помнел. На главата си имал голяма сламена шапка, каквито тук много мъже носят през лятото, в ръцете си държал пазарска чанта с тютюн на листа и любеница. Бил обут — на това обърнал внимание — в нови кафяви брезентови половинки.

Заедно с няколко оперативни работници Хрулев започнал да търси притежателя на шлифера, но не намерил никого. Тогава отишъл на автобусната спирка. Предният автобус току-що потеглил. Ясно било, че неизвестният е заминал с него. Поне диспечерът

по автобусното движение твърдял, че забелязал сред заминаващите пътници един граждании със сламена шапка и с диня в чантата, който дотичал до спирката запъхтян и скочил в автобуса почти във време на движение. Хрулев веднага направо от диспечерската будка се свързал с града, доложил на майора за всичко случило се и съобщил номера на автобуса.

— Вземете, откъдето искате, един мотоциклет и тръгнете незабавно след автобуса — заповядал майорът. — А аз ще тръгна срещу вас. . . И помнете: главните белези на престъпника са новите брезентови половинки. За шапката забравете: той сигурно вече я е хвърлил.

Хрулев изтичал до селсъвета. Потръгнало му — там той намерил мотор, зареден с бензин. Когато минавал край автобусната станция, часовникът показвал единадесет без пет (автобусът заминал от село Лановци в десет и половина). Майор Рожков през това време вече се носел на мотор към село Лановци с карта в джоба и с бинокъл на шията. Разстоянието от града до селото е точно четиридесет и осем километра. По пътя, добре познат на майора, поради панаира имало доста голямо движение. Мотоциклетът на Рожков току настигал и задминавал тежки коли с дини и пъпеши, теглени от волове, каруци със сено, камиони с различни стоки, автобуси с пътници за панаира. Управлявайки мотоциклета, Рожков непрекъснато и напрегнато мислел, като правел на ум сложни изчисления. Много важно било да знае къде трябва да срещне автобус № 3—16. На всеки десет минути срещал автобуси. Те всички му се стрували еднакви и номерата им трудно се различавали. Според изчисленията срещата с автобус № 3—16 трябвало да стане в 11 часа и седем минути. Колата за това време ще измине около двадесет и два километра и ще бъде съвсем близо до совхоза „Червен лъч“. Майорът

ясно си представял това място: пътят там бил плътно засаден от двете страни с тополи, правел малък завой и започвал да се катери по стръмнината. Совхозът се намирал току до завоя. Майсторът трябвало да се срещне с автобуса, преди Хрулев да успее да го настигне.

Изчисленията на Рожков излезли правилни. Когато наближил совхоза „Червен лъч", насреща му по надолнището се спускал бавно сив автобус. Като оставил да го подмине, майсторът обърнал мотоциклета и се уверил по номера, че не е сгрешил. Той лесно настигнал автобуса и го спрял. Един поглед бил достатъчен, за да се убеди, че търсения го няма между пътниците. Сред мъжете — те били осем — само двама имали бради: млад агроном и старец, пазач на градския парк. Майсторът ги познавал добре по физиономия. На неговия въпрос, дали не се е качвал в автобуса мъж на средна възраст, с невисок ръст, с мустаци и брада, обут в нови брезентови половинки, с дния в домашна чанта и възможно със сламена шапка, всички отговорили утвърдително. Да, наистина такъв гражданин се качил на автобуса още в село Лановци, но слязъл до селцето Олховци на кръстопътя. „А шапката му вятърът отнесе, още като излязохме от селото, на баира — казал кондукторът. — Той не поиска да спре колата. Само махна с ръка и върза на главата си кърпа."

Всичко било ясно: престъпникът знаел, че го преследват, и се постарал да заличи следите си. Майсторът побързал напред, като внимателно оглеждал срещнатите каруци и пешеходци. След няколко минути той видял как насреща му бясно се носел моторът на Хрулев. Майсторът му направил знак да спре и с две думи му изяснил положението.

— Вие, разбира се, не сте разглеждали както трябва срещнатите каруци и пешеходци, нали? — запитал той.

— Не можех, другарю майор, бързах.

„Да, разбира се, бързали сте — с досада си помислил Рожков. — На това е разчитал при плана за своето бягство престъпникът."

— Да отидем към селото — бързо казал той.

След седем минути те били на кръстопътя. Селото Олховци се виждало встрани, на два и половина километра от шосето. Наоколо житата били почти вече прибрани. Майорът внимателно разгледал околността с бинокъл. Полето, пътечките и пътищата се виждали като на длан. Нищо подозрително: наблизо нямало жива душа, в далечината — няколко каруци, по пътеките — три или четири жени.

— Оттук до село Лисевци има само дванадесет километра — започнал да разсъждава гласно майорът. — Автобусът ги минава за двадесет минути, следователно нашият юнак е слязъл от автобуса в десет часа и петдесет минути, т. е. — майорът погледнал часовника си — преди половин час. За това време още не е успял да стигне до селото. По сжънатите поля той няма да тръгне: твърде е голо и няма къде да се скрие. Да върви по пътя пеша е невъзможно — веднага ще го познаят. Да пътува с каруца напред няма сметка — лесно ще бъде забелязан. При това той е разбрал, че като настигнете автобуса и като се убедите, че го няма в него, вие естествено ще сбърнете назад и ще разглеждате всички срещнати. Най-безопасно е да върви назад, към селото, срещу вас... Значи ние трябва да потеглим в същата посока, като оглеждаме целия транспорт и пешеходците по пътя. Но да оставим селището без претърсване също не бива. Това ще направя аз, а вие потегляйте по пътя за Лисевци. И внимавайте.

. . .Хрулев внимателно заоглеждал пътя и загубил за това около половин час. Той не срещнал пре-

стъпника и сбърнал мотора обратно. На девет километра от селото, след стръмното надолнище, шосето пресичало малка рекичка. На места ѝ го чакал майсрът.

— Напразно губих време в селото — казал той. — Там, разбира се, няма никого. Този мошеник е ловък, той ни изигра добър номер. Ето, вижте! — майсрът посказал с ръка надолу под места.

Там се търкаляла голяма, разбита на парчета диня, над която кръжели мухи и оси.

— Сега маневрата му ми е ясна: още щом е слязъл от автобуса, той е седнал на някоя каруца и е тръгнал срещу вас. Вие, увлечен в преследването, без да забелязвате нищо наоколо, сте префучали край него, а той преспокойно е слязъл сто тук, до места, и е тръгнал пеша по блатистия дол, като е избрал такова място, по което мотоциклетът не може да мине. Динята е тежка и той я е хвърлил. . . Ясно ли е? На това място с бил към единадесет и двадесет, т. е. преди четиридесет минути. Сега да го намерим е трудно. Успял е да навлезе в гората.

Майсрът се замислил.

— Все пак — добавил той — карайте по следите му. Може би ще научите нещо важно. А аз ще отида в Лановци. Искам лично да взема посказанията и както трябва да разгледам шлифера. — Къде го оставихте?

— Дадох го на съхранение при председателя на селсъвета.

— Отлично! Там ще ви чакам. Мотора ви ще откарам някак си и сам.

Майорът заминал за селото и там на панаира аз го срещнах, както е вече известно на читателя. Лейтенант Хрулев се върнал през нощта уморен и разстроен. Обиколил околните блата и храсти, огледал

доловете, скитал се по горските пътеки, но никакви следи от бегленца не открил.

Майорът изслушал доклада му.

— Имаме работа с опитен престъпник. Трябва да предвиждаме това в бъдеще.

— Чудно, другарю майор, как е могъл да допусне такова нехайство — да продаде шлифера си.

— Шлиферът не е негов, не подхожда на ръста му. Това е шлиферът на шефа му. Аз дори мисля, че шефът му е поръчал да унищожи тази важна улика, а той на свой риск го е отнесъл на пазара, като само е сменил копчетата. Изглежда, че му трябват пари. Но той е хитър. Забележете: не отива да продава шлифера в магазина. Не. Продава го на посредник и известно време следи неговите действия. Като разбира, че има неблагополучие, скрива се и съумява да заличи следите си. . . . Ето положителните резултати от днешния ден: ние знаем вече двама от шайката. Първият — шефът — е висок, малко късоглед, носи очила. Вторият — подчиненият — е ловък измамник, трябват му пари. Възрастта му — към тридесет години, среден на ръст.

— С брада — добавил лейтенантът.

— С брада! По-добре да бяхте казали носи сламена шапка! Той е бил с брада — това е вярно. Но сега вече сигурно е без нея. Той затова е пуснал брада, за да може в решителния момент да я обръсне. Ето какво знаем: невисок на ръст и пуши с лула.

— Откъде ви е известно това, другарю майор?

— Вие забравяте ли, че в пазарската му чанта освен диня е имало и тютюн на листа? Динята изхвърлил, а тютюна оставил.

11. ИЗ ГОРАТА ПОДИР БЛУЖДАЕЩОТО ОГЪНЧЕ

След като закусихме и си отпочинахме малко, майорът даде указания как да продължим разузнаването. Той и Краевски ще обследват подробно най-близките склонове. На нас с Хрулев се възложи да огледаме по-отдалечените райони. Аз ще тръгна надясно, по края на гората, а Хрулев — наляво, по брега на реката. Към седем часа ние трябва да се върнем.

Като получих указанията, аз взех един сърп — може би щеше да ми се наложи да си проправям път — и тръгнах на разузнаване. Вървях покрай високия каменен масив по едва забележима, отдавна изоставена пътечка. Отдясно започваше гъста гора, отляво се издигаше масивът. Аз най-внимателно го оглеждах, като се надявах да открия някаква пещера, полусрутен вход или замаскирана пролука, но нищо не намерих. Камъкът навсякъде се оказваше твърд и еднороден. Денят свършваше. Слънцето беше увиснало над самите дървета и лъчите му, сега вече студени, осветяваха с равна светлина сивите зъбери на масива. Дългите сенки, които падаха от дърветата, придаваха на скалите причудливи форми. Горещината намаля. Независимо от това измъчваше ме жажда по-силно от преди. От сутринта не бях пил нищо, работих дълго в горещината и на всичко отгоре изядох сандвич с хайвер. Но трябваше да се върви и аз вървях напред, като мечтаех да се върна при автомобила и да се напия с газирана вода, от която бяха останали още няколко бутилки.

Но ето че гората отстъпи надясно и откри голяма камениста площадка, цялата засипана с чакъл. Отляво се виждаше широка пукнатина в скалата, запълнена от сипеи, по които човек би могъл да се изкачи горе. Вдясно от площадката, почти до самата

гора, зад група смрадликови храсти, забелязах някакво съоръжение с колело.

Като приближих, за своя радост видях кладенец. Под малък навес беше поставена широка бетонна тръба, а над нея на желязна рамка, беше прикрепен скрипец, снабден с голяма ръчка и спирачка. Тя не позволяваше размотаването на веригата, когато се вдигаше кофата. Целият механизъм, както и веригата, бяха напълно изправни, макар и доста ръждясали. Голямата квадратна кофа беше смачкана, но цяла. Очевидно от кладенеца отдавна никой не бе се ползувал. Надникнах вътре. Шахтата, изсечена в камъка, се спускаше дълбоко в земята. На дъното ѝ едва проблясваше вода. Аз хванах ръчката. Скрипецът заскърца и кофата започна да се спуска. След минута я вдигнах.

Какво разочарование! Разчитах да се напия със студена чиста вода, каквато трябва да има в такъв дълбок кладенец, а в кофата имаше мръсна, воняща рядка тиня, на повърхността на която сред маслените петна плаваха много тапи, дръвчета, гумени парченца, кибритени клечки и въобще най-различни боклуци. Опитах водата: тя имаше кисел вкус и миришеше на сяра и дим. И все пак аз се напих с тази мръсна течност — толкова силно ме мъчеше жаждата.

Като се освежих, продължих разузнаването с нови сили. Изкачих се по скпея, като оглеждах всяко камъче, всяка вдлъбнатина, всяка пукнатина — и пак без резултат. На върха проверих няма ли някакъв скрит или маскиран отвор или отдушници и пак нищо подозрително не забелязах. Търсенето се оказа безплодно. Успокояваше ме само мисълта, че другарите ми може би са имали по-голямо щастие. Трябваше да се връщам: часът беше шест и половина. Аз бързо се спуснах по насипа и се оказах съвсем не там, където очаквах. Нито площадката, нито кладенецът

се виждаха — наоколо само гора. Чак тогава разбрах каква грешка съм направил. Когато се качвах, слънцето осветяваше гърба ми, а сега то беше зад скалата и следователно аз се намирах на противоположната ѝ страна. Реших да заобиколя масива през гората, но скоро разбрах, че тази задача не ми е по силите. Спъвах се о трупите на повалени дървета, заплитах се във високата папрат, натъквах се на големи камънаци и най-сетне грохнах. Тогава се върнах обратно и пак се изкачих на зъбера, намерих една пукнатина, която ми се стори позната, спуснах се по нея и пак попаднах в непознато място. Между това слънцето се скри зад гората и започна да се здрачава. Полъхна хладен ветрец. В низините тук-таме се издигаха облачета мъгла. Вече беше към осем и половина. Помислих си, че моите спътници сигурно не ме чакат и няма закъде да бързам.

Уморен, аз се отпуснах на един камък.

* * *

Седях на края на зъбера, без да зная какво да предприема. Пред мен се простираше голяма равнина, цялата обрасла с гора. По нея като сребриста лента се виеше ручейче. В далечината сивееха планините. На около половин километър сред гората можеха да се видят няколко ниски и дълги постройки, оградени с висок стобор с кули по ъглите. В центъра се издигаше кула с площадка на върха, оградена с перила. Това, както се сетих, беше изоставеният от фашистите концентрационен лагер за военнопленници. От всички страни към него през гората водеха пътеки и пътища. Аз отдавна исках да разгледам този лагер. Сега ми се удаде случай. Освен това скоро ще настъпи нощ, в тъмнината няма да мога да се изкъкна оттук и по-добре е да нощувам в стария лагер

под покрив, отколкото на голите камъни. Затова определих пътечка, по която най-пряко може да се влезе в лагера, и се спуснах от скалата към гората. Долу веднага ме лъхна студ и влага. Закопчах копчетата на сакото си и смело тръгнах напред.

В гората цареше пълна тишина. Дърветa стояха неподвижно, като в царството на съня. Чуваше се само как шляпаше водата под краката ми и как пукат настъпените съчки. От време на време някоя голяма нощна птица безшумно пропърхваше над главата ми. След четвърт час аз пресякох ручейчето по гредите на разрушеното мостче и приближих към лагера. Кълбо ръждясал бодлив тел между изгнилите колове, висока дървена ограда с опънати горе на изолатори електрически проводници, която на много места беше вече разрушена; ров, сбрасъл с коприва и бурени, локви позеленяла вода на дъното; тежка изкривена порта. Това бяха първите ми впечатления от лагера.

Исках да го разгледам добре, като се надявах да намеря нещо интересно, например цифрови надписи, но съвсем се стъмни и трябваше да отложа подробния оглед за следващия ден. Обиколих бараките. Влажно. Миришеше на гнило. Наровете и подът бяха зеленясали. Прозорците — изпочупени. Покривът — едва се държеше. . . Не! Тук да се нощува беше невъзможно. По-добре да се кача на кулата и там да си отспя. По скърцащите стъпала се изкачих горе. Тук беше по-топло и по-сухо. На площадката имаше сено: очевидно тук са нощували и други. Аз се проснах на сеното, покрих се, колкото можах, със сакото, сложих до себе си сърпа, с който не се разделях през цялото време, и задрямах.

Събудих се с неопределено чувство: стори ми се, че съм чул нечии стъпки. Сякаш някой мина долу, под кулата, и излезе през портата на лагера. Ослу-

шах се — тишина. Нищо не се чуваше. Само вятърът шумолеше в листата и звънтеше в бодливия тел. И все пак безпокойството не ме напускаше. Станах и се приближих до перилата. Наоколо — пълна тъмнина. Небето — черно. Нито една звездичка не надничаше през плътната пелена на облаците. Долу не се виждаше нищо, сякаш стоиш на края на бездънна пропаст. Вятърът наду ризата ми и хладни струйки полазиха по тялото ми. Аз потръпнах.

И изведнъж в гората, съвсем близо до лагера, светна огънче. Не, аз не се излъгах! Някой вървеше по пътеката, като осветяваше пътя си с джобна батерия.

Кой може да ходи през нощта тук, в глухата гора, далеч от населените места? Следях светлата звездичка на фенерчето и за свое изумление забелязах, че тя се отдалечава. Как може? Отначало си помислих, че това е мираж, че само така ми се струва. . . Но не! Аз ясно виждах как светлината на фенерчето ставаше все по-слаба. Ето, човекът приближи ручейчето и освети мостчето. Той сега свети напред, както трябва. Но като мина на другия бряг, той пак сбърна фенерчето назад и то мигна няколко пъти. Що за дяволия! Защо той осветява пътя зад себе си? Кой прави така? Това необикновено поведение на странния пътник ме порази.

Всичко неизвестно неволно внушава страх и аз, да си призная, се поколебах, преди да се реша да тръгна след тайнственото огънче. Нямах оръжие, а вътрешното ми чувство подсказваше, че ме заплашва опасност. Но нерешителността ми продължи не повече от секунда. „Рожков или Краевски — помислих си аз — не биха се поколебали нито за миг. Никаква опасност не би ги уплашила.“ И като пипнах сърпа, единственото ми оръжие, бързо се спуснах от кулата. Очите ми бяха свикнали вече с тъмнината и аз

различавах силуетите на дърветата и постройките. Изтичах през оградата. Забързах нагоре по стръмнината, като уплитах краката си в тревата и се блатъкваx на храстите.

. . . Напрегнато се вглеждах в мрака. Някъде далеч мигаше светлото петно, като осветяваше ту клоните на храстите, ту върховете на дърветата, поклащани от вятъра. Човекът с фенерчето очевидно вървеше по една от пътеките. Аз тръгнах подире му направо през гората. Шиповете на храстите ми драскаха ръцете, жилави клони ме шибаха по лицето, хладните пръски на росата мокреха дрехите ми. . .

Ето я и пътечката. Огънчето беше вече близо. В нощната тъмнина светлината му изглеждаше ярка, като лъч на прожектор. Когато светеше право назад, мократа пътечка блестеше, сякаш беше покрита с лед. В тези мигове, за да не бъда забелязан, аз замирах и се стараех да се прикрия зад стеблото на някое дърво. Така ние вървяхме един след друг близо половин час.

Стигнахме края на гората. Светлото зайче на фенерчето започна да се издига — пътечката се изкачваше по стръмнината. Тук беше по-светло, отколкото в гората. Сред нощната мъгла аз различих силуетите на две фигури. Отпред вървеше жена, зад нея мъж. Напуснах пътечката и тръгнах подире им, като прибягвах от храст до храст и пълзях из мократа трева през откритите места. Когато стигнахме до върха, те се спряха и около минута двамата гледаха в една посока. Техните фигури, осветени от слабата червеникава светлина на настъпващото утро, вече съвсем ясно се виждаха на тъмния фон на небето. Мъжът беше висок, с черно палто и с автомобилен шлем. Жената, или по-точно стройната девойка на около петнадесет години, стоеше малко встрани. Тя беше с червена жилетка и тъмна пола. Главата ѝ беше

плътно привързана с кърпа, краищата на която се развяваха от вятъра. Те стояха с гръб към мен и аз не можех да видя лицата им. После тръгнаха нататък. Изкачих се след тях на върха и неволно се спрях поразен. Над гората грееше червена заря. Тя се издигаше все по-високо в небето, припламвайки като факел. В облаците играеше кървавочервен отблясък. Рояци огнени искри летяха заедно с кълбата черночервен дим и бягаха встрани, гонени от вятъра. Ето иззад дърветата се откъсна ярък пламък, след него втори, трети. . . Стана светло като в ранна утрин.

Зад мен изпука съчка. Не смогнах да се обърна, когато нечии силни ръце ме хванаха отзад за гърлото. Почувствувах удар под коленете и паднах по очи. Но падайки, аз замахнах с ръце и по-скоро неволно, отколкото умишлено ударих нападателя си със сърпа по рамото. Той извика и за миг ме изпусна. Скочих на крака. Той успя да ме хване за ръката и изтръгна сърпа.

Като се обърнах, забелязах черния силует на още един човек, който се приближаваше към мен през храстите, готов да ме нападне. „Бягай, спасявай се!“ — ми пошепна вътрешен глас и аз стремглаво се хвърлих надолу по стръмнината, като чувствувах подире си преследвачите. Инстинктът ми подсказа правилната посока. Тичах точно срещу огъня по ярко осветената пътека. Сърцето биеше в гърдите ми така, сякаш искаше да разкъса гръдния кош, въздухът не ми стигаше, но аз бягах, колкото сили имах. Сипеха се искри, димът разяждаше очите ми, горещият въздух обгаряше гърлото ми, но не спирах, чувствувах, че спасението ми е само в бягството. Ето стигнах до самия огън. Горяха фигурите от сухи греди. Пламъкът бушуваше и ревеше, дърветата пращяха и се извиваха, като изхвърляха фонтани от искри, струи горещ дим и множество пламтящи глав-

ни. . . Закрил лицето си с ръка, аз се хвърлих между двете грамадни клади и побягнах по тлеещата трева и жарта, през обгорелия храсталак. Пожарът остана зад мен. Бях временно прикрит от огъня и можех да си почина. Пътят ми се видя познат. Да, разбира се, това беше същата онази местност около недостроеното фашистко укрепление, където бяхме идвали на разходка. Горяха онези фигури, на които бях фотографирал девойките.

Но аз отново усетих преследвачите си. Враговете бяха изостанали, но затова пък сега те добре ме виждаха — бях осветен отзад от зарята на пожара. Трябваше да бягам по-скоро, но краката едва ме държаха.

Изведнъж чух силен трясък!. . . После още веднъж: тррrас!. . . „Как силно пращят гредите — мина през ума ми. — Сигурно главните отлитат доста далеч. . .“ Тррrас! — чух за трети път и нещо чукна в камъка пред мен. Чак тогава се сетих, че това са изстрели. „По мене стрелят. . .“

Смъртната опасност ми подействува като удар с бич. Откъде само ми се взеха силите! Краката ми заработиха сами и аз стремглаво се понесох по пътя надолу, към спасителния завой, който трябваше да ме закрие от куршумите и светлината.

Стигнах завоя. Веднага хлътнах в тъмнината. Още няколко скока и пред мен се откри черното огледало на реката. Без да се замислям, се хвърлих във водата.

Бях разгорещен и не почувствувах веднага студенината ѝ. Мокрото сако ми пречеше на движенията и ме теглеше към дъното. Аз го съблякох и с последни сили заплувах към невидимия бряг. Преследвачите ми бяха вече до реката. Чувах гласовете им. Резкият удар на изстрела, повторен от ехото, се разнесе по водата. „Замри! Скрий се!“ — заповяда ми вътрешният глас. Аз се потопих във водата до лицето. Сил-

ното течение бързо ме отнесе встрани. Още един изстрел. . . Още и още. . .

Чувах как встрани от мен и покрай мен куршумите цопваха във водата.

Тъмнината ме спаси: враговете стреляха по сакото. След няколко минути, като се хващах за тревата и корените на дърветата, аз излязох на отсрещния бряг и останах да лежа на земята, обезсилен, без воля и мисли, само с едно чувство, че се спасих от смъртта. Студеният вятър ме пронизваше, зъбите ми тракаха, цялото ми тяло трепереше.

Скоро обаче се посъвзех. Трябваше да си призная, че тази нощ се държах непростимо глупаво. Излязох на открито, осветено място и като някое момченце гледах пожара. Изпуснах тези, които следях, и сам се показах на враговете. Те ме преследваха като заек и едва не ме убиха.

„Майорът няма да ме похвали — помислих си с горчивина. — Дори може съвсем да ме отстрани и ще бъде прав. Ето и сега седя като мокра кокошка, вместо да действувам. . . Той сигурно не би губил време. А как би постъпил Краевски? Той не би паднал духом от неуспеха, не би се изплашил, а упорито би продължил започнатото дело.“

Аз бях така недоволен от себе си, че забравих и за студа, и за умората, и реших незабавно да преплувам отново реката, за да продължа разузнаването.

И ето че пак навлязох във водата — сега вече тя ми се струваше съвсем топла. Започнах да плувам обратно през реката. Пред мен на червения фон от загасващата заря се очертаваха ясно контурите на черния зъбер.

Внимателно, като се стараех да не шумя, доплувах до средата на реката, когато почувствувах, че на брега има хора. Техният тих говор и шумът на стъп-

ките им се чуваха ясно. Изведиъж водата заплиска, нещо започна да бръмчи като въртящ се пумпал.

— Откарайте го при себе си и веднага се връщайте. След двадесет минути да бъдете тук! — чух нечий глас, който очевидно заповядваше.

Шумът се приближаваше и много близо край мен, на не повече от пет метра мина лодка.

Тя беше съвсем малка. Дължината ѝ стигаше до три метра. Бордовете ѝ се издигаха над водата съвсем малко. Двама души едва се побираха в нея. На носа седеше същата онази девойка, която видях в гората. Мътната светлина на зората ми позволи да разгледам красивия, макар и малко грубоват профил на брюнетка със суров израз на устата. Аз никога не бях я виждал и все пак в лицето ѝ имаше нещо познато.

На кормилото седеше мъж, гологлав и с дълги мустаци, каквито тук носят много селяни. Стори ми се, че това беше същият онзи човек, който ме нападна в гората. Лодката бързо напредваше срещу течението, движена вероятно от електромотор.

Аз разбрах, че съм открил нещо важно, и заплувах обратно. На брега изстисках дрехите си и тръгнах по някаква пътечка с надежда да изляза на големия път.

Вече се разсъмваше, когато се добрах до едно селце. Почуках на вратата на първата къща, която ми се изпречи. Приеха ме радушно, нахраниха ме с пържени със сланина яйца и ме напоиха с горещ чай. Когато се подкрепих, тръгнах по-нататък и излязох на шосето, откъдето с първия попътен камион стигнах до завода.

В къщи не почивах, а само се постегнах и с автобуса заминах за града да доложа на Андрей Матвеевич за нощното приключение.

12. НОВА ДОГАДКА

Завърих майор Рожков в кабинета му.

— Е, разказвайте, къде се загубихте и какво е станало с вас? — каза той, като се усмихваше.

Аз му разказах най-подробно всичко, което смятах, че заслужава внимание: как се заблудих, как нощувах в концентрационния лагер, как забелязах тайнствената светлина на джобното фенерче и как тръгнах след горския пътник, който необяснимо защо осветяваше пътя не пред себе си, а зад себе си.

— Как си обяснявате вие неговото странно поведение? — запита майорът.

— Не зная. Сигурно е проверявал дали не го следят.

— Ако е тъй, той би се държал съвсем иначе. Обратно, с фенерчето си той е показвал пътя на някого, който е вървял отзад, но тъй го е показвал, че спътницата му да не разбере. Ако вие се бяхте сетили за това, сигурно щяхте да се замислите и бихте се държали по-внимателно. Всичко това е напълно понятно... Моля ви, продължавайте.

Аз нищо не разбирах. Разказах по-нататък как, загледан в пожара, дадох възможност да ме нападнат двамата неизвестни. За пожара на фигурите в гората той вече знаеше. Той ме разпита за външността на нападателите, за костюмите им. Лицето му стана сериозно, когато му разказах за бягството си между пламтящите клади в минираната местност.

— Къде е тази минирана местност? — запита той.

— До недостроеното от фашистите укрепление.

— Що за глупост! Откъде я измислихте?

— Пазачът каза. Неговото куче се било натъкнало на мина.

— Какъв пазач? Аз май че не зная там да има пазач. Този район от никого и никога не е бил миниран. . . Интересно! Ще трябва да се изясни.

След това му разказах как под куршумите бях преплувал реката и как после бях намислил да се върна обратно, за да продължа разузнаването.

— И вие след всичко това наистина решихте да плувате обратно? — запита той.

— Да, реших.

— И се върнахте?

— Върнах се.

Той ме погледна и макар че нищо не каза, в погледа му прочетох одобрение.

Когато завърших разказа си, той каза:

— Вашето последно плуване е от голяма полза. За същата тази лодчица ние вече чухме, а кормчията не видяхте ли. . . Ами девойката не ви ли се стори позната?

— Разбирате ли, Андрей Матвеевич, сякаш съм я виждал някъде, но къде — не мога да си спомня.

— А не ви ли прилича на някого?

— Не. . . Не зная. . .

Той премълча, но аз разбрах, че се досеща коя е била тази девойка, но не намира за нужно да ми каже. Аз, разбира се, не започнах да разпитвам.

Станах да си отивам, но Рожков ме спря с движение на ръката.

— Поседнете — каза той. — Мога да ви съобщя още нещо интересно. Както изглежда, кореспондентът Коломийцев няма нищо общо с тая история. Аз успях да направя някои и други справки по телефона.

Майорът взе от масата едно листче хартия.

— Ето неговите белези: висок на ръст, черноок, с дълги къдрави коси, с мустаци, късоглед, носи очила, има рана от куршум на лявата си ръка между лакътя и китката. . .

— Да, да — прекъснах го аз, — такава рана има, аз я видях. . .

— Видели сте я? Добре! През нощта, когато убиха Сердобин, той е бил в град Чернигов, където се намира и досега. Освен това, установено е, че след като се е сбогувал с вас, той действително е отлетял със самолета.

— Всичко е ясно.

— Не съвсем, наистина. Би трябвало с него да поговорим лично. Аз ще му изпратя покана да намине насам. . . А сега — ето още една справка.

Майорът извади от чекмеджето една телеграма и започна да чете.

— „Детски гребенчета от жълта пластмаса във формата на рибка се произвеждаха през 1940—1941 година от харковската кооперация „Спецтруд". Сега те отдавна не се произвеждат. Образец или снимка, или чертежи ще ви изпратим, щом като бъдат намерени." Възможно е Сердобин и други местни жители случайно да са намерили някъде на склад тези гребенчета — тук не са продавани такива. А Коломийцев би могъл да си купи такова гребенче от друго място. Стават такива съвпадения. Все пак би трябвало да се приказва с него. . . А ето и още една справка. Лабораторията отговаря на нашето запитване за стъкълцето, което намерихме в джоба на шлифера. Ще ви прочета отговора изцяло: „На вашето запитване отговаряме, че химическият и оптическият анализ с пълна определеност показаха, че изпратеното от вас парче е част от часовниково стъкло на джобен часовник, а съвсем не парче от оптическо стъкло, както вие предполагате. Съобщаваме ви също така, че размерът на това стъкло не съответствува на нито едно от стандартните часовникови стъкла, а краят му е така шлифован, че то не може да се постави в рамката на часовник от наше производство. Възможно е

това стъкло да е било поставено в някакъв особен или старинен джобен часовник.“ Какво ще кажете за това?

— Излиза, че тайнственият притежател на гумирания шлифер изобщо не е късоглед и не носи очила.

— Първото е несъмнено, а второто иска потвърждение. . . Е, Сергей Михайлович — продължи майорът съвсем другарски, — как се чувствувате след вчерашните сътресения?

— Представете си, Андрей Матвеевич, не лошо. Умората не чувствувам, дори и не ми се спи. Струва ми се, че не съм се и простудил.

— Често става така в минути на душевен подем. Резервите на човешките сили са много по-големи, отколкото мислят някои. Пък вашият организъм е здрав.

— Дори много: пих от кладенеца необичайно мръсна вода и не се отрових.

— От какъв кладенец?

— Недалеч от онова място, където бяхме спрели, има кладенец. Такава мръсотия никога не бях пил! Водата е мътна, кисела, мирише на дим. По повърхността ѝ плават кибритени клечки, тапи, маслени петна. Едва не се задавих с едно парче гума. . .

Майорът стана и закрачи из стаята.

— Странно, странно. . . — каза той. — И наблизо няма нито селище, нито дори къща?

— Нищо няма. Учудва ли ви това?

— Ами вас не ви ли учудва?. . . Ние търсим подземна работилница и се натъкваме на кладенец, пробит в скала, на безлюдно място, в който намираме отпадъчна вода от производство. . . Нима не е чудно?

— Значи вие предполагате, Андрей Матвеевич, че този кладенец има връзка с работилницата, с нейните водостоци? Но защо да се прави кладенец за водостоците?

— Може би това всъщност не е кладенец, а шахта, пробита с някаква цел: за вентилация, за изгребване на изрината пръст и на камъните, за спускането на работниците или за нещо друго. Нещо като вход на метрото в миниатюр.

— Да, да, аз забелязах, че кофата, която е закачена там, е поизвита и измачкана, сякаш с нея са вдигани тежки камъни.

— Ето, виждате ли. . . Само това е достатъчно, за да ни накара да се замислим. Кладенецът трябва да се обследва най-внимателно. Може би той е ключът на всички загадки. . . Сега аз ще се разделя с вас. Идете да почивате. Чувствувам, че утре ще имаме много грижи. Довиждане.

Ние се разделихме и аз си отидох у дома, за да се наспя както трябва.

13. ПОДЗЕМНАТА ЛАБОРАТОРИЯ

Но да почивам не ми се удаде. В къщи ме чакаха вече Татяна и Аничка. Те ме обсипаха с въпроси: къде съм ходил, защо и къде съм бил цяло денонощие. Аз не бях подготвен за такива въпроси и трябваше да импровизирам, че уж Краевски ме поканил на лов, че съм се загубил, че съм скитал целия ден в гората и съм се измокрил в блатото, че съм нощувал в полуразрушена будка на пазач и че чак на сутринта съм излязъл на пътя. Разказът ми беше доста неубедителен.

— И през целия ден нищо не ядохте? — запита Татяна.

— Не, хапнах. . . Застрелях един глухар, изпекох го на огън и го изядох — започнах да фантазирам аз.

— С какво го убихте?

— С пушка.

— Та къде е тая пушка?

— Ами че тази сутрин я върнах на Краевски.

Излезе правдоподобно, но Аничка не повярва, разбрах това по очите ѝ.

Този ден ние се разхождахме малко. Повечето седяхме у дома, приказвахме и играхме на карти, докато започнах да клюмам нос. . .

На другия ден сутринта ме събуди сам майор Рожков. В колата ни чакаха Краевски, един непознат старши лейтенант и един сержант. Хрулев го нямаше. Както и преди два дни, колата бързо се понесе по шосето и за по-малко от час ние стигнахме до сала. Пред къщичката на пазача колата спря и даде сигнал. Отвътре излезе лейтенант Хрулев и с бързи крачки се приближи към нас.

— Другарю майор — доложи той, — пазачът Галемба се е скрил някъде, не можем да го открием.

Лицето на Рожков се изопна.

— Така — процеди през зъби той, — веселичка новина! Зарадвахте ни. . .

— Вчера вечерта той е бил на мястото си — оправдаваше се лейтенантът, — видели са го на брега. В шест часа е ходил до магазина. До десет прозорците на къщичката са светили. А когато ние в два часа пристигнахме тук, него го нямаше.

— Клетката празна и птичката отлетяла! Трябва да си признаем, че нашите противници действуват по-добре от нас и не губят време. Те, разбира се, са взели предвид, че Сергей Михайлович няма да пре-мълчава своите нощни патила, и са побързали да заличат следите си. Печално! Какво мислите да правите?

— Каквото заповядате, другарю майор.

— Аз ще ви заповядам да дойдете с нас. А вие, лейтенант Анисимов — обърна се той към другаря, който седеше в колата, — останете тук и най-вним-

телно обискирайте всичко. Може би ще ви се удаде да намерите нещо, което би ви навело на следата на престъпника или поне би позволило да се установи неговото истинско име: „Галемба“ е навярно фалшива фамилия. . . Да вървим по-бързо, няма защо да се бавим.

Ние побързахме по-нататък. Салът ни пренесе на отсрещния бряг. Силната машина леко се изкатери по стръмнината и се понесе по познатия ни вече път.

Майорът имаше настроение. Той седеше мълчалив, като чукаше с пръсти нетърпеливо по чантата. Краевски непрекъснато пушеше с лулата. Аз не се стърпях и запитах майора:

— Андрей Матвеевич, как научихте, че пазачът на сала е един от техните съучастници?

— Вие ми подсказахте.

— Аз?

— Е да, вие подслушахте разговора на тези хора и чухте заповедта да си отиде до дома и след двадесет минути да се върне обратно. Нагоре по течението на реката например с тая лодка за десет минути може да се стигне само до едно жилище — къщичката на пазача на сала. Този факт заслужаваше най-сериозно внимание. Ние проверихме и се оказа, че пазачът ей тъй за нищо и никакво си обръснал брадата. Всичко се изясни. Но събитията се развиват не така, както ни се иска. Престъпниците чувствуват, че са ги проследили, и крият нещо. Това не ми харесва. Страхувам се, че при кладенеца ни очаква някаква изненада.

Но той сгреши. Ние стигнахме до Колоната на съгласието, минахме пеш онзи път, който бяхме минали преди два дни, повървяхме още около половин километър, като преведох всички по пътеката към кладенеца. Кладенецът се оказа цял-целеничък, подем-

ният механизъм беше в изправност и никакви следи от идването на хора не се забелязваха.

Майорът огледа кладенеца.

— Пробит е в скалата — каза той. — Да, тук не може и да се очаква подпочвена вода. Подемникът е изчислен за голяма тежест. Всичко е ясно! Хайде да направим измерванията. . .

Дълбочината на кладенеца се оказа точно десет метра и половина, при което водата беше само около метър и четвърт. После проверихме дали няма натрупване на отровни газове, като за целта хвърлихме в кладенеца горяща хартия. Тя изгасна чак във водата. Въздухът беше годен за дишане. Тогава аз изявих желание пръв да се спусна на дъното му. Майорът ме погледна и се съгласи, обаче при условие, че безусловно ще се подчинявам на неговите заповеди. Съблякох излишните си дрехи и влязох в кофата. Дадоха ми сгъваем метър, закачиха на врата ми голям електрически фенер и започнаха бавно да ме спускат. Стоях в кофата, като се държах за веригата, и гледах как постепенно кръглото петно на синьото небе ставаше все по-малко. Но ето че под мен плесна вода. Аз потопих кофата и като стъпих на краищата ѝ, потънах до пояс в топла мръсна вода. Изведнъж видях това, което всички очаквахме: шахтата на кладенеца се пресичаше от тръба. Тя беше наклонена — от едната страна минаваше нагоре, а от другата — надолу. Аз я измерих. Тръбата беше овална по форма, висока беше точно един метър и широка седемдесет сантиметра. Наполовина тя оставаше под нивото на водата. По тръбата макар и трудно човек би могъл да се придвижи. Впрочем тези трудности би трябвало да свършат, щом се издигнеш над нивото на водата.

Аз извиках нагоре, че свърших изследването, и веднага получих заповедта на майора да се качвам.

Веригата започна да звънти, скрипецът заскърца и след минута бях на повърхността. Възбуден и радостен, разказах на спътниците си за всичко. Започнахме да се приготвяме за подземната експедиция. Майорът реши да се спусне пръв, след него трябваше да слиза аз и последен—лейтенант Хрулев. Краевски заради протезата си не можеше да вземе участие в това пътешествие и остана горе заедно със сержанта. Двамата ми спътници надянаха като мен анцузи и кецове и окачиха на вратовете си електрически фенери. Майорът извади три гумени торби с широки отвърстия, които се затваряха със специални капаци. В тях той постави по две свещи, по две кутии кибрит, хартия, ролетка, часовник, компас. В моята торба той пъхна фотоапарат и магнезий. В торбата на Хрулев — шлосерски инструменти, а в своята — кълбо здрави конци и пистолет. Като взехме в ръце торбите, ние се омотахме с парче въже и започнахме поред да се спускаме в шахтата на кладенеца.

Аз добре помня това подземно пътешествие. Да вървиш на пръсти до пояс във вода беше много трудно. Въздухът не стигаше, краката се хлъзгаха по кривото дъно на тръбата, покрито с лепкава слуз.

Добре, че тези мъчения не продължиха дълго. С всяка крачка водата ставаше все по-плитка и по-плитка и скоро аз стъпих на сухо място. Оттам вече можеше да се пълзи на четири крака, което беше значително по-леко. Ние пълзяхме доста дълго по наклона нагоре. Помня, особено ме измъчваше тежкият лост, който стисках в ръката и влачех по дъното на тръбата.

Тези тридесет и два метра (както впоследствие се изясни) ми се сториха безкрайни. Останах без сили и си израних ръцете и краката в парчетата от остри камъни и стъкла, попаднали по дъното на тръбата. Но ето че майорът извика: „Край!“ — и аз видях, че

той се изправи. На това място тръбата правеше остър завой нагоре издигаше се на около три метра и завършваше с решетка, до която можеше да се стигне по стърчащите в стената железни скоби.

Майорът се покатери по тях нагоре, натисна решетката с рамо и я отмести като капак на кутия.

Аз го последвах и се намерих в цилиндрична камера, висока около три метра, с под, покрит с дебел слой тиня, и с люк на тавана, към който водеше желязна стълба. Това, по всички признаци, беше водосъбирателна камера.

Ние се качихме по стълбата, отворихме люка и се намерихме в тесен тъмен коридор, който продължаваше в две посоки. Той бе широк около метър и висок два метра. Подът беше покрит с гумена пътека. На тавана забелязах електрически крушки.

— Ето че сме в подземното царство на фашистите — каза майорът. — Преди да продължим по-нататък търсенето, трябва да си осигурим отстъплението.

Той запали свещ и я постави на пода до люка. После извади от торбата кълбото конци, завърза края му за люка и ми го предаде.

— Вие ще управлявате нишката на Ариадна[1] — каза той. — А сега на път. Не се отдалечавайте от мен и гледайте в никакъв случай да не се допирате нито до бутони, нито до прекъсвачи, нито до някакви контакти.

Вървим един след друг по коридора, като внимателно оглеждаме всяко ъгълче и внимателно почукваме с лостовете си по стените. Коридорът се извива в дъга. Ярката електрическа светлина на фенерите

---

[1] Нишката на Ариадна — пътеводна нишка. Според елинската митология Ариадна дала на Тезей кълбо, което му помогнало да се измъкне от лабиринта.

осветява само малка част от него. Пред нас и назад цари тъмнина. Но ето че коридорът неочаквано се разширява наляво и в лъчите на светлината блясват етажерки с химически стъкленици. Ние влизаме в лаборатория. Тя има вид на ниска тясна и дълга казарма. Редиците от епруветки, колбите, статнвите, фуниите с филтрова хартия, стъкленицнте с реактиви, бутилките с дестилирана вода, шкафовете, газовите горелки, ексикаторите — всичко е в пълен ред. Струва ти се, че лабораторията е оставена за минута само и току-виж, че химикът се върнал и работата закипяла отново.

— Насам, насам! Не се пръскайте! — чух гласа на майора.

Той беше минал напред по коридора и сега оглеждаше съседната стая. Ние се озовахме на вика му. Това беше, както изглежда, кабинетът на началството. Подът — постлан с килими. Една странична стена беше закрита от шкафове за книги, до другата стоеше масата на секретаря и по-нататък малка електрическа камина, в която имаше купчина пепел от изгорена хартия. Направо срещу вратата, в дъното, стоеше голяма писмена маса, а зад нея цялата стена се заемаше от нещо необикновено, което не можехме да разберем какво е. В лъчите на фенерите блестяха с меден блясък ръце, крака, някакви зверски муцуни. Само като се приближихме и насочихме към стената и трите фенера, ние разбрахме в какво се състои работата. До стената се извишаваше, до два човешки ръста, бронзова статуя на някакъв древногермански бог. Неговата мощна, покрита с доспехи фигура яздеше глиган. С лявата си ръка той държеше чудовището за муцуната. Извил главата си, глиганът се опъваше и неговото зелено стъклено око яростно блестеше. Във високо издигнатата си ръка богът дър-

жеше чук, чийто край почти допираше тавана. На главата му имаше шлем с рога, изпод който по раменете падаха гъсти къдри. Лицето на идола нарочно беше направено грубо. То приличаше на неодушевена маска, без изражение, чувство и мисъл и това беше страшно. От това цялата статуя сякаш беше олицетворение на безсмислена жестокост. Ние дълго не можехме да откъснем поглед от нея.

— Що за странна прищявка — изказах гласно своята мисъл — да слагаш тук, в подземието, такава скъпа и тежка вещ! За какво?

— Такива капризи са свойствени на фашистите — отбеляза майорът. — Те обичат по този начин да въздействуват върху въображението на масите. Те придават на това дисциплиниращо значение.

— Но колко труд е бил нужен, за да се донесе това тук! Дори и на части не би могло да се вкара през кладенеца.

— Това само доказва — посочи майорът, — че тук има или е имало поне друг, истински вход. А колкото за труда — той не им е струвал нищо. Те разполагаха с хиляди роби.

Пред нас стоеше прекрасно бюро от орехово дърво. Голям бронзов писмен прибор във вид на средновековен замък, часовник във формата на кула с порти, две поставки за моливи, също във вид на кули със зъбци, диктофон и два телефона — това беше всичко, което видяхме на бюрото. Всичките му чекмеджета бяха изтеглени и напълно празни. Нито една хартийка! Купчината пепел в камината свидетелствуваше за тяхната съдба.

— Чиста работа, другарю майор — каза Хрулев. — Дори попивателната от пресата е унищожена.

— И пепелта е стрита на прах — добави Рожков. — Остава да прегледаме само библиотеката.

Майорът и лейтенантът се заеха с книгите, а аз тръгнах да разглеждам съседните помещения. До самата библиотека имаше малка стая с няколко кревата, маса, столове и пирамида за пушки — очевидно караулно помещение. След това — голямо помещение с кревати, което е било сигурно общежитието за персонала. После коридорът свършваше и аз исках вече да се връщам, когато забелязах в края му една малка дебела врата и я отворих. Тежък въздух на гробница ме лъхна в лицето. Лъчът на фенера падна на стоящата пред вратата маса и на неподвижното тяло на човек, който седеше зад нея. Гърдите, главата и лявата ръка лежаха на масата, дясната ръка безпомощно висеше почти до пода. От краката му се извиваше дебела верига, брънките на която искряха от лъчите на светлината като люспи на някаква фантастична змия. Всичко това беше така неочаквано и странно, че аз неволно се дръпнах назад. Не се реших да вляза в стаята. Върнах се да доложа на майора за ужасното откритие. . . Той и Хрулев идеха насреща ми. Като видя разстроеното ми лице, майорът запита:

— Какво става с вас? Омърлушили сте се. . . Да не би да сте намерили приковани тела? Къде са те?

— Там в последната стая — отговорих. — Но откъде знаете за това?

Вместо майора отговори Хрулев:

— Чухме по диктофона. Те са забравили да унищожат валячето. На него е записана последната заповед. Ето, вижте — и той ми подаде парче хартия, върху която с почерка на Рожков беше записан преводът на немския текст:

ЗАПОВЕД по обект VL № 172

1. Съгласно разпореждането на фюрера работата на нашия обект временно се прекратява.

2. Всички апарати, прибори и механизми да се оставят в пълен ред и готовност, за да може след завръщането ни незабавно да се възстанови работата.

3. Всички документи и чертежи незабавно да се предадат на мен. Частната преписка да се унищожи.

4. Евакуацията на персонала да започне днес в 22 часа и да завърши утре в 4 часа. В 5 часа шлюзът да бъде потопен

5. Изменникът на фюрера и Германия Ото Хисингер, който предателски саботираше работата, а също така и руският инженер Паско да бъдат оставени оковани в карцера, като бъдат снабдени с хляб и вода за две седмици.

Хайл Хитлер!
Началник на обект VL № 172, оберщурмбанфюрер
Зигмунд фон Римше.

Аз бях поразен от откритието. Значи там, във вонящия карцер, пред мен е лежало тялото на бащата на Татяна, Виктор Иванович Паско!

В това време, когато всички мислеха, че той е откаран в Германия, и очакваха неговото завръщане, той е седял окован в подземния затвор, съвсем близо до дома си, и е умирал от гладна смърт. Колко ужасно!

Влязох в карцера и се огледах. Малката мрачна стая с нисък таван беше почти празна. Имаше само маса, два стола и голям варел. По средата на пода беше зазидана желязна халка с две вериги. Едната отиваше към тялото на Паско, а другата — някъде в тъмния ъгъл. Там, върху купчина парцали, можеше да се различи сгърченото тяло на още един човек. Това беше без съмнение същият онзи Ото Хисингер, който се бе осмелил да не се подчини на Хитлеровата заповед.

Рожков се зае да оглежда масата. Хрулев пълзеше по пода с фенер в ръка и събираше някакви хартийки.

— Другарю майор — извика изведнъж той, — под листчетата има прах.

— И сам виждам. . . Хартийките са разхвърляни неотдавна. И стеариновите петна са съвсем пресни. Забележете, че кибритените клечки, които са толкова много, са все съветско производство. Тук е идвал някой преди нас, и то не много отдавна. Може би само преди два-три дни. Няма съмнение в това. . . Ах, дявол да го вземе! — изруга изведнъж майорът.— Това какво е?. . . Вижте, вижте, те са откраднали от масата някакъв документ! Ние закъсняхме! Той е бил тук, под ръката на умрелия. Несъмнено това са били негови записки. — И майорът показа почти чистото от прах място върху масата. Сигурно тук се е намирала ученическа тетрадка или листчета хартия със същата големина.

Никога по-рано не бях виждал Рожков така развълнуван. Той грабна листчетата, събрани от Хрулев, и започна да ги разглежда на светлината на фенера. Всички те бяха чисти, с изключение на едно. С трескава бързина майорът го прочете, после го приложи към чистото място на масата.

— Оттук е взето, няма съмнение! — каза той, след като помълча. — Да, изпреварили са ни. . . Но нищо. Няма да се отчайваме!. . . Сергей Михайлович, дайте да фотографираме всичко това. И трябва по-скоро да излезем горе.

Аз при светлината на магнезия снех карцера, кабинета и другите помещения. Майорът събра листовете хартия и ги скри в гумената си торба.

Ние съвсем лесно намерихме люка и се спуснахме по водостока в кладенеца. Красвски и сержантът бързо ни изкараха на повърхността.

Потни и покрити от главата до краката с кал, заслепени от ярката светлина, ние имахме такъв забавен вид, че двамата неволно се разсмяха. Наложи се преди всичко да отидем до реката, да се измием и преоблечем. След това седнахме да закусим. Майорът разказа на Краевски за виденото. Обикновеното му хладнокръвие се върна.

— Днешният ден е ден на неуспехи: ние изпуснахме саладжията Галемба и изтървахме важен документ. Сегатой се намира в ръцете на враговете. Но мисля, че те се крият тук някъде наблизо. Поне засега. Вече от седмица установих наблюдение на гарите, пътищата и селищата. Няма къде да се дянат. Не могат да се изплъзнат.

— Защо мислиш, че откраднатият документ е толкова важен? — запита Краевски.

Майорът мълчаливо отвори гумената си торба.

— Това, по всички признаци личи, е първата страница на тетрадка — каза той, като подаде листа на Краевски. — Тя е изтървана или умишлено е откъсната от тетрадката и хвърлена на пода. Прочети го за себе си.

Краевски прочете написаното и предаде листа на мен. Върху него беше написано:

„Седя окован във вериги и осъден на гладна смърт за това, че не се продадох на враговете на моята родина и не се поддадох на заплахите.

Вчера всички напуснаха подземния завод, а на нас обявиха присъдата. . . Но това е хубаво: значи те са разбити и бягат.

За да продължат нашите страдания, оставиха ни запас от хляб и вода. Това също е хубаво: сега ще имам възможността да запиша всичко, което зная за този подземен завод и за неговата работа. Професор Хисингер ще ми продиктува своите открития, онази голяма научна тайна, която той отказа да съобщи на фашистите.

Нека тя послужи за благото на съветския народ, за благото на цялото човечество.

Ще пиша, докато имам сили или докато акумулаторната батерия не се изтощи.

Може би ще минат много години, преди тази тетрадка да види белия свят.

Може би по това време щастливото човечество няма да познава вече нуждата и ще живее при комунизма, а науката ще му даде възможност да използува това велико откритие за мирни цели.

Тогава онези, които ще държат в ръцете си тази тетрадка, сигурно няма да намерят в нея нищо ново. Но нека поменат с добра дума двамата нещастници, които пожертвуваха живота си, за да не дадат в ръцете на злодеите страшното оръжие.

Но да започнем работа. През март 1941 година при нас...“

Тук текстът се прекъсваше.

Върнах листа на Краевски. Разбира се, страничките са откъснати нарочно. За какво им са на шпионите доказателства за голямото мъжество и героизма на русите? С това те няма да угодят на своите господари, на които би било не особено приятно да научат, че обикновеният руски човек е предпочелсмъртта пред измяната на родината.

— Кой е този Хисингер? — запитах Краевски.

— Голям учен — физик и известен антифашист. Той още преди войната не излизаше от затворите... А обершурмбанфюрер фон Римше — добави Краевски — загина. Неговият влак бе вдигнат във въздуха от партизаните недалеч оттук. От цялата шайка нито един човек не можа да се спаси — всички бяха избити. Това беше възмездието...

Майорът бързаше да се връщаме и ни подканяше... Когато седнахме в колата, той неочаквано каза на сержанта:

— Сержант Совков, налага се вие да останете за няколко дни при кладенеца. Аз ще изпратя тук още хора, палатка, оръжие и всичко необходимо. Също така ще се погрижа и за вашето снабдяване. Не допускайте никого при кладенеца. Така ще бъде по-спокойно.

При сала Рожков и Хрулев слязоха да научат как върви работата на Анисимов. Като се сбогувахме, майорът каза:

— Знаете ли, ние напразно избързахме и не прегледахме както трябва цялото подземие. Там несъмнено има друг, истински вход и шпионите са влезли именно през него.

— Защо мислиш така? — запита Краевски.

— По тръбата преди нас никой не беше минавал — там нямаше абсолютно никакви следи.

14. НЕОБМИСЛЕНА КРАЧКА

На другата сутрин ме събуди почукване на вратата.

— Влезте — извиках аз, като помислих в полусън, че чука Надежда Петровна.

Вратата се отвори и влезе. . . Леночка. Аз така се зарадвах, че дори скочих от кревата:

— Леночка! Ти! Пристигна? Юнак! Умницата ми!

— Вчера вечерта. . . Наскучах се, Серьожа. Не можах повече да чакам и реших да тръгна.

— И отлично си направила!. . . Хайде, свалям шапката и шлифера си и да вървим да те запозная с хазяите.

Аз бързо се стегнах и представих Леночка на Надежда Петровна и Татяна, които впрочем вече се бяха сетили коя е тя. Старицата прие жена ми радушно. Татяна пък — доста хладно. Скоро дойде и

Аничка Шидловска. Като се запозна с Леночка, тя веднага каза с ирония:

— На Сергей Михайлович може да се даде диплом за „идеален съпруг“: той не ухажваше никого, пък и на нас с Татяна изобщо не обръщаше внимание и повечето ходеше сам на лов. . . При това без пушка и куче.

— Ходих с Краевски, с председателя на съюза на ловците — опитах се да се оправдавам. — Той има и пушка, и куче. . . Само че ловът беше неусполучлив.

— Аз ти донесох пушката — каза Леночка.

Колко ми беше трудно. Колко ме беше срам да лъжа! Леночка повярва на всичко, което говорех. Ана пък, обратно, не повярва нито на думичка. Аз разбрах това по ироничната усмивка, с която тя гледаше Леночка, по погледа, който си размени с Татяна. Но какво можех да правя? Та аз нямах право да кажа на Леночка истината.

Минаха няколко дни. Ние много се разхождахме из околностите, возехме се на лодка. Ние — аз, Леночка, Татяна и Ана. Петя беше заминал някъде на дълга екскурзия и липсваше от нашата компания.

Обаче по време на тези разходки мисълта за подземието, в което ми се удаде да проникна, не ме напускаше. Много скоро стана ясно, че нашата подземна експедиция само едва-едва е повдигнала завесата, която скриваше тайната на обект VL 172, и че в недрата на Сивия зъбер са останали още много секрети. За това, че всичко е именно така, говореха следните съображения.

Водостокът, по който ние проникнахме в подземието, по своето сечение беше изчислен за много по-голямо количество отпадъчна вода, много пъти по-голямо, отколкото можеше да даде една лаборатория.

Лабораторията сама по себе си едва ли е могла да бъде самостоятелен обект. Нея са я създали очевидно, за да обслужва някакво предприятие.

В заповедта на фон Римше се говореше за голям брой работници и за някакъв шлюз, който ние не видяхме. И въобще ние не открихме нито входа, нито изхода на подземието. Водостокът, разбира се, не би могъл да служи и за вход, тъй като беше немислимо да се мине по него, когато е пълен с вода.

Като оглеждахме лабораторията, ние завихме по коридора надясно от люка. Какво се намираше наляво — беше неизвестно.

Всички тези факти не ми даваха мира. Каквото и да правех, където и да се намирах, аз постоянно се мъчех да си изясня замисъла на фашистите, скрили под земята такава голяма лаборатория. Сякаш напук нито Рожков, нито Краевски се обаждаха, нито пък даваха някакъв признак на живот.

Няколко пъти се мъчех да вляза във връзка с Краевски по телефона, но всеки път получавах отговори: „Току-що излезе“, „Замина от града“, или още нещо от този род. На Рожков да позвъня не можех — това ми беше категорично забранено.

Хрумна ми доста естествената мисъл: пристигането на Леночка, разбира се, се е разчуло. Майорът е научил за това и сега е започнал да гледа на мен като на човек, малко годен за изпълнение на отговорни и рискована поръчения. Търсенията около кладенеца продължаваха, но мен вече нямаше да ме включат в тях. Разбира се, на Леночка аз нищо не казах: трябваше да удържа думата, която бях дал на майора.

Леночка забеляза потиснатото ми настроение и го изтълкува по своему.

— Сигурно ти се ходи на лов, Серьожа — каза ми тя една вечер. — Та какво, отивай. На мен и без

това ми се налага да прескоча до града, на пазара. Ето, да кажем, утре...

Аз не знаех какво да ѝ отговоря.

— Какво пък, иди — продължаваше тя. — Позвъни на твоя Краевски и вървете заедно. Аз ще замина в града.

Вечерта позвъних на Артемий Иванович и пак без полза: той не си беше в къщи. Тогава реших да отида сутринта при кладенеца и да погледам какво става там, дали не продължават търсенето без мен. Надявах се също така да срещна там майора, да поговоря с него, да му обясня, че пристигането на жена ми не бива да се отразява върху нашите отношения.

Рано сутринта стигнах донякъде с попътните камиони. Оттам вървях пеш по познатата пътека до кладенеца. Сред зеленината на храстите се белееше палатка. До нея съскаше примус, на който стоеше голям меден чайник. В палатката на купчина слама лежеше сержант Совков с вестник в ръце. До него лежеше автоматът му. Той скучаеше самотен: един от дежурните войници се разболял и отишъл до медицинския пункт, другият трябвало да си дойде чак на следващия ден сутринта. Никакво търсене не е имало. Майорът също не се виждаше.

Сержантът ме посрещна като стар познат и ме нагости с чай.

— А майорът не идва ли насам? — запитах Совков.

Той поклати глава.

— Оттогава още не съм го виждал. Сигурно е зает. Защо?

— Искаше ми се да поговоря с него. Седя без работа, а в това време бих могъл да бъда полезен.

Бях огорчен. Совков забеляза това и съчувствено ми предложи:

— Вие можете да му напишете писмо. Ще му го пратим още днес със свръзката. Чакам свръзката — поясни той, отпивайки от чая,— трябва да донесе хляб и вестници. Омръзна ми да чета старите... Аз имам тук хартия и пликове. Пък ако искате — добави той, като помълча около минута — ще ви спусна в кладенеца: та нали сте наш човек.

Помислих си: защо наистина да не се опитам да проникна в подземието и самостоятелно да го обследвам? Майорът това не е забранявал. Сега той е зает до гуша — търси откраднатата тетрадка на инженер Паско, а времето минава. Може би ще ми потръгне и ще открия нещо интересно Още повече сега няма никаква опасност — С вков остава на повърхността да дежури.

— Ами свещи има ли? — запитах аз.

— Три парчета мога да отделя.

Написах писмо до майора. Казах му, че горя от желание да работя под негово ръководство, че мога да бъда полезен при търсенето на тетрадката на Паско и че не се страхувам от никакви опасности. В края на писмото съобщавах, че се спускам в кладенеца, за да продължа изследването на подземието. Писмото излезе глупаво и самохвално по тон.

Аз го запечатах в плика, оставих го заедно със сакото и документите си в палатката и влязох в кофата. Совков освободи зъбеца на спирачката и се хвана за ръчката на скрипеца.

— Когато се върнете в кладенеца — каза той, — почукайте по веригата с камъче, аз ще чуя: кофата ще остане на дъното.

Сега пътешествието по водостока ми се видя много леко, макар че се наложи да пълзя по тръбата пипнешком в пълна тъмнина.

Като стигнах до водосборния басейн, извадих свещ от торбата, която внимателно държех над главата си, запалих я и бързо се качих по стълбата в коридора. Тук всичко беше в онова положение, в което го бяхме оставили: угарката до люка, хвърлените от нас лостове, конците, оставената от майора манерка. Поставих свещта до люка и щях да започна обследването на коридора вляво, където миналия път ние не успяхме дори да погледнем, когато изведнъж чух звън на верига и скърцане на врата. Звуците долитаха откъм тръбата. Очевидно те идеха от кладенеца и така ясно се чуваха, сякаш бях до него.

„Защо Совков вдига кофата? — помислих си аз. Нали сам той не искаше да я пипа. Казваше, че така ще ми бъде по-удобно. Странно. . .“

Стоях и слушах как постепенно звънът на веригата замираше, как дрънчи кофата, удряйки се по стените на кладенеца, как падат капките вода, стичащи се по нея, и ледената ръка на страха стягаше сърцето ми. Убеждавах се, че е невъзможно Совков да забрави думите си, че може да са се появили причини, които са го принудили да вдигне кофата, но не успях да подтисна страха у себе си. Нещо подобно трябва да чувствува затворникът при звъна на ключовете и щракането на резето, които завинаги затварят вратата на затвора.

Изведнъж — силен удар и шумен плисък на вода. „Совков падна в кладенеца!“ — мина ми през ума. Без да му мисля повече, скочих в камерата и оттам — в тръбата. . .

„По-скоро! По-скоро! На помощ! Той ще се удави. . .“ — подканях себе си да бързам.

Чуваше се как водата се плиска и на мен ми се струваше, че нещастникът се блъска в рядката тиня, мъчи се да излезе и се задавя. . .

Но изведнъж почувствувах отвратителната сладникава миризма на ацетилен. Какво е това? Откъде можеше да попадне тук карбид? Какво става?... Миризмата стана непоносима. Нямаше въздух за дишане. Веднага страшно ме заболя главата.

По-скоро назад, с всички сили! Вълните на газа ме преследваха... Аз се задъхвах... Чувствувах, че ей сега ще падна, и тогава — край! Тичам по коридора, без сам да зная накъде, в пълна тъмнина — свещта отдавна бе изгаснала... Блъскам се в стените, в масите... Където и да е, където и да е, само по-далеч!...

Изведнъж червен отблясък осветява каменните сводове и аз чувам приближаващ се страшен рев, сякаш гигантски локомотив с чудовищни фарове и с грамадна скорост ме настига. Огненият вихър нахлува, върти се, изпълва цялото помещение. Грохот! Звън от стъкла! Нетърпима горещина!

„Газът избухна...“ — прониза ме последната мисъл. Аз летя нанякъде и губя съзнание.

15. ВЕРНИЯТ ДРУГАР

Постепенно съзнанието ми започна да се възвръща. Първото ми чувство беше, че нещо ме люлее и подхвърля насам-натам, от което главата мъчително ме боли, вие ми се свят, в слепите очи нещо чука и ми се повръща. Струва ми се, че пътувам в автомобил със страшна скорост надолу от някаква планина, от мотора мирише на бензинови пари и тази миризма ме задушава. Не мога да си спомня как съм попаднал в автомобила, защо и накъде пътувам и мъчително напрягам паметта си. Колко време съм бил в такова състояние, не бих могъл да кажа. Може би няколко часа.

Но струя свеж въздух облъхва лицето ми, съзнанието ми се прояснява и започвам да разбирам, че лежа със затворени очи. Искам да ги отворя и не мога. Опитвам се да вдигна ръка — остра болка я пронизва от рамото до самите пръсти. И тук си спомням всичко: и спускането ми в кладенеца, и звънтенето на веригата, и взрива на газа. С мъка отварям очи. Тъмнина: никъде нито проблясък светлина, нито сенки, нито контури. Няма никаква разлика от това, дали очите са затворени или отворени.

Вслушвам се — тишина. Чува се само как някъде около мен върху каменния под падат капки вода. Какво ми напомня този звук? Да, иска ми се да пия. Много съм жаден!. . . Отново се взирам в тъмнината. И ето, идва ми страшната мисъл, че съм ослепял, завинаги съм загубил зрението си. Ами ако очите ми са изгорени от взрива?. . . Тази мисъл ме ужасява. С мъка вдигам ръка и започвам да се опипвам: лицето ми пари от обгарянето, вежди те ми са опърлени, главата ми е изранена, косите ми са слепнали от кръвта. Но очите? Цели ли са те? Поне малко светлина! Поне само един най-слаб лъч! Поне веднъж да драсна клечка кибрит! Но няма кутия. Загубил съм някъде своята торба.

После ми се струва, че са ме намерили. Дошъл е много народ. Вдигат ме и ме носят по тъмни коридори. Носилката се люлее като лодка при силно вълнение. Носят ме някъде надолу. Искам да извикам: „Нагоре ме носете! Не бива надолу!“, но чувам само слаб стон и идвам на себе си.

Никой няма наоколо. Както и преди, наоколо цари непрогледна тъмнина. И отново ужасът пред слепотата се прокрадва в душата ми. Напрягам зрението си, вглеждам се в черната пустота — и изведнъж виждам пред себе си тавана и стените. . . Да! Виждам каменен свод, осветен от жълтеникава мигаща свет-

лина. Тя става все по-ярка и ето в стаята влиза човек. В издигната му ръка гори свещ. Чак сега започвам да разбирам, че ме търсят.

„Насам! Насам! Аз съм тук“ — силя се да извикам и отново от устните ми се отронва само един слаб стон. Но това е достатъчно: човекът се обръща и бързо идва към мен. Аз виждам как свещта трепери в неговата тънка ръка. Чувам как скърцат под краката му парчетата стъкло. Той се навежда към мен. Виждам осветеното от мигащата светлина женско лице, цялото изцапано от сажди.

— Серьожа! Серьожа! Жив! Жив!. . .

Вглеждам се — Леночка.

„Това не може да бъде. Пак бълнувам“ — мисля си аз и затварям очи. . .

Но ето че усещам на устните си вкуса на влага и жадно пия хладно кисело вино. Силите ми веднага се връщат. Съзнанието ми е ясно. Пред мен на колене стои Леночка и слага на главата ми компрес. Аз гледам лицето ѝ — така тревожно и загрижено, както бива лицето на майка, когато бди до креватчето на болното си дете. В очите ѝ — големи и тъмни — виждам как една след друга се появяват сълзи и се търкалят по страните, оставяйки мръсни следи.

— Бедничкият ми! Скъпият ми! — шепне тя, като бърше лицето ми с носна кърпичка.

— Лена, ти ли си? Как си дошла тук?

— Тихо, тихо, не бива да говориш. После ще ти разкажа. . .

— Чакай, а къде са останалите?

— Аз съм сама тук.

— Сама?. . . А откъде си научила, че съм тук? Кой ти показа?

— Мълчи. . . После всичко ще ти обясня. . .

Тя ми помага да се вдигна и ме слага да седна на един стол. Сега виждам, че се намираме в лаборато-

рията, сред изпочупените стъкленици и прибори, до самите шкафове. (Това обстоятелство ме е спасило: стъклата на шкафовете са се изпочупили от взрива и се открил приток на пресен въздух.) Тук на пода се търкаля и моята торба с вещите и кибрита, която бях загубил при взрива.

— Трябва да се бързa — каза Лена. — Ще ни чакат на повърхността само половин час. Можеш ли да вървиш?

Тя ми помага да стана. Свят ми се вие, но общо взето, имах сили повече, отколкото предполагах. Вземаме по една свещ и тръгваме по дългите опушени коридори. Задушава ни непоносима миризма на изгоряло. Ето го и люка. Спускаме се във водосборната камера. Взривът е изхвърлил засъхналата тиня и сега се виждат тръби с различни диаметри, по които са се изливали в нея оточните води. Леночка се спуска първа във водостока, аз — след нея. Ние внимателно пълзим по наклона, като държим запалените свещи пред себе си. Ударената ми ръка силно ме боли, вие ми се свят. Но това не е важно. Сега ще се изтръгнем от тази смрадлива дупка на чист въздух. Ето я и водата. Леночка прикляка и като вдига свещта високо, храбро влиза в мръсната тиня. След няколко крачки водата достига до раменете ѝ. Но ето тя неочаквано губи равновесие, замахва с ръце и като се мъчи да се опре о стената на тръбата, пада назад. Секунда тя се цамбурка във водата, но ловко се извръща и аз виждам цялата ѝ мокра глава с лице, обърнато към мен.

— Там има камък! — казва тя изумена.

— Камък? Какъв камък?

— Не зная... Голям... Чакай!

Тя отново влиза във водата и като протяга ръка напред, опипва нещо. После казва, като се запъва от вълнение:

— Серьожа, там има камъни. . . Изходът е затрупан с камъни!

Ние се гледаме, поразени от това откритие.

После аз казвам:

— Не може да бъде! Така ти се е сторило. Кой може. . .

Протягам свещта, доколкото позволява водата, и виждам в междината между повърхността и тръбата ръбести сиви камъни. . . Да се съмняваме повече не можем: ние сме затрупани в това подземие като в гробница. . . Положението е отчаяно, разбирам това.

Страхувам се за Леночка, да не ѝ стане нещо от това страшно събитие. Но тя сама се старае да ме ободри.

— Нищо, Серьожа, не се тревожи — казва тя. — Скоро ще ни намерят и освободят. Ще се наложи да постоим в тази пещера няколко часа.

Искам да я попитам дали не е оставила някаква записка с указание къде е отишла, но не се решавам: сигурно не се е сетила. Гледам я и не мога да се въздържа да не се усмихна: нейната куртка и полата ѝ са съвсем мокри и мръсни, косите ѝ, омазани с глина, висят на фитили отстрани, водата се стича по тях на ручейчета, лицето ѝ изцапано, на бузата ѝ — драскотина.

— Е, какво, да се върнем назад? Нищо повече не ни остава — предлага тя.

И ето ние с мъка се обръщаме в тясната тръба и пълзим обратно.

16. ЗАЗИДАНИ В СКАЛАТА

И тъй, изходът е затворен! Ние сме затрупани в подземния лабиринт.

Леночка се ободрява.

— Ама че приключение! — казва тя, когато влизаме в коридора и сядаме да си починем. — Но кой би могъл да направи това? Нима онова девойче?

— Какво девойче?

— Девойчето, което ме доведе тук и ме спусна в кладенеца. Може би тя умишлено е направила това? Примамила ме е? Аз ѝ повярвах. . .

— Нима теб не те е спуснал Совков?

— Какъв Совков?

— Сержантът, беше му поръчано да пази кладенеца.

— Не, там нямаше никакъв сержант!

— Да, разбира се, със Совков се е случило нещо нередно. Някаква беда. . . Никой не би могъл да хвърли карбид, ако той беше на поста си. . . Значи теб те е довела девойка, казваш? Каква? Коя е тя?

— По-тихо, по-тихо, Серьожа, моля те! — успокоява ме Леночка, като гледа, че започвам да се вълнувам. — После ще ти разкажа всичко подробно. Сега на теб ти е необходима преди всичко почивка. След няколко часа, вярвам, ще ни намерят и измъкнат на божия свят.

На същото онова място, където ме беше намерила Леночка и където имаше приток на пресен въздух, ние разчистихме пода от стъклените парчета, отместихме касите и донесохме две кушетки. Взривът бе унищожил само едната страна на лабораторията — до стената, край която бях легнал. Всичко, което се намираше до противоположната стена, по каприза на взривната вълна беше останало непокътнато.

Хвърлих мокрите си дрехи, прилегнах на кушетката и заспах. Умората ми надви.

Когато се събудих, аз се чувствувах бодър и отпочинал. Главата не ме болеше. С учудване видях на масата няколко лабораторни триножничета, на които стояха големи порцеланови чашки за изпаряване.

Те бяха пълни с парафин, а в него горяха четири фитила.

Като разбра, че се събудих, Леночка се приближи:

— Е, наспа ли се? Как се чувствуваш?

— Отлично... Ти ли си направила това? Цяла илюминация!

— Аз. Намерих цял варел парафин. Добре ли е?

— Превъзходно! Сега няма какво да се страхуваме от тъмнината. Ти си цяла вълшебница, Леночка!

— Искаш ли чай? — усмихната запита тя.

— Какво?

— Чай... По-точно, лимонада. А още по-просто — вода с лимонова киселина и гликоза вместо захар.

И без да чака отговора ми, тя постави на масата голяма колба, пълна с кипяща вода, две тънки стъклени чаши и две кутии с лимонова киселина и гликоза, за което свидетелствуваха химическите формули, написани на стените им.

— За съжаление — добави Леночка — вместо хляб засега мога да ти предложа само фасул.

— Та откъде си го взела?

— Намерих го в кухнята.

— В кухнята? Тук има кухня?... Ти си успяла да разгледаш помещението?

— Да. Само изход няма навън. Столова, кухня и малък склад — не зная с какво... след това сляпа стена и никакви следи от изход.

— Да? И няма ли голям завод?

— Не, не видях...

— Хм... Непонятно!

И ето ние пием гореща лимонада и ядем бели парченца гликоза с фасул. Оригинална утринна закуска.

Утринна... Но утро ли е сега?

Моят часовник отдавна е спрял. На Леночка часовникът се развалил нещо — тя забравила да го снеме от ръката си и той се намокрил. Навивам моя

и наслуки го поставям на десет часа сутринта. Сега ние имаме „свое време“.

— Е, кажи най-после, как ти изведнъж се намери тук? — нетърпеливо я моля аз.

И Леночка подробно разказва необикновената история, станала предния ден.

Тя се върнала от града в три часа, обядвала в стола и се прибрала в къщи. Мен още ме нямало. Не съм се върнал ни в шест часа, ни в осем, нито пък в десет. Тя не знаела какво да мисли и страшно се безпокояла. Измъчвана от тревога, тя седяла пред къщата. Било вече съвсем тъмно, когато при нея дошла неизвестна девойка, брюнетка, с шал на главата, който закривал част от лицето ѝ. Тя била с тъмна пола и червена жилетка — вероятно същата девойка, която бях видял в лодката. Леночка забелязала също така, че имала грубоват глас и силни ръце като на жена, занимаваща се с физически труд. Девойката запитала:

„Вие чакате Сергей Михайлович, нали?“

Леночка се учудила, но отговорила утвърдително.

„Вие сте сигурно жена му?“

„Да.“

„Тогава аз ще ви кажа. Аз зная къде се намира той. Намира се в голяма опасност и дори може би... Ето неговото писмо. Наистина то не е написано за вас. . .“

— Тя ми протегна разпечатан плик и твоите документи. Аз онемях. . . Познах твоя почерк. Буквите заскачаха пред очите ми. Разбрах, че те заплашва голяма, страшна опасност. . . Аз молех девойката — продължаваше развълнувано Леночка — да ми каже къде си ти, какво става с теб и как да те търся.

„Ще ви заведа там — казала тя, — само че вие на никого не бива да казвате за това и за нищо повече не ме питайте. Това е много рискована работа.“

„Може би по-добре е да отида в милицията?“ — предложих аз.

„Не! Не! Това е невъзможно! Аз тогава ще загина!“ — възкликна тя с такова отчаяние в гласа, че ми стана страшно.

Тук Леночка се развълнува и замълча.

— И какво стана по-нататък? — запитах аз.

— По-нататък? Влязох в къщи, преоблякох се по нещи съвет в спортни дрехи и взех кибрит и свещи. После ние тръгнахме.

— Пеша?

— Пеша. Един път минахме реката с лодка.

— Но тук има повече от двадесет километра.

— Да, далече е. Но трябваше да вървим. Затова и тръгнах е.

Те вървели в тъмнината мълчешком. Непознатата напред, Леночка след нея. Вървели по пътища и без път, по пътеки и без пътеки, през гората и през храсталаците и най-после стигнали до Сивия зъбер. Тук непознатата станала особено внимателна. Тя превела Леночка направо през храсталаците, без път, покрай зъбера, като през цялото време се оглеждала и ослушвала. Така стигнали до кладенеца. Девойката ѝ дала последни наставления, казала, че ще чака половин час и я спуснала с кофата на дъното на кладенеца. . .

— Това е всичко — завърши Леночка своя разказ. — Аз повярвах на тази девойка. Не очаквах коварство от нейна страна. Пък и сега не мога да повярвам. . . Впрочем — тя добави тихо, — аз те намерих жив, ние сега сме заедно, а и това ми стига.

— Според мен — казах аз — девойката не би могла за някакъв половин час да затрупа кладенеца с камъни. Тук са нужни усилията на няколко души. Тя би могла да бъде съучастница. . . Тогава не ми е ясно защо се е държала толкова внимателно, а не

е вървяла направо. Тук има нещо друго... Ами писмото ми, запази ли го?

Тя ми предаде плика. Разбира се, това беше моето писмо до Рожков, което бях написал, като се готвех да слизам в кладенеца. То не беше стигнало до адресанта и майорът нищо не знаеше за случилото се.

...Като свършихме закуската, ние започнахме да оглеждаме „нашите владения". Близо до моята кушетка, до стената, забелязах голям стоманен балон, боядисан светлосиньо. От него с леко шипене излизаше газ. Като излизахме, Леночка завинти крана на балона.

— Трябва да пестим кислорода — каза тя.

— Кислород? Какво си намислила? Да обогатяваш въздуха с кислород ли?

— Да. Нима не забеляза? Когато ти спеше, аз поднесох газопровода точно пред лицето ти.

— А-а-а, ето, ето значи защо главата ми е така свежа. С теб няма да пропадне човек, Леночка! — похвалих жена си.

Разбира се, ние преди всичко посетихме склада, но се върнахме с празни ръце. В сандъците имаше много прекрасна хартия, тушове, моливи, две сметачни машини — и нищо за ядене.

Какво разочарование! Налагаше се, както изглеждаше, да седим на гликозно-фасулена диета.

После аз показах на Леночка кабинета и другите помещения. Бронзовата фигура на идола почти не се виждаше при слабото мъждукане на нашите светилници. И все пак Леночка възкликна уплашено, когато аз, като стъпих на масата издигнах светилника нагоре и осветих бездушното лице на германския бог и тежкия чук, издигнат над него.

— Какъв е страшен! Да си вървим по-скоро оттук — каза тя. — И знаеш ли, Серьожа, няма защо да идваме насам.

За карцера не ѝ казах нищо. Защо да я тревожа с ужасното зрелище на затворниците мъртъвци?

Следният ден не ни донесе нищо ново. Ние разглеждахме подземието и все по-често и по-често се спирахме пред люка, като се вслушвахме дали не се чуват удари от кирки и чукове. . . Но беше тихо. Това навяваше тъжни мисли.

Вечерта (по нашето време) ние седяхме до водосъбирателната камера и слушахме. Това стана вече наше обикновено занятие. Мигащата светлина на четирифитилния парафинов светилник осветяваше тъмната яма и черните отвърстия на тръбите и кладенеца, откъдето вееше влага. Ние гризехме мълчаливо парченца гликоза. Леночка от време на време поправяше фитилите. Аз гледах водоотливните съоръжения и изчислявах на ум за какво количество отпадъчна вода са пресметнати те. Излизаше, че през тях би могло да се изхвърля огромно количество вода — например до един кубически метър в секунда.

Вече казах, че взривът бе оголил гърлата на водоотливните тръби, по които водата се стичаше в камерата. Тръби с малък диаметър имаше много, но с широк — само една. По нея очевидно се е стичала водата от основния цех на скрития от нас завод. Хрумна ми мисълта да продължим пътешествието си по водосточната система и да се промъкнем по-нататък в широката тръба. Нали все пак тя трябва да ни доведе донякъде! Леночка подкрепи моя проект.

Започнахме да разглеждаме тръбата. Тя беше направена от олово и имаше овално сечение с размери 50 на 30 сантиметра. Аз се опитах да се вмъкна в нея, като легнах на едното си рамо. Като се опира човек с колене о стените на тръбата, би могъл да се промушва напред, но обратното, движение беше невъзможно. Ясно е с какъв риск беше свързано това пътешествие, наподобяващо движението на дъждовния червей.

Ако заседнем някъде на някой остър завой или в някоя теснина, или пък пътят ни бъде пресечен от решетка, то ние завинаги ще си останем там.

И все пак решихме да се промушваме.

Леночка реши да мине напред, като привърза въже за крака си. Така аз винаги бих могъл да я изтегля обратно. Имахме три въжета от по десет метра, останали под земята още от първата експедиция. След като проверих тяхната здравина, аз ги завързах едно за друго и единия край привързах за Леночкиния крак.

Тя взе парафиновия светилник, вмъкна се в тръбата и се скри. Въжето метър след метър изчезваше в тъмната дупка. Но ето, че то изведнъж се дръпна напред и аз чух силния глас на Леночка.

— Насам, Сергей, насам. Идвай по-бързо . . . Тук има още една пещера. По-голяма!

Прекарах въжето под мишниците си, прикрепих торбата с нашите „съкровища“ — гликозата, парафина, лимоновата киселина, кибрита — и се вмъкнах в отвърстието на тръбата.

17. ТАЙНАТА НА ГЕРМАНСКИЯ БОГ

Пътешествието по тръбата се оказа трудно. Краката ми се хлъзгаха по гладките стени и с всяко отблъскване ми се удаваше да напредвам само с четвърт метър. От неестественото положение страшно ме боляха ръцете и вратът. От миризмата на олово ми се повдигаше. Особено трудно ми беше накрая, когато тръбата правеше завой нагоре. Но в края на краищата аз преодолях стръмнината, измъкнах се от тръбата и опънах отеклите си членове. Леночка ми помогна да се освободя от въжето.

— Гледай, Сергей, къде сме попаднали!

Тя взе светилника и ме поведе нагоре по някаква стълба.

И ето пред нас — грамадно тъмно пространство. Жалкото огънче на нашето кандило осветява само една нищожна част от пода и стените и това поражда илюзията за простор. В първия момент дори се създава впечатление, че сме излезли на свобода, че стоим през тиха тъмна нощ в подножието на зъбера и че над нас е черното,плътно покрито с облаци небе...

Леночка пляска с ръце и вика:

— Ехоо! . . . Ехоо! . . .

Ехото незабавно отговаря от всички страни и илюзията се разсейва: ние се намираме в пещера и дори не особено висока. Внимателно се промъкваме покрай стената. Тя е отрупана с жици, тръби и кабели. Леночка забеляза на стената прекъсвач и преди да успея да я спра, го включи. В този миг ярка светлина заля всичко наоколо. Навсякъде — по тавана, по стените, над машините — светнаха малки лампички. Те заблестяха по ръчките за управление, по измервателните уреди, по контролните дъски. Истинска илюминация!

От тъмнината ние изведнъж попаднахме в царството на светлината и в първия момент замижгахме.

— Ти извърши необмислена постъпка, Лена — казах аз на жена си. — Майорът най-строго забрани да се пипат каквито и да било бутони, шалтери и прочее подобни неща. Та ние не знаем кое за какво е.

— Наистина! — изплаши се Леночка. — Повече няма да пипам.

Ние се намираме в неголяма естествена пещера, приспособена за производствена зала. Подът ѝ се издига нагоре на площадки. Най-горе стояха добре познати на мен машини за разтрошаване на руда: дробилка, въоръжена със стоманени челюсти, които

могат да строшат и най-твърдите камъни; сачмена мелница, пълна със стоманени сачми, които стриват рудата на много ситен прашец; механически сита, шнек, автоматичен кантар и бункер. По-долу са разположени големи варели, смесители, филтри, центрофуги, маркучи и най-долу — много сложна електрическа пещ, в която не можах да се ориентирам веднага. Всички машини имаха малки размери, бяха технически съвършени и нови.

По всички признаци пред нас се намираше металургичен завод с неголяма производителност, който преработва от три до пет тона руда в денонощие.

По пода се търкаляха парчета руда. Аз взех няколко образци. Това беше блестящ тежък минерал с черен цвят и с ярки жълтозелени жилки и зрънца. Нито Леночка, нито аз можахме да определим какъв е той.

Рудата постъпваше на най-горната площадка, където се намираше врата, водеща в тъмен тесен коридор. Той се свързваше, както предположихме, с рудника. Ние намислихме да минем по този коридор, като се надявахме да се измъкнем навън, но крайно мръсният въздух, в който нашият светилник едва гореше, подсказваше, че рудникът няма съобщение с повърхността, и ние отложихме тази екскурзия за в бъдеще.

По-интересна се оказа другата врата, на долната площадка. Тя водеше в широк осветен тунел, който скоро ни доведе пред вратата на кабинет, също такъв, какъвто бяхме видели вече по-рано. Същата маса, същата страшна бронзова статуя на германския бог до задната стена, същата електрическа камина с купчинка пепел в нея. . . Само вместо шкафове с книги тук имаше канцеларски бюра и вместо кресла — столове. Сега при ярката светлина идолът изглеждаше особено отвратителен и страшен.

— Не се приближавай към него, Серьожа! — развълнувано шепнеше Леночка. — Моля те!

До кабинета имаше друга стая, пълна с чертежни дъски, маси и шкафове — това беше конструкторският отдел на завода.

Минахме по-нататък и попаднахме в малка ремонтна работилница, после в помещението на автоматичната телефонна централа и в артелната. Тя беше пълна не с хартия и мастила, а с продоволствие — сухари, консерви, чай, захар и дори вина от различни марки. Всичко беше в изобилие. Сега вече за дълго бяхме осигурени с продукти и можехме да издържим истинска обсада.

Коридорът продължаваше и по-нататък, но ние решихме, че за днес това е достатъчно. По моя часовник беше вече единадесет часа. Легнахме в конструкторския отдел на кушетките и заспахме.

Аз се събудих с впечатлението, че някъде далеч се чука, сякаш удряха по метал. . . Наяве ли е това или насън? Събудих Леночка.

— Представи си, аз също чух нещо подобно — отговори тя. — Само че не исках да те будя. Ставай да продължим разузнаването. Май че човек чука.

До склада беше акумулаторната стая, после стая с душове. . . . По-нататък коридорът се пресичаше от плътна стоманена стена, на която изпъкваше буквата „А“, написана с готически шрифт.

— Ето го и изхода! — възкликна Леночка. — Буквата „А“ е сигурно първата буква от немската дума „Аусганг“, което означава „изход“. Най-после!

Аз щателно огледах плочата. Нямаше никъде нито ръчка, нито бутон, нито пукнатина, нито дори рисунка — само плътен гладък метал. Съдейки по звука, който издаваше плочата при почукване, тя беше много дебела, като броня на боен кораб.

— Ако това е изходът за навън, на нас едва ли ще ни се удаде да излезем през него. Да отворим такава врата не е лека задача — казах аз, пък си помислих: „Странно, на шлюз не прилича, а в заповедта на Римше определено е казано, че излизат оттук през някакъв шлюз.“

Върнахме се да закусим. И тук внезапно тайнствените почуквания се повториха отново. Сега те бяха по-слаби, неясни и се раздаваха с големи промеждутъци. Те идеха от железните тръби на вентилацията. Какво би могло да бъде това? По своя характер те приличаха повече на сигнали от морзовата азбука. Това не биваше да се пренебрегва. Аз ги записах на слух. Действително предаваше се някакво съобщение, само че то се оказа много кратко и съвършено непонятно:

„Ухото, после окото.“

Тези думи се повториха няколко пъти и после всичко затихна.

Откъде идеха тези звукове? Най-вероятно от повърхността на земята: вентилационните тръби обязателно трябва да излизат на въздух. Кой би могъл да предава тези сигнали? Разбира се, майорът, и само той. По някакъв начин той все пак е научил какво е станало с мен и къде се намирам и сега посредством морзовата азбука ми дава указания. Но какво ли означава странната фраза: „Ухото, после окото“?

Нова загадка! Ние цял ден си блъскахме главите над нея. Няколко пъти аз с помощта на същата азбука молих майора да ми разясни значението на тази фраза. Но отговор не последва. В потиснато състояние легнах да спя и никак не можех да заспя. Проклетата фраза не излизаше от главата ми. В края на краищата стигнах до извода, че Рожков ни дава в преносен смисъл съвет да се опираме повечето на

слуха, отколкото на зрението си, и че следователно нашето спасение зависи от това, колко внимателно ще се вслушваме.

Догадката ми беше неубедителна. Тя съвсем не съответствуваше на характера на майора. Аз прекрасно разбирах това, но все пак тя ме успокои донякъде и заспах.

Събуди ме жената.

— Серьожа, знаеш ли какво? — прошепна тя развълнувана. — Хайде да отидем в кабинета. Дойде ми една мисъл в главата.

Там беше светло. Леночка се приближи към статуята на германския бог.

— Ето, гледай — каза тя, като показваше главата на глигана. — Ухо и око!. . . И погледни тук, само не докосвай нищо — това око сякаш е подвижно.

Вгледах се. Вярно — между зеленото стъкло на окото и бронза имаше ясно видима междина. Това позволяваше да се мисли, че окото играе ролята на бутон. Посегнах към него, но Леночка ме спря.

— Не, не, не! — възкликна тя, като ме хвана за ръката. — Не бива, не бива. Това е опасно!

— Какво опасно има тук?

— Не зная. Всичко може да стане: и взрив, и изстрел, и електрически ток. Трябва да бъдем крайно внимателни! Моля те!

— Но нали все някога ще се наложи да опитаме.

— Трябва да вземем всички предпазни мерки. Нека първо да обмислим.

Тя говореше така горещо и убедително, че се поддадох.

Намерихме една стоманена тръбичка, дълга около пет метра. Вързахме я с въжето за полилея и като се притиснахме към стената на стаята, с края на тръбичката натиснахме окото на глигана.

Още щом докоснахме окото, високо вдигнатата ръка на гиганта мигновено се мярна във въздуха, стоманената тръба зазвънтя под удара на бронзовия чук и ръката, като описа пълен кръг, отново застина в първоначалното си положение. И двамата се проснахме на пода. В същия момент окото на глигана заблестя с дива червеникаво-зеленикава светлина и се разнесе отвратителен вой на сигнална сирена. Ние хукнахме от стаята. Навсякъде виеха сирени, мигаха сигнални лампички, звъняха звънци. . . Ние се мятахме по коридора, без да знаем какво да предприемем и къде да се скрием от непоносимите тревожни звукове. Но изведнъж те замлъкнаха очевидно след като са сигнализирали определеното време, и всичко се успокои.

— Ама че съвет ми даде Рожков! — казах аз, като си отдъхнах малко. — Ако не беше ти, сигурно бих се превърнал на бифтек.

— И аз също.

— Какво да правим сега?

— Ние забравихме за ухото. Хайде да го изследваме.

— Хайде.

От двете уши на чудовището едното беше плътно притиснато към главата и не можеше да се движи. Другото стърчеше напред. Аз внимателно го огледах, като се страхувах не само да го допра, но и да дишам. То несъмнено беше подвижно. В основата му се виждаха следи от смазка. Научени от горчивия опит, ние отново решихме да действуваме отдалеч и се хванахме пак за тръбата. Натискахме ухото като бутон, мъчехме се да го мръднем като ръчка наляво и надясно, нагоре и надолу. Всичко беше напразно. Бронзовото ухо си стоеше плътно на гигановата глава. Оставаше да опитаме още едно движение — да го завъртим като ключ. Аз направих

на единия край на тръбата нещо като чатал, прихванах с него края на ухото и внимателно завъртях тръбата. Тя леко направи половин оборот и нищо не стана. Съвсем нищо!

Ние въртяхме ухото на всички страни. То щракаше само като прекъсвач и толкоз.

Леночка първа се сети каква е работата.

— Май че — каза тя — първо трябва да завъртим ухото и после да натиснем окото. Ясно беше казано: „Ухото, после окото.“ Нали помниш?

Беше ни страшно да докоснем опасния бутон. Като хванахме тръбата, ние неволно поглеждахме към вдигнатата ръка на идола с бронзовия чук. . . Пак леко докосване на окото. . . То отново засвятка със зловещ червеникав блясък и този път грамадната фигура леко и плавно се завъртя около оста си, като откри вляво проход.

От него зееше черна пустота.

18. ПОДЗЕМНИЯТ ШЛЮЗ

Хванали се за ръка, ние с интерес и със страх се взирахме в отворената врата. Оттук започваше пътят към свободата, към синьото небе и към ясното слънце. Но колко е мрачен той! Светлината от кабинета, която падаше през вратата, осветяваше нисък свод и началото на стълба, стръмно спускаща се надолу в тъмнината. Оттам лъхаше влага и студ като от гробница.

Майорът не беше сгрешил, той правилно ни посочи пътя. Но защо бе така лаконичен? Защо не отговори нищо на моите въпроси и не ми съобщи никакви подробности? Каква сериозна опасност щяхме да избегнем тогава. Това си оставаше неизвестно, а всичко неразбрано плаши. Ето и сега, не зная защо,

но тази черна дупка ме плашеше. Напомняше ми капан. Не ми се искаше от светлото чисто помещение, където имахме под ръка всичко необходимо и се чувствувахме в безопасност, отново да навлезем в тъмнината и неизвестността.

— Няма да бързаме — разсъждавах аз. — Най-напред ще огледаме и ще обсъдим всичко. Непременно трябва да си осигурим отстъплението в случай на неуспех и чак тогава ще тръгнем.

Леночка се съгласи.

Аз се приближих до вратата и я огледах. Статуята на германския бог сега стоеше успоредно на страничните стени на стаята, като откриваше проход, широк по-малко от метър. Целият вход се намираше под ударите на страшния чук. Червено-зеленика-

вият лъч от окото на глигана пресичаше пътя. Той падаше, както забелязах, право върху стъклото, вместено в рамката на вратата.

. Аха! — помислих си. — Този лъч не ми харесва. Прилича ми на някакво автоматично приспособление с фотоелемент. И кой знае какво се привежда в действие с този автомат. Може би пак ръката с чука? Трябва да сме внимателни!“

Като се отдръпнах назад, аз замахнах и хвърлих в прохода възглавницата от кушетката. Тя само за миг пресече зеления лъч. Една секунда всичко си остана по старому. . . После грамадната фигура трепна, бързо и плавно се извъртя и застана на предишното си място. Проходът се затвори. В същия миг изгасна и окото на глигана.

Всичко стана ясно. Зеленият лъч от окото беше фотоавтомат, който затваря прохода след влизащия човек. Значи, ако лъчът не бъде прекъсван, вратата остава отворена. Окото беше разположено около един метър височина от пода и да се пропълзи под неговия лъч беше съвсем лесно за такива опитни пълзачи като нас с Леночка.

Аз няколко пъти отварях и затварях вратата, прекарвах една дъска под зеления лъч и над него, промушвах отдолу стол и в края на краищата се убедих във верността на своята догадка. Тогава ние решихме да не губим повече време.

Взехме със себе си един лост, кибрит, заслужилите наши парафинови светилници, за които бяхме почти забравили вече, напълнихме торбата със сандвичи, бисквити и консерви, наляхме в манерката вино и аз внимателно пропълзях по корем в краката на идола. Леночка ме последва! И ето ние се спуснахме по влажните и студени каменни стъпала. Аз изброих 52 стъпала, докато стигнем доста голяма зала със сводест таван.

Под слабите лъчи на светилниците блесна черната повърхност на вода. Изумени, ние се видяхме в подземно пристанище, което приличаше на къпалня. Малката площадка, с ширина до два метра, на която стъпихме, играеше ролята на кей. Наляво и надясно „кеят“ завършваше с тъмни проходи.

Тежкият, пълен с изпарения въздух е неподвижен. Влагата прониква под дрехите ми и тръпки пробягват по тялото ми. Леночка настръхва. Закопчава всички копчета на куртката си.

Ние пристъпваме към края на басейна.

Здравата желязна стълба се спуска направо във водата. Нейните перила матово блестят в лъчите на светилниците и се отразяват във водата. Тя е черна и изглежда непрозрачна като туш. Чувствува се, че тук е дълбоко.

Няма съмнение — ние сме дошли при същия онзи шлюз, за който се говореше в последната заповед на фон Римше.

Изведнъж полъхна лек ветрец и заклати пламъчетата на нашите кандила. Тревожна мисъл блесна в главата ми. . .

— Гледай! Ти видя ли?

— Какво има? — запита Леночка.

— Пламъкът се колебае. Вятър!

— Е, та какво?

— Май че вратата се затвори.

— Какво приказваш, Серьожа! Кой би могъл? . . . Та там няма никой!

— Трябва да видим.

— Не, не! Не ходи! Почакай! — изплаши се Леночка. — Ами ако там чака някой? . . . Ще те издаде светлината. Не ходи, моля те!

Тя бързо загаси двете кандила и ме дръпна в тъмния ъгъл. Нейният страх се предаде и на мен. Притиснат до стената, аз стисках в ръка лоста — един-

ственото си оръжие, готов да посрещна нападението на невидимия враг. О, как съжалявах, че не бях взел пистолет. Та те бяха толкова много в чекмеджетата на бюрата! Тогава не бих се страхувал да се срещна с неизвестния лице с лице. Може би сега той стои горе, до вратата, после ще слезе тук... Но дали е така? Не фантазирам ли? Вратата би могла и сама да се затвори. Може да е паднало парче мазилка от тавана или някое парченце хартия, или нещо друго и това за миг да е прекъснало зеления лъч. Да, но ние не прегледахме рудника — може би там да се е крил човек...

Стояхме във влажния ъгъл и се оглеждахме в заобикалящата ни тъмнина, вслушвахме се в тишината. Нито аз, нито Леночка се съмнявахме повече, че вратата наистина е затворена.

Тъй се и оказа. Когато, успокоени от тишината, ние решихме да огледаме стълбището, то горе вместо ярко осветения вход ние видяхме плътна стоманена плоча.

Примката бе щракнала. „И защо не се сетих да подпра вратата с някоя здрава греда? Тогава съобщението с нашата подземна база щеше да бъде осигурено. Какво непростимо лекомислие!“

— Ние не бива да се огорчаваме особено — каза Леночка, когато слизахме обратно по стълбата. — Непременно трябва да има изход от този аквариум. Иначе майорът не би ни съобщил секрета на бронзовата статуя. Тъй ли е, Серьожа?

Тя и сега запазваше бодър дух. Аз бях настроен по-мрачно.

„Още е неизвестно кой ни е чукал — мислех си аз. — Може би съвсем не е бил майорът. Може би са били същите врагове, които са затрупали кладенеца, сега примамили ни тук, в тази мрачна гробница, откъдето няма вече изход.“

— Серьожа, ами ако не майорът, а някой друг ни е сигнализирал? . . . — отгатна моите мисли Леночка. — И въобще ако оттук няма изход. . .

— Не бива да се отчайваме преждевременно, Лена. Ние още нищо не сме огледали.

— Аз не се отчайвам. Аз само мисля, че тук може да има врагове и трябва да бъдем внимателни.

Предстоеше ни първо внимателно да огледаме нашия затвор.

Малкото коридорче вдясно от входа завършваше с врата. Тя водеше в тясна стая с маса, два стола, шкаф и телефон. Като се огледахме, видяхме нещо удивително: по стените бяха окачени водолазни апарати. Това бяха скафандри от лек тип, приспособени за работа на малка дълбочина. Те бяха десет, всички с еднаква конструкция, макар и да се различаваха по размери. Апаратът се състоеше от голям меден шлем със стъкла, който се опираше на раменете на водолаза, от балон със сгъстен въздух, маркучи и клапани, които се закачват на гърба като раница, и от тежки чугунени сандали. Гумени костюми липсваха. Очевидно те бяха излишни при работа в топлата речна вода на малка дълбочина.

На масата освен телефона имаше един голям газен фенер, няколко празни винени бутилки с немски етикети и чаша.

Но ако другите пътешествуват под водата, значи, че ние също можем да направим това. Наистина те знаят да боравят със скафандрите, а ние не знаем. Но ние ще изучим апаратите. Първо ще рискувам да се спусна на дъното аз, а после ще се спуснем с Леночка.

Минаваше полунощ. Да пътешествуваш под водата в тъмнината беше неразумно. Трябваше да се чака утрото. През това време ние бихме могли да

изучим устройството на скафандрите и да ги изпробваме.

Запалихме фенера. Леночка се зае да приготвя закуска.

За възможното присъствие на неизвестен човек ние почти напълно забравихме, а между това той скоро напомни за себе си. Аз отварях една консервена кутия, когато Леночка изведнъж замря и се вслуша. . .

— Серьожа, чуваш ли? — прошепна тя.

— Какво има?

— Шшшшшт. . .

Аз се приближих до вратата и се вгледах в черната тъмнина. Слаб, едва доловим стон нарушаваше тишината. Той идеше, както ни се стори, откъм водата и това беше особено зловещо. Изведнъж замръзнах. Жена ми стоеше зад мен и трепереше като в треска.

— Серьожа, какво е това? — шепнеше тя и се чуваше как й тракат зъбите.

— Човек стене. Трябва да отида да видя.

— Чакай! Чакай! . . .

— Трябва. Ти върви след мен с фенера. Ако има нещо — гаси!

Аз пак вземам в ръка лоста и излизам на площадката. Там няма никой. Спокойната повърхност на водата отразява жълтата светлина на фенера. Звукът не иде оттук. Внимателно минаваме покрай стълбата към прохода, но и там няма никой. Единствената врата е затворена с резе, замотано с тел. Може би оттук се е разнасял стонът. Ние с Леночка промушваме лоста зад тела и без особен труд го разкъсваме. . .

До самия праг лежи човек в зелена мокра гимнастьорка. Той е мъртъв. Това ясно се вижда по неестествената, лишена от гъвкавост поза, по широко разперените ръце, по изцъклените очи. Под-

несох фенера към лицето му и веднага го познах: това беше сержант Совков. Той бе убит с изстрел в гърдите. Веднага взех ръката му — тя беше студена.

— Лена, той не би могъл да вика. Той отдавна е мъртъв.

— Почакай — каза тя и като взе фенера, мина в тъмния ъгъл. — Тук има една девойка! — възкликна тя. — Същото онова девойче, което ме доведе до кладенеца. . . Серьожа, тя също е мъртва! Серьожа, тя е убита!

До желязната вентилационна тръба видях нещо, което отначало отдалеч помислих за купчина мокри парцали. Сега различих тъмната пола и червената жилетка на същата онази девойка, която бях видял по-рано при толкова странни обстоятелства. Но какво е това? Големият тъмен шал се бе свлякъл и бе открил кръгла стригана глава. Стригана! Значи това е момче. Момче, преоблечено в женски дрехи, и аз го познавам. Това е Петя Сердобин! Да, това е той. Прекрасно помня неговата стройна фигура и красивото му лице. . . Каква ужасна изненада! Накланям се над нещастника — дъхът му беше спрял. Взех ръката му — от нея се отрони камък. Разбрах, че именно с този камък той е чукал по вентилационната тръба, изпращал ни е сигналите. Ръката беше още топла, но без пулс. Той бе умрял скоро.

„Бедното момче! — помислих си аз. — Какви страшни връзки са те свързали със злодеите? И защо е целият този странен маскарад?“

Нервите на Леночка не издържаха. Тя се притисна към мен и нямайки сили да се въздържи, се затресе в беззвучно ридание. Аз самият едва не заплаках. . .

— Да вървим, да се махаме по-скоро оттук, по-скоро. . . — шепнеше тя.

Ние решихме незабавно, без да чакаме деня, да се спуснем под водата.

Аз вртях в ръцете си скафандъра, без да зная от кой край да започна сглобяването, когато се случи най-неочакваното: иззвъня телефонът. Ние с Леночка замръзнахме от изумление. Стана ми страшно. Аз изпитвах зловещо чувство, подобно на това, когато човек види възкръснал мъртвец или чуе глас от гроб. Значи все пак горе има някой! Този неизвестен и затова страшен човек ни затвори тук и сега звъни по телефона. Защо? Очевидно, за да узнае дали сме тук. . . Да взема ли слушалката? Може би по-добре би било да не издаваме присъствието си? Аз се колебаех. Между това телефонът продължаваше да звъни. Хрумна ми следната мисъл: първо, ние не знаем кой е той, този човек; второ, той сигурно не знае кои сме ние и сам се страхува от нас. Аз смело вдигнах слушалката.

— Слушам.

— Сергей Михайлович! — чух познат глас. — Най-после! . . .

— Андрей Матвеевич! Вие ли сте? Как сте попаднал в подземния завод?

— Аз не съм попаднал в него още.

— Ами откъде звъните?

— От недостроената немска крепост. . . Помните ли? Тук се е запазил телефонен кабел и мрежата за мое учудване се оказа изправна. Аз вече два часа набирам всички номера. А вие къде се намирате?

— Навярно в шлюза. Помните ли, за който се говореше в заповедта? Аз мисля, че оттук трябва да има подводен изход през реката. . . Тук има скафандри: ние вече искахме да се спускаме под водата.

— Кои са тези „ние"?

— Аз и жена ми. Тя пристигна на работа в циментовия завод.

— Тъй, тъй. . . Разбирам. . .

— Андрей Матвеевич, тук е тялото на убития Ссвков!

— Да?!

— И още на Петя Сердобин, също мъртъв. Умрял е съвсем скоро.

— И Петя? Той в женски дрехи ли е?

— Да, в женски.

— Значи така! Аз се страхувах от това. . .

Майорът замълча.

— Значи вие мислите — продължи той — да се спускате под водата със скафандри. Умеете ли да боравите с тях?

— Не. За първи път ги виждам.

— Тогава по-добре почакайте. Аз ще извикам един водолаз инструктор и ще поговоря с него. Слушалката за всеки случай не слагайте. . .

Трябваше да се чака доста дълго, цели три часа. Аз седнах до масата и дремех, без да изпускам телефонната слушалка.

Най-после телефонът заприказва. Аз чух гласа на майора, а после и на водолаза. По мое описание той веднага позна в немския скафандър добре известния му апарат с автоматично регулирано подаване на въздуха. Според думите му ползуването на този апарат било лесно. Даде ми подробни указания как да се приготви скафандърът, как да се надене, как да се приведе в действие, как да се опита и как да се държи човек под водата. Съветваше да се спускаме под водата колкото се може по-бавно, да се движим внимателно, без да бързаме, и да не се навеждаме.

— Ще минете, нищо няма да се случи — ободри ме той. — Само малко ще поизмръзнете: водата сега е студена.

Ние надянахме скафандрите, внимателно нагласихме и проверихме цялата апаратура, обухме тежките сандали и едва можехме да движим краката си. Аз взех лоста, Леночка празната бутилка от вино, която по заповедта на майора трябваше да пуснем веднага щом стигнем до коритото на реката. Като отворихме въздушните клапани, ние се спуснахме във водата.

Тя беше студена като лед. Аз и досега не мога без тръпки да си спомня студа, който ме обхващаше от краката до главата, когато ние, първо аз, а после Леночка, се спуснахме на дъното, като се държехме за ледените перила на стълбата (читателят помни, че ние нямахме гумени костюми и трябваше да слезем във водата със собствените си дрехи).

Спуснахме се на около десет метра дълбочина и стъпихме на дъното до колене в тиня. Тъмно и тихо... Чуваше се само как бълбука въздухът, излизащ от нашите шлемове на малки мехурчета. Придвижвайки се с мъка покрай покритите със слуз стени, ние пипнешком стигнахме до широк тунел и тръгнахме по хлъзгавото му дъно. Постепенно ставаше все по-светло. Ето, стените се дръпнаха встрани, таванът се вдигна. Сега вече вървим по пясъчно дъно сред зелен полумрак. Още няколко крачки и ние сме в коритото на реката. Тук трябва да чакаме водолазите.

Аз пускам бутилката. Тя заплава отначало бавно, после по-бързо и по-бързо. Бутилката — това е условен сигнал.

Наоколо се вижда само на няколко крачки. Вглеждам се: тук-таме по дъното се издигат каменни стълбове, полупокрити с пясък, железни греди и листи, здрави скоби с прикрепени към тях вериги, обрасли със зеленикава тиня, около която се хранят

лки рибки. . . Ние се намираме сред остатъците на някакво съоръжение.

Стоим притиснати един до друг, полумъртви от студ. За щастие не чакаме дълго. Мътнозелената стена на водата се раздвижи и ние постепенно започваме да различаваме тромавата фигура на водолаза в гумен костюм и с шлем, приличащ на моржова глава. Над него се издигат рой мехурчета. След първия водолаз следва втори. Той влачи след себе си нещо като детско балонче, привързано на въже с котва — с него ще отбележат подводния вход. После се появява трети водолаз, после четвърти. Последният със знак ни кани да го следваме. Ние тръгваме, движейки с мъка вкочанясалите си членове.

Сега вече слънчевите лъчи прорязват почти прозрачната вода и осветяват пясъка, камъчетата и нежните водорасли. От движението на водата по дъното бягат светли „зайчета". Рояци рибки, разтревожени от нашето появяване, се разбягват като сребърни пръски в различни посоки. Над главата ми повърхността на водата изглежда като подвижно огледало, покрито с чудни рисунки. . . Но ето огледалото се приближава, аз го пробивам с глава и през мокрите стъкла на шлема виждам брега, а на брега — Андрей Матвеевич.

19. РАЗГОВОР ОТ ДУША

И тъй, ние се измъкнахме от тъмната гробница и отново се намираме на въздух, в безопасност, сред другари, които се грижат за нас и ни съчувстват.

Как се радвах на яркото слънце, на синьото небе, на зеленината, на дърветата, на приятния ветрец и веселото пърхане на птиците — на всичко това, от което бях лишен през последните дни.

Нашата среща с Андрей Матвеевич беше сърдечна. Аз чувствувах, че той се радва, като ме вижда жив и здрав. Изразът на лицето му, обикновено строг и дори суров, сега беше добродушен, очите му ласкаво се усмихваха и гласът, загубил своя сдържан тон, звучеше меко и задушевно.

Седнали на чаша чай, аз възбудено и крайно несвързано му разказах за нашите приключения в недрата на Сивия зъбер.

Леночка спеше и не ми пречеше да хваля нейната предприемчивост, енергия и мъжество. Майорът слушаше мълчаливо, като се усмихваше, без да ме прекъсва и без да задава въпроси. Той, разбира се, прекрасно виждаше в какво състояние се намирам и му беше ясно, че не може да получи свързан разказ от мен.

— Ето какво, Серьожа — каза ми той, като за първи път ме назова по име, — за всичко това ще трябва още доста много да си поговорим. А сега — той размени поглед с лекаря — вие трябва да си починете добре. Лекарят ще се погрижи за това.

Качиха ни двамата с Леночка на един моторен катер, който чакаше до брега, и ни пренесоха в заводската болница. Там ме сложиха на легло, дадоха ми прахче веронал и заспах за цяло денонощие.

Събудих се укрепнал, с ясното съзнание, че на майора бях разказал много ненужни неща, а това, което трябваше, не бях му казал и дори не бях попитал за най-важното — за съдбата на откраднатата от враговете тетрадка на Паско. Спомних си също така, че ми предстои тежък разговор с майора по повод моята лекомислена постъпка и че неговото сърдечно отношение може да се обясни само с болезненото ми състояние. Спомних си гибелта на Петя и Совков, спомних си, че само в резултат на геройчните усилия на умиращото момче ние се изтръгнахме

от подземието, спомних си на колко щастливи случайности се дължи спасението ни и ми стана мъчно. Леночка изглежда разбираше моето състояние и ми пращаше от женското отделение ободряващи писма, но те не можеха да разсеят моето униние и аз със свито сърце очаквах майора. Той действително дойде надвечер.

— Е, как се чувствувате, Сергей Михайлович? Май че сте се оправили — запита той доста хладно.

— Благодаря, добре.

— Тогава разкажете ми смислено всичко, което се случи с вас, след като се бяхме видели за последен път, т. е. от двадесет и трети август насам. Постарайте се да не пропускате нищо — нито една подробност.

Разказах подробно всичко.

Изказах предположение, че има и трето отделение на завода, скрито зад стоманената плоча, отбелязано с буквата „А“, и е възможно присъствието на човек в подземието, който затвори след нас бронираната врата на шлюза.

— Да — прекъсна ме майорът, — вашето безпокойствие има известно основание. Когато аз, за да се свържа с вас, набирах всички номера на телефона, чух как някой вдигна слушалката и после я постави пак на мястото ѝ. Аз тогава помислих, че сте вие, но очевидно това е бил някой друг.

Отново тежко чувство притисна сърцето ми. Значи докато сме били с Леночка в подземието, ние сме се намирали в голяма опасност.

Майорът ме погледна и се усмихна.

— Страшно ли ви стана? — запита той. — Разбира се, вие бяхте в опасност. . . Продължавайте да разказвате. Как се спуснахте в шлюза и как намерихте мъртвия сержант Совков?

Доразказах му нашите приключения.

— Андрей Матвеевич, аз разбирам, че съм постъпил лекомислено и че без ваше разрешение не би трябвало да се спускам в кладенеца — завърших аз своя разказ.

— Да, вашата инициатива не се оправдава с нищо. Вие би трябвало да наблюдавате Петя и по възможност да го пазите. Та вие, както си спомням, сам ми обещахте това. А сега с момчето стана нещастие.

— И със Совков също.

— Совков е войник и загина на своя пост. Ние водим война. Война тайна, непрекъсната, безпощадна. А война без жертви няма. Всички ние — и аз, и лейтенант Хрулев, и сержант Совков — трябва да бъдем готови всеки момент да се жертвуваме за благото на родината. Това е наш дълг. Петя Сердобин е друго нещо. Прочее — добави той тихо — и аз сам съм виновен тук. Трябваше да изолираме Петя. За съжаление твърде късно разбрах, че той е отишъл не на екскурзия, както казвал, а в леговището на враговете. Увлечен в търсенето на тетрадката на Паско, мислех, че след като са откраднали този много важен документ, враговете ще се помъчат колкото се може по-скоро да се скрият и да избягат от опасното за тях място, макар и за известно време. Но не стана така. Някаква причина — каква точно, сам не мога засега да разбера — ги задържа около подземния завод. Те се въртят около кладенеца, затрупаха го и това не е защото вие попаднахте там: и карбидът, и камъните, и цементът са били приготвени от тях предварително. Вие, тъй да се каже, сте им паднали наслука.

— Андрей Матвеевич — запитах аз, — кажете, нали моето разузнаване не беше съвсем безполезно? Нали?

— Разбира се. Вие открихте подземния завод, намерихте истинския вход, узнахте предназначението

на статуята, която ние досега смятахме само за глупаво украшение. Нейната тайна Петя сигурно би отнесъл със себе си в гроба...

Аз си спомних, че ние с Леночка взехме със себе си руда, и започнах да ровя из джобовете на костюма си, който висеше на стола, но нищо не намерих. В чекмеджето на нощното шкафче бяха сложени някои мои вещи: портмонето, носната кърпа, джобното ножче, часовникът, но рудата я нямаше и там.

— Вие сигурно търсите рудата — усмихна се майорът. — Не я търсете. Аз счетох за нужно да взема тези образци.

Той извади от чантата си една кутия и я отвори. Там, загънати в книжки, лежаха парченцата черна руда със зелени жилки, които взехме от горната площадка в заводската зала.

— Каква руда е това? Научихте ли? — запитах аз.

— А вие не знаете ли?

— Не.

— Е, какво предполагате тогава?

— Не зная. Може би медна или никелова?

— Вие никога ли не сте изучавали металургия или минералогия?

— Не, никога.

— А Елена Алексеевна?

— И тя също. Та нали ние сме силикатчици, циментчици.

— Разбирам. — Рожков затвори кутията с образците от рудата и я прибра в чантата. — Имайте предвид, Сергей Михайлович — каза той сериозно, — че сте длъжни да пазите строга тайна за всичко, което е станало с вас, и за това, което сте видели в подземния завод на фашистите. Предупреждавам ви. Това е работа от държавна важност. Разбирате

ли? Аз настоятелно изисквам от вас мълчание. Мога ли да се осланям на вас?

— Можете, майоре! Напълно! Обещавам ви!

Той ми стисна здраво ръката и добави:

— Във всеки случай добре сте направили, като сте взели със себе си образци от рудата. Ние с пълна достоверност научихме какво представлява подземният обект, преди още да попаднем там.

— Значи вие още не сте били в самия завод?

— Не, не съм бил. И не се знае кога ще отида.

— Защо?

— Водолазите установиха, че стоманената плоча, която препречва входа между шлюза и кабината е много дебела и е направена от много здрава манганова стомана, която не се пробива дори с елмазена бургия. Не е опасен за нея също взривът на малки количества динамит. Само много силен взрив би открил прохода, но тоя взрив непременно ще причини срутване на цялото подземие и обща катастрофа.

— Какво ще правим сега?

— Може би ще ни се удаде да срежем стоманата с електрически ток. За това нека помислят специалистите. Тъй или иначе ние ще се справим и с това препятствие. Това е въпрос само на време.

Майорът стана от стола и започна да се сбогува:

— Е, Сергей Михайлович, почивайте и оздравявайте. Вие получихте добър урок, макар че той ни костува доста скъпо. Ние поощряваме и ценим инициативата, ако тя е разумна и се оправдава от обстоятелствата. Любопитството, скуката и страстта към приключенията са недостатъчни поводи за своеволието, което би могло да свърши много лошо за вас.

— Да, наистина, без вашия телефонен звън работата май че нямаше да свърши така благополучно. Не зная дали бихме съумели да се измъкнем от шлюза

без указанията на водолаза. Какво щастие е, че намерихте телефона в развалините на укреплението!

— Края на скъсания кабел намери лейтенант Хрулев. Аз му поръчах да обследва недостроеното укрепление. Беше ясно, че то има някакво отношение към подземния обект на фашистите. Ние прикачихме към кабела автоматичен телефонен апарат — както виждате, излезе сполучливо.

Майорът още няколко пъти стисна здраво ръката ми за сбогом.

И тъй, това, което очаквах с толкова трепет — обяснението с Рожков — мина благополучно. Не се лиших от доверието му. Ободрен от думите на майора, реших да му задам въпроса, който отдавна ме измъчваше.

— Андрей Матвеевич! — извиках го аз и го настигнах в коридора. — А какво става с тетрадката на инженер Паско? Намерена ли е или още нищо не се знае за нея?

Майорът се спря и недоволно се намръщи.

— Вие, другарю Зернин — каза той сухо, — не сте усвоили достатъчно това, което ви казах по отношение на държавната тайна. Никога не задавайте въпроси, отнасящи се до подобни неща. Ние сами ще ви разкажем всичко, ако намерим за нужно. Още повече, че за подобни разговори тук мястото е съвсем неподходящо.

И той си отиде. Почервенял от срам, аз останах да мисля за своята нетактичност.

Чак след известно време научих подробности за онези трудности, които майорът е трябвало да преодолява заедно със своите сътрудници при търсенето на откраднатия документ.

20. ПО БЛАТОТО СЛЕД РАДИОСИГНАЛИТЕ

Читателят знае, че когато ставаха събитията, описани в тази повест, строителството на циментовия завод вървеше с пълен ход. Наред с монтажа на машините и съоръженията се извършваше и разширението на варовиковата кариера. За да се организира по-бърз добив на варовик с нужното качество, проектираше се да се установи връзка непосредствено с всяка бригада в кариерата чрез радиостанция.

Председателят на заводския комитет Петляков, страстен радиолюбител, реши да установи тази връзка с домашни средства, тъй като беше трудно да се очаква бързото получаване на апаратура. За известно време работата не вървеше. Апаратите не можеха да се настройват, пищяха, трещяха, разговорът се заглушаваше от работата на други станции, от музика и морзови сигнали.

Точно когато аз съм се готвел своеволно да се спусна в кладенеца, Петляков седял пред апарата и надянал слушалките, се мъчел да разбере какво му предават от кариерата. Изведнъж той чул слаб, но ясен сигнал за часа. Нима вече е обяд? Като погледнал часовника, той останал поразен: било само десет без четвърт.

„Виж колко е изостанал!“ — помислил си Петляков. — Тъй и на работа човек може да закъснее.“ Той искал да премести стрелките и изведнъж онемял: в наушниците отново прозвучал сигналът на московския полуден. Това било нещо невероятно! Забравил за диспечерската връзка, Петляков започнал да слуша тайнствените звукове и скоро се убедил, че те се изпращат точно всеки петнадесет секунди. Значи това съвсем не са сигнали за времето. Може би сигнали за бедствие? Но те не се

състоят от буквите „SOS“. Някой радиолюбител да си играе? Но сигналите се подават с точност на механизъм, недостъпна за човешката ръка. Ами ако това са научни опити по предаване на къси вълни? Обяснението било правдоподобно и Петляков се спрял на него. Обаче счел за необходимо да съобщи за тези сигнали в Управлението на държавна сигурност.

* * *

Когато доложили на Рожков за съобщението на Петляков, майорът седял с Краевски в своя кабинет и обсъждал създаденото положение. Всички мерки за откриването на тетрадката на Паско били взети. На гарите, на аеродрума, на пристанището, по пътищата били установени постове, които наблюдавали пътниците. В града, в селата и заводските селища, в отделните стопанства, в горските хижи — с една дума навсякъде се извършвала проверка на жителите. Обаче въпреки всичко и миналите две денонощия не донесли нищо подозрително.

Майорът не придал голямо значение на съобщението на Петляков.

— Никакви научни опити по радиопредаване не се правят при нас — казал той. — А без мое знание не могат да започнат. Някой балон с насочване да е прелетял насам някъде отдалеч и да подава своите автоматични сигнали? Но за тях ние получаваме съобщения.

— Може да е прелетял през границата? — забелязал Краевски.

— Възможно е. Трябва, разбира се, да се установи това. Но няма кой и кога: всички помощници са пръснати. Може би ти, Артемий Иванович, ще се заемеш с тази работа — помолил той Краевски. — Как си с времето?

— Свободен съм.

— Е, тогава залавяй се. Заминавай за гарнизонната радиостанция при капитан Лаптев и му заръчай да установи какви са тези сигнали и откъде се подават. Аз сега ще му позвъня и ще го помоля за съдействие. Може би пък наистина този балон с насочване да е пуснат от някоя задгранична метеорологическа обсерватория.

Освен градската радиостанция при нас имаше също така и военна радиостанция, която обслужваше частите и граничната охрана. След половин час Краевски бил там.

Капитан Лаптев не знаел нищо за необичайните сигнали. Той често ги уловил, макар че се чували моста слабо. Подавали се периодично четири пъти в минута. Доста бързо с помощта на радиопеленгаторния приемник той можал да установи посоката, откъдето идели сигналите. Антената на такива приемници се прави във вид на вертикална рамка, която се върти около ос. Звукът е най-силен, когато рамката е разположена по посока на източника на радиовълните. Ако се вслушваш в сигналите и въртиш бавно тая антена, не е трудно да определиш посоката с доста голяма точност.

Лаптев начертал посоката на картата. Линията минавала от града право на югозапад, пресичала под остър ъгъл реката, минавала близо до село Олховци, после през Малие Бунчуки, право през винарския совхоз „Нов път“, бившото имение на княз Любецки, по-нататък — през гората към големия разлив на реката, покрита с множество ръкави, малки езера, още по-нататък пак през хълмовете, покрити с гори, до самата граница на страната.

— Аз помолих две съседни станции — казал Лаптев — да следят за тези сигнали и да ми съобщят посоките им. Тогава ще остане само да ги

нанесем върху картата, за да може в точката на пресичането да намерим местонахождението на предавателя. Да почакаме отговора. Той няма да се забави.

Отговорите били неудовлетворителни: нито едната, нито другата станция уловила радиосигналите. Нашата станция продължавала да ги приема от същата посока.

— Разбира се, това не е балон с насочване — забелязал Лаптев. — Него вятърът отдавна би отнесъл настрани и ние бихме забелязали това. Тук има нещо друго. Нещо като радиомаяк с малка мощност. Подобни маяци, поставени на шамандури, се прилагат широко в морската практика. Хвърлят ги от самолет в морето, за да указват мястото на откритата подводница, на забелязаната мина, а в мирно време — ятата риба или стадата морски зверове. Правят маяци също и на харпуните[1], тъй че захарпуненият кит сам да показва местонахождението си. После корабите бързо и безпогрешно го откриват. Може би и тук да има нещо подобно.

Краевски слушал внимателно обясненията на Лаптев. Оставала надеждата, че в края на краищата ще дойде съобщение и от съседните станции. Но времето минавало, а те никак не могли да уловят тези радиосигнали.

— Работи предавател с малка мощност, с радиус на действие най-много до сто километра — пояснил Лаптев. — Може да се предполага, че той отстои от нас на не повече от 50 км и не по-близо от 20 км. Ето защо нашите съседи не могат да го чуят. Но през нощта ще чуят, ако само сигналите изобщо не пресекнат.

— Акумулаторът ли ще се изтощи?

---

[1] Харпун — кука, с която ловят китове.

— Възможно е, разбира се, и това.

— А какво още?

— Просто могат да дойдат тези, на които се предават сигналите.

— Вие мислите. . .

— Ами как! Няма да чакат я.

Краевски извадил лулата си, напълнил я, без да бърза, и запушил. Не му давала покой мисълта, че тези слаби звукове, раздаващи се периодично всяка четвърт минута в наушниците, свидетелствуват за нещо много важно, което има най-близко отношение към събитията от последните дни. „Не бива да се оставя без внимание този факт — съобразявал той. — Може би именно това ще ни покаже нишката, която ще ни доведе до крадците на тетрадката на Паско.“

Думите на Лаптев, че сигналите могат скоро да се прекратят, че при радиомаяка могат да дойдат хора, особено безпокоели Краевски. Той разбрал, че не бива да се надява повече на съседните радиостанции, че не бива да се губи време и позвънил на Рожков.

— Ти май че си прав, Артемий Иванович — отговорил майорът по телефона. — Възможно е това да бъде радиомаяк. Би трябвало да го потърсим.

— Ами как ги търсят?

— Много просто: с помощта на пеленгаторен приемник. Такива при Лаптев има. И специалисти ще се намерят при него. Но, разбираш ли, сами не можем да ги изпратим, а пък моите сътрудници са заети. На Хрулев съм поръчал да огледа недостроеното укрепление, Анисимов работи по железопътната линия. Помолих началството за помощ, но засега не са пратили още никого.

— Аз ще замина с тях — заявил Краевски, — стига само Лаптев да ми даде радист и да го снабди с прибори.

— Ами няма ли да ти е тежко?

— Няма що!

— Добре... А сега дай слушалката на Лаптев.

Майорът предложил на Лаптев да даде на Красвски прибор и да прикомандирсва на негово разположение специалист, за да намерят източника на неразбираемите сигнали.

— Вие, какво, търсене ли искате да организирате? — запитал капитанът.

— Да, намирам за необходимо.

— И кога тръгват другарите?

— Сега.

— Скоро ще се стъмни, другарю майор.

— А нима през нощта не може да се търси?

— Че може, може, но трудничко ще бъде. Би било по-добре да се отложи за утре. И времето нещо не е добро — мрачно е, току-виж завалял някой дъждец.

— Ето какво, капитан Лаптев — заповядал Рожков, — пригответе пеленгаторен приемник и подберете опитен радист. Той ще потрябва след половин час. Само че трябва да бъде верен човек.

— Ще бъде изпълнено, другарю майор. Мисля, че ефрейтор Степанов ще свърши работа.

— Добре, Степанов да бъде — съгласи се Рожков. — Е, Артемий, действувайте! — казал той на прощаване. — Пък, ако искаш, покани на помощ Сергей Зернин. Той скучае без работа. Момъкът е подходящ и може да бъде полезен.

(Красвски наистина е идвал да ме търси същата вечер, но не ме заварил у дома. През това време ние с Леночка бяхме в подземната лаборатория, очаквайки кога ще ни извлекат оттам.)

Красвски получил от Лаптев носим радиопеленгаторен приемник, минал край дома си, облякъл ловджийските си дрехи, напълнил еднодневката с продоволствие, взел брадва, пушка и фенер, лов-

джийското си куче и се срещнал с прикомандирования на негово разпореждане ефрейтор Степанов, облечен в цивилни дрехи. Двамата седнали в колата, сложили пеленгатора на пода и го покрили с брезент.

Радиопеленгаторният приемник се състоял от наушници, портативна раница, където се помещавали малката батерия, лампите и другите детайли и антената, опъната на пластмасова рамка, която можела да се окачи на гърдите или да се завинти на забита в земята желязна пръчка.

На рамката имало прикрепен компас, който позволявал да се измерва под какъв ъгъл от посоката „север — юг“ идат радиовълните. Апаратът бил удобен и лек.

Вече се стъмвало, когато колата излязла от града. Огненият диск на слънцето като нажежено тежко кълбо се спускал бавно зад завеса от облаци, къпейки небето и земята с потоци лъчи. Асфалтът, шосето, крайпътните камъни, застиналите в неподвижния въздух листа на дърветата, варосаните огради и стените на къщите, облеклото и лицата на минувачите — всичко изглеждало излято от бронз в най-различни оттенъци.

Колата летяла по добре известния на Краевски път край завода, през сала на село Олховци и понататък на запад. До совхоза „Нов път“, където пътят прави остър завой на юг, пътували, без да спрат. На завоя спрели и слезли, за да набележат правилния курс към радиомаяка. Степанов поставил рамката на антената на желязната пръчка, надянал наушниците, включил приемника и започнал да се вслушва. Краевски го гледал и с безпокойствие мислел: „Ами ако изведнъж сигналите не се повторят? Да речем, че акумулаторът на радиомаяка се е изтощил или, нещо по-лошо, ако маякът си е изпълнил предназначението. . . “ Но лицето на ра-

диста, дотогава сериозно, изведнъж засияло от широка усмивка:

— Там си е, другарю началник! Пищи!

Тъй като сигналите не се чували непрекъснато, необходими били повече от четири минути, за да се зесече точно тяхната посока. Тя била към влажната, обрасла с гора и вече обвита от вечерната мъгла котловина. По-нататък трябвало да се придвижват пеша. Колата оставили на шосето да я пази шофьорът. Краевски оставил кучето и своите ловджийски доспехи: пушката и патрондаша. Кучето отначало протестирало, яростно лаело, дърпало се на синджирчето, но като видяло, че нищо не помага и че господарят му го измамил, завило жалостно след отдалечаващите се.

Вече се стъмнило, когато разузнавачите започнали да се спускат надолу. Те вървели направо, без пътеки. Ниската гора била труднопроходима. Пречели на ходенето съборените дървета, канавките и ямите, затрупани с миналогодишна шума. Високата, стигаща до пояс папрат се заплитала в краката. Те току се блъскали в дънерите на дърветата, в гнилите пънове и трупи. Краевски си натъртил крака с протезата и започнал да куца. Той вървял пръв, като не изпускал от погледа си светещата стрелка на компаса и секундомера. Всяка четвърт минута той се спирал. Спирал се и вървящият отзад Степанов, за да провери сигналите. Окажело ли се, че звуковете са по-слаби, отколкото преди, тогава чакали следващия сигнал и отново намирали нужната посока. Тези спирания пречели много на движението и за да наваксат загубеното време, те се стараели в промеждутъците да вървят колкото може по-бързо. И все пак за час изминавали по-малко от километър.

Едва към полунощ нашите разузнавачи излезли от гората. Пред тях се открило голямо заблатено

пространство, покрито с малки островчета и обрасло с редки храсталаци.

Плътна пелена от гъсти облаци покривала небето, през които като бледо петно едва-едва пробивала слабата светлина на луната. Шубраците и ниските дървета се появявали неочаквано из тъмнината и изглеждали като одушевени същества, които се стремят да преградят пътя на уморените пътници. Изминали още около триста крачки. Лъхнала ги влага и миризма на блато, под краката им зашляпала вода. . . И ето, в тъмнината изникнала плътната черна стена на крайбрежната тръстика. По-нататък нямало накъде да се върви.

Тук сигналите се чували извънредно ясно и силно. Най-малкото отклонение на рамката встрани било чувствително.

— Очевидно радиомаякът се намира някъде тук, съвсем близо, може би зад реката — казал Краевски. — Странно е, че са го поставили на такова мокро място. . . Но, разбира се, в тъмнината няма да го открием, няма защо и да мислим за това. Налага се да почакаме утрото, колкото и неприятно да е. . .

Тръгнали назад, за да потърсят място за нощуване. Краевски не се осмелил да запали огън. Избрал по-сухо и по-светло място на една полянка сред дребни шубраци и решил да нощуват тук.

Но скоро станало ясно, че няма да минат без огън: нападнали ги комари. Те кръжели на цели облаци над тях, жужели, кацали по лицето, ръцете, вмъквали се под дрехите. Местността се смятала за маларична. В този район медицината вече дълги години водела борба срещу болестта, но през време на войната се наложило работата да прекъсне.

Степанов насякъл смрика, натрупал малка кладичка и я запалил. Веселите езичета на пламъка запълзели по клонките, раздухвани от ветреца. Те

пращели и димели, като разпространявали наоколо смолиста миризма. Покрили пламъка с гнили дървета и трева.

Уморените пътници седнали така, че димът да гони комарите и започнали да си приготвят вечеря.

Скоро чайникът запял, отначало с тънко гласче, после с по-нисък тембър, след това заклокочил и от носа му се изтръгнала струйка пара.

Краевски седнал, като опънал краката си и за да приглуши малко болката, пушел лула след лула. Чувствувал смъртна умора и непреодолимо желание да заспи.

— Не, тъй ние всичко ще изтървем — казал той. — Другарю Степанов, настройте пак апарата и дайте да слушаме.

Радистът поставил рамката, удължил шнура на наушниците и ги надянал.

— Всичко си е на мястото — доложил той. — Пищи, както и преди.

— Ще дежурим поред до разсъмване — казал Краевски. — Така ще бъде по-спокойно.

След вечеря Краевски прилегнал и се покрил с брезентовата мушама. Степанов дояждал сандвичите. Изведнъж той престанал да дъвче и лицето му се изопнало от учудване.

— Другарю Краевски, Пе-ер-ша! . . .

— А? Какво е това „Пе-ер-ша"?

— Пе-ер-ша! Това е сигналът на нашата рота.

— Какво? Какво казвате? . . .

— Сигнал, казвам. Пе-ер-ша — значи нас ни викат. . .

— Да? Сигнал? Викат? . . . Слушайте тогава! Слушайте! . . .

Без да губи време, той извадил своето тефтерче и като светнал с електрическото си фенерче, се приготвил да записва:

— Е, какво? Какво се чува?

— Засега само сигналите. . . Аха! Пишете! „До другаря Краевски — започнал да диктува радистът. — Приготви площадка. Запали огньове. В три часа ще скоча с парашут. Рожков.“

Краевски погледнал часовника. Било два и двадесет. Забравил за болката, той скочил на крака. Не бивало да се бавят. За четиридесет минути трябвало да се разчисти площадка поне петдесет на петдесет крачки и да се запалят големи огньове по ъглите. Въоръжен с брадвата, Степанов започнал да сече храстите около мястото за нощуване. Краевски събирал към ъглите на площадката изсечените клони, съчките и сухата трева. Огньовете не успели още да се разгорят, когато се чуло бръмченето на учебен самолет. Той летял някъде високо и встрани, после започна да кръжи, да се снишава.

„Забелязаха ни!“ — с облекчение помислил Краевски. Колко познат му бил този звук! Колко живо му напомнял той за онези дълги зимни нощи, когато като командир на отряд партизани очаквал вести и помощ от голямата земя, отделен от нея с обръча на враговете.

Самолетът забръмчал някъде съвсем близо. Краевски вдигнал глава и ето, право над него от сивата мъгла като крила на огромен прилеп се появил куполът на парашут, осветен от червеникавия пламък на огньовете. Парашутът се спуснал почти до тях. Краевски се затекъл. На земята се мъчел да се освободи от ремъците Рожков.

— Андрей? Ти ли си?

— Аз. С мен са лейтенант Анисимов и още един радист.

— Значи ти смяташ, че тук има нещо важно?

— Да. Мисля, че си тръгнал по прав път. . . Почакай, ей сега, да скатая парашута. Как е кракът ти?

— Боли.

— Е, аз си знаех... Добре. Всичко по-нататък вземам върху себе си. Ти сега оставаш в резерв.

Двамата спътници на майора също благополучно се приземили и скатали парашутите си. Наблизо, в шубраците, като огромен чаршаф се бил проснал четвъртият парашут, паднал с товар.

— Е, юнаци — обърнал се Рожков към радистите. — Разхвърляйте огньовете. Да, трябва да се определи разстоянието до източника на сигналите... Лейтенант Анисимов, заемете се с багажа и пригответе лодката. Аз засега ще побеседвам с другаря Краевски. Има за какво да поговорим.

21. НЕОБИКНОВЕНАТА ТРЪСТИКА

Приятелите легнали до изгасналия огън. Рожков подхвърлил няколко клонки смрика и струйка ароматен дим отново запълзял по земята, като прогонвал досадните комари.

— Да беше снел протезата си — казал майорът, като видял как Краевски се мръщи и търка крака си.

— Нищо, ще потърпя. Иначе ще стане по-лошо, после не мога я надяна. Кажи, какво току-така намисли да скачаш с парашут? Май че по-рано не ти бяха по сърце моите разузнавания. Случило ли се е нещо?

— Нищо особено. Аз просто си спомних това, което знаех от преди, съпоставих го и разбрах, че тетрадката на Паско трябва да търсим тук, в това блато. Вчера не смогнах да ти кажа — продължавал майорът, — че поисках от летището справка за всички самолети, които са били във въздуха през деня. Излезе, че никакви самолети, освен обикновените три чифта пътнически машини, не са летели над

нашия район. Аз се успокоих. Но в главата ми се въртеше някаква смътна мисъл или неясни спомени за някакви други полети. Чак вечерта си спомних, че до града има още едно малко летище. То принадлежи на маларийната станция. Там има само два учебни самолета „ПО-2“, приспособени за опрашване на водоемите с отровни вещества. Това знаех от преди. Знаех, че те от време на време летят над маларичните пространства, познавах също и двамата летци. Те са напълно надеждни момчета. Единият от тях, Андрей Баранов, през войната неведнъж ме е прехвърлял в тила на врага. Разбира се, не бих могъл в нищо да ги заподозра и не придадох значение на тези полети, но все пак, за да си успокоя съвестта, позвъних на началника на маларийната станция. Оказа се, че през последните дни опрашването се извършва ежедневно, стига времето да разрешава, и че вчера сутринта именно Баранов е излетявал три пъти, но на кой участък, не можаха да ми съобщят.

„Това би могло да се научи от самия Баранов — казал началникът на маларийната станция и добавил: — О, спомням си, вчера разреших да се качи на неговия самолет някакъв очеркист.“ Работата веднага взе друг обрат. Започнах да го разпитвам откъде е този гражданин, как се казва, защо е намислил да лети. . . Фамилията му, разбира се, забравили. Запомнили само това, че бил литератор от Киев. Пишел очерк за борбата с маларията и искал лично да изпита чувството на полета. Аз извиках при себе си Андрей Баранов и го разпитах за пътника. Бил някой си Григориев Василий Петрович от Киев. Започнах да търся този Григориев, но в никой от хотелите не бе спирал и въобще в града не бе записан никъде. Номера на паспорта му не бяха взели, документи от някаква писателска организация

не му поискали. Никой нищо не помнел. А Баранов прелетял с него точно над тези места, откъдето идват сигналите.

— Следователно ти предполагаш, че радиомаякът е бил хвърлен от самолета и летецът не е забелязал това? Възможно ли е?

— Напълно. В учебния самолет пилотът седи пред пътника и не вижда какво прави той. Няма да забележи също така и хвърлянията по време на опрашването предмет, който ще се скрие в непрозрачния облак от отровното вещество.

— Значи Григориев би могъл да хвърли радиомаяка?

— Би могъл... Е, как? Определихте ли разстоянието? — обърнал се майорът към приближилите се радисти.

— Сто и десет метра, другарю майор — отговорил единият от тях. — За точността впрочем не гарантираме: храсталаците пречат много, пък и тъмно е.

— Благодаря ви. Сега отивайте. Трябва да се дежури до разсъмване, непрекъснато, поред.

Радистите се оттеглили.

— Съвсем близо е, да протегнеш само ръка — казал Краевски. — Ами как са определили разстоянието?

— Много просто. Поставя два приемника на определено разстояние един от друг, намират по компаса азимутите на направлението на източника на сигналите и после направо по таблицата изчисляват търсеното. Разбира се, тук те не решават тригонометрични задачи.

От храстите излязъл лейтенант Анисимов.

— Лодката е готова — казал той. — Сглобих я както трябва и я изпробвах във водата. Всичко е наред. И греблото също е готово... Но вие, другарю майор, да бяхте легнали да поспите — обърнал се

той към Рожков. — До разсъмване има още два часа. И вие също, другарю Краевски.

— Добре. Ще ни събудите, щом започне да се разсъмва. И помнете: не бива да се пали повече огън — рано сутринта тук може да наминат гости.

Настъпили последните часове на нощта, когато въздухът става по-студен и сивата мъгла пълзи по брега нагоре; когато заспива всичко живо и замлъкват всички нощни звуци; когато пътниците, застигнати от нощта в гората, нямайки вече сили да се борят със съня, се отпускат в лека тревожна дрямка. Време, удобно за хищниците и злодеите.

* * *

— Другарю майор, другарю майор! Те изчезнаха! — викал Анисимов, като бутал Рожков.

— А? Какво има? Кой е изчезнал?

— Сигналите изчезнаха. Вече пет минути не се чуват.

Майорът скочил на крака. Вдигнал се и Краевски.

— Вече повече от пет минути? Защо не ме събудихте по-рано? — и без да слуша отговора, побягнал към приемниците.

Около тях се суетели двамата радисти, като непрекъснато въртели рамките ту в една, ту в друга посока. Майорът веднага разбрал безсмислеността на тази работа: сигналите се издавали с промеждутъци.

Той заповядал да се поставят рамките успоредно на течението на реката в двете посоки и внимателно да се слуша.

— За десет-петнадесет минути „той“ не може да се отдалечи много с лодка — казал майорът — и ние ще уловим сигналите само ако...

— Само ако „той“ не изключи предавателя.

— Именно. Щом като „той“ е завладял радиомаяка, сега сигналите са съвсем ненужни и дори опасни за него. Страхувам се, че ние напразно губим време. . . . Артемий Василевич, ти оставай тук и наглеждай радистите, а аз ще изтичам да видя.

И като извикал Анисимов с кимане, той се завтекъл не към реката, а в обратна посока, към гората. Като си помагали един на друг, те бързо се покатерили на едно дърво и се заоглеждали.

Вече настъпвало утрото. Пред тях се простирала обширна низина, обрасла с храсти и шубраци, полегато спускаща се към доста широката река. Нейният блатист бряг бил гъсто обрасъл с тръстика. Срещуположният бряг бил стръмен и песъчлив. Там растели дебели дъбове и високи кленове, между тях се виждали шипки и буренаци. Короните на дърветата, къпани от лъчите на утринното слънце, изглеждали позлатени. Рожков извадил картата и намерил мястото, където нощували.

Вляво от него реката правела завой на запад, като силно се разширявала, разделяла се на ръкави и ставала плитка. От картата се виждало, че понататък тя завива надясно, на север.

Над водата още се носела розова мъгла, из която ту тук, ту там стърчала като четина тръстика. В един от ръкавите, доста далече, Рожков и Анисимов забелязали малка черна лодка и в нея човек, прегънат над греблото. Пред него стояла вдигната мрежа, обтегната на кръгъл обръч, подобна на тези, с които ловят раци. Лодката се губела между тръстиката и отново се появявала, за да изчезне пак в мъглата и след това неочаквано да изскочи от нея от друго място. Човекът работел с греблото, без да бърза, защото изглежда не подозирал, че го следят.

— Лейтенант Анисимов, вземете лодката и идете да го догоните — заповядал Рожков. — И вни-

мателно, не вдигайте шум: той вероятно не ни е забелязал.

Майорът скочил от дървото и побързал към радистите.

— Другарю Степанов — разпоредил се той, — тръгнете бързо покрай брега. Ще следите за малка черна лодка. Кара я човек в черна куртка с едно гребло. На предната ѝ част има антена на пеленгаторен приемник във вид на кръгла мрежа за раци. Разбрахте ли? Бързайте, той е половин километър напред. Ако излезе на брега, опитайте се да го задържите. . . — Вие — обърнал се той към другия радист — ще дойдете с мен. Ние ще минем насреща— пояснил той на Краевски, — реката тук извива. Къде да е ще го пипнем! . . . Къде? Къде? Чакай! Съблечи се! — извикал той, като видял как войникът тръгнал право към водата.

Но било вече късно: той плувал към другия бряг, като пляскал силно с шепи.

Краевски видял как майорът се съблякъл, пъхнал в ботушите си часовника, компаса, кибрита и пистолета, завил ги с дрехите в плътен вързоп, сложил го на главата си и го привързал с колана под брадата. После влязъл спокойно във водата и заплувал през реката, като се стараел да не пръска. На брега той се изтрил с гимнастьорката, облякъл се бързо, изкачил се по пясъчния склон и изчезнал сред дърветата, сподирен от войника, от когото на ручеи течела вода. Като ги изпратил с поглед, Краевски започнал да наблюдава Анисимов.

Направената от пластмаса лодка била лека, устойчива и много удобна за лов или научни наблюдения, но широкият ѝ корпус и плоското дъно не позволявали да развие по-голяма скорост. Лейтенантът напрягал всички сили, работейки с греблото, но се движел твърде бавно.

„Не, няма да го догони — мислел си Краевски: — лодката е неподходяща, а и гребецът не го бива. В Андрей е цялата ми надежда.“ Той не можел повече да остане безучастен зрител, бързо скрил двата непотребни приемника в храстите и тръгнал покрай брега подир Степанов.

* * *

Рожков и неговият спътник вървели бързо през значително рядката и лесноироходима гора. За посоката се ориентирали по компаса. Скоро стигнали до пътечка, която водела в нужната им посока. Рожков вървял и мислел за това, че напразно избързал и изпратил Анисимов с едногребната плоскодънна лодка. „Къде може той да стигне рибаря в удобната лодчица, при това с много предимна! А при това Анисимов е буен момък: ще вземе да го изплаши. Трябваше всички да изтичаме покрай брега и да преградим пътя му. . . Сега всичко е напразно, напразно! . . . “ Като потвърждение на мисълта му отдалече се чули пистолетни изстрели, един, след това друг. . . Майорът спрял. „Така и стана! — помислил си той. — Сега лейтенантът или е задържал подозрителния рибар, или го е уплашил. Трябва да се бърза.“

Изчислението по картата показвало, че разстоянието между бреговете при завоя на реката не превишава два километра, но пътечката лъкатушела сред скалисти хълмове и това удължавало много пътя. Рожков и неговият другар тичали, но все пак минало половин час, преди пътят да извие право надолу по една долчинка през буренте, за да излезе до самата вода. Пред тях стоял тесен речен ръкав с чисти брегове и бързо течение. Разширявайки се,

долчинката се превръщала в малък плаж, пясъкът от който се стелел под водата и образувал плитчина. Тук по всяка вероятност имало брод.

„Минал ли е или още не? — мислел си майорът. — И ако не е успял, то оттук ли ще мине?“ Той знаел, че освен този ръкав реката, разливайки се, има още няколко протока — по-малки, тесни и обрасли с тръстика.

— Ето какво — заповядал той на войника — по-катерете се на върха на скалата и ако видите лодка, дайте ми знак. Внимавайте да не ви забележат.

Като стъпвал по камъните и се хващал за корените на дърветата, войникът се покатерил на малката скала до брега. Като се изправил, той погледнал надолу по реката и веднага замахал с фуражката си — значи наистина е видял лодката. Майорът разтворил кобура си и прибягал към плитчината. В същата минута иззад завоя изплавала малка лодка. На кърмата ѝ седял възрастен човек в черна куртка, с фуражка, нахлупена над очите, и с дълга черна брада. Той работел ловко с едното гребло и лодката се носела по гладката повърхност към другия бряг. Не се виждала никаква мрежа.

— Хей, другарю! — завикал Рожков. — Карайте насам! Към брега!

Непознатият потреперал от изненада и за миг се свил в лодката, като да се готвел с всички сили да се устреми напред. Забелязал това, майорът навлязъл във водата и пипнал кобура си. Тогава непознатият обърнал лодката към брега.

— Е, какво ти трябва? Да те пренеса ли искаш? — запитал той неохотно.

— Излизайте на брега — казал майорът, без да отговори на въпроса.

Старецът, пъхтейки и охкайки, излязъл от лодката.

„Този сигурно е свръзка и е отишъл за радиомаяка — мислел си майорът. — Ще ни се удаде ли обаче да го разобличим — това е неизвестно.“

В същото време старецът говорел насмешливо:

— Тя излиза, че вашето соколче мене гонело? Малко е то, неопитно, пък и с пистолет стреля. Така и да убиеш човека не е мъчно.

Като слушал непознатия, майорът бързо го обискирал, но не намерил нищо освен тютюн и лула. В лодката също не се открило нищо подозрително: няколко въдички, брадва, шиш за мушене на риба, торбичка с хляб и домати, бутилка вино, кошничка с живи раци и никакви следи от радиоапаратура.

— Имаш ли документи? — запитал майорът.

— Документи? . . . Паспорт имам в къщи. Та тук мене ме познава всяко куче и без документи. Работя като пазач по реката і овече от двадесет години. Питайте за Трофим Ничипоренко и всеки ще ви каже. Защо да ги мъкна със себе си? А в къщи имам и мога да ги покажа.

— После ще поговорим. Кажи къде си дянал радиоприемника, който беше при теб в лодката?

Старецът се смутил само за миг и погледът му се отклонил встрани. Той обаче веднага се съвзел и загледал майора право в очите. Лицето му изразявало преувеличено учудване, но в дъното на очите му се таел страх.

— Какъв приемник? Нямам никакъв приемник. И нищо не знам. Измислили нещо. Та мен ме познават тук. . . Четиридесет години живея тука! . . .

Рожков познавал добре този дързък поглед, маскиращ страха. „Все пак се издаде“ — помислил си той, като не се съмнявал, че пред себе си вижда шпионин.

— Е, а мрежата за раци, да речем?

— Мрежа имах, вярно. Не отричам. Оставих я във водата. Когато вашият започна да стреля, аз хвърлих всичко. И какво, тогава не ми беше до мрежата. . .

— Добре, ние ще се опитаме да я намерим.

— Направете това добро. Мрежата беше хубава. Намерете я, моля ви.

Старецът се бил вече напълно окопитил и говорел спокойно. Но сега в неговия глас се долавяли едва забележими насмешливи нотки.

„Чакай — мислел си Рожков, — ти скоро ще запееш другояче."

В това време доплавал със своята неповратлива лодка Анисимов. Той бил изостанал повече от километър и старецът щял да се скрие лесно, ако Рожков не бил го спрял.

— Лейтенант Анисимов — казал майорът, — изкарайте тази лодка на брега. Ще отведем арестувания. Вашата лодка ще носи радистът.

Те потеглили по обратния път. Отпред вървял Анисимов, след него задържаният Ничипоренко, после Рожков. Най-отзад крачел войникът, който носел на главата си леката лодка и гр блото. През реката минали поред. Най-напред лейтенантът и радистът — лодката побирала само двама души. Радистът върнал лодката обратно. След това се прехвърлили майорът и арестуваният. После лейтенантът преминал за радиста.

На мястото, където почували, нямало никого. Намерили само приемниците, скрити в храстите.

— Другарю Анисимов — заповядал Рожков, — отведете арестувания и от совхоза извикайте по телефона другата кола. Вземете също радиоприемниците и другаря радист. Аз ще остана тук.

Той не бил доволен от резултатите. Целта на цялата операция — да се открие тетрадката на

Паско — не се осъществила. Наистина, задържан бил някакъв шпионин, който служел за свръзка. Това, разбира се, било сполука, но майорът от опит знаел, че е направена само първата крачка и че до разкриването на цялата шпионска организация има още много. Рожков бил недоволен от Анисимов. „Действува грубо — мислел си той, — издаде се преждевременно и развали цялата работа. Също като мечка в стъкларски магазин! Но ние ще намерим радиомаяка, ако ще за това да се наложи да претърсим всички тръстики, дори цялото дъно! Той не може да се провали в дъни земя.“

* * *

Краевски напуснал низината и тръгнал по покрайнината на гората. Оттук той отлично виждал широко разлялата се река, осеяна с пясъчни плитчини и тръстикови островчета, разделени с проливчета. Мъглата се била вдигнала, но колкото и да се взирал, Краевски не можал да види дори през силния призматичен бинокъл, с който той не се разделял, никаква лодка. Затова пък той видял лодката на Анисимов. Яростно работейки с греблото, Анисимов уверено се насочил към един от ръкавите. След няколко минути и той се скрил. Веднага след това Краевски чул един след друг два пистолетни изстрела. Плъзгайки се по водата, ехтежите им му се сторили съвсем близко. Краевски разбрал колко важно е да разгледа мястото на произшествието макар и отдалеч, с бинокъла. Той побързал напред, доколкото му позволявал кракът, преминал още половин километър и започнал да разглежда реката от една височина.

През бинокъла се виждало как се движат и искрят гъските на водата, как над островчетата треп-

ти нагретият от слънцето въздух, как тънките тръстики се огъват от поривите на вятъра, как се накланят те под тежестта на малките птички, прелитащи на ята от остров на остров, как трудно, махайки много с крилата си и вдигайки цели фонтани от пръски, патиците се откъсват от водата и тежко летят над реката. Краевски разгледал внимателно всеки ръкав, всяко езерце и всяко островче. Вниманието му привлякла една тръстичка. Тя стърчела над водата по средата на малко езерце, обкръжено от тръстика. Блъскана от вятъра, тя не се огъвала като другите, а се накланяла встрани като махало. Колкото повече я гледал Краевски, толкова повече се учудвал на странните ѝ движения. Сякаш във водата се люшкала шамандура с дълго и леко перо. Ами ако това излезе радиомаякът, за който са дошли тук? Но как да се стигне до тази тръстичка? От високия бряг, отдалече тя се виждала добре, но отдолу, от водата тя се губела на фона на растителността и било много трудно да се намери път до нея. Станало нужда да се потърси голямо самотно дърво до брега и оттам отново да се намери с бинокъла тайнствената тръстичка. Краевски нахвърлил в бележника си скицата на реката с всички вливащи се притоци стровчета и езерца и определил по компаса посоката на тръстиката. После отрязал една здрава дълга тояга, оставил в храстите своя брезентов плащ, чантата и другите ненужни вещи и запалил лулата си. Твърдо решил да не се връща без лов той тръгнал по компаса през храсталаците и тръстиката. Скоро обаче станало ясно, че не може да върви направо: пътя му преграждали ту дълбоки води, ту тинести гьолчета. Наложило се няколко пъти да завива встрани и след това дълго да търси нужната посока, като визирал компаса с дървото.

Движейки се по плитчините и наносите, от едно тръстиково островче към друго. Краевски отначало се измокрил до колене, после до пояс и накрая до гърдите.

Добирайки се до някаква локва сред тръстиките, той мислел че най-после е попаднал на нужното място, но веднага се убеждавал, че тук няма никаква тръстичка. Почивал си и веднга тръгвал към друго езерце. А те почти не се различавали едно от друго и Краевски се страхувал да не би да се върти на едно и също място. Лутал се из тръстиката цял час, когато изведнъж се спрял поразен: съвсем близо под напора на ветреца като стрелка на тактомер се клатушкала дълга тръстичка. Отрязал стебло камъш и с него придърпал към себе си тайнствената тръстичка. Наклонила се леко, тя се плъзнала по водата. Хванал я и я измъкнал. Това била обикновена въдица, дълга около два метра и половина, но завършвала с металическа тръба, дълга около 40 см, дебела два пръста, боядисана зелено. Радиомаякът! Без да мисли много, Краевски взел търсената находка и по най-късия път, през водата, тинята и тръстиката, тръгнал към лагера.

* * *

Рожков останал неизказано учуден, когато видял Краевски да куцука с мъка из блатото, съвършено мокър и кален, без палто, без шапка и чанта. Отначало дори помислил не се ли е случило с неговия другар нещо лошо. Но като видял сиящата му физиономия и дългата въдица на рамото му, разбрал, че той се връща с победа.

— Артемий! Откъде взе това?

— От водата го изкарах. Какво е според тебе?

Майорът взел тръстичката:

— Същият, той! Радиомаякът! Не може да има съмнение!. . . Как го намери?

— С бинокъла го видях.

— Да?. . . Поздравявам те! Значи шпионинът е намерил радиомаяка, взел го е със себе си и след това го е захвърлил, когато разбрал, че го преследват.

Майорът внимателно огледал радиомаяка и след това леко разглобил тръстиката на пет части.

— Добре измислено! — казал той. — Така е много по-удобно да се пренася. Е, а тук какво има?

Той доближил широката тръбичка на маяка към ухото си и дълго се вслушвал.

— Часовниковият механизъм не работи. Мошеникът се е сетил да го изключи, вероятно като е завъртял това колелце. . . Каквото и да приказваме, интересно изобретение!

След половин час колата ги носела към града, а след още един час майорът разглеждал в кабинета си радиомаяка, разглобен на части.

22. ФАЛШИВОТО УКРЕПЛЕНИЕ

Когато ние с Леночка седяхме затрупани в подземната лаборатория и очаквахме да ни освободят, а майорът бил зает с търсене на радиомаяка, лейтенант Хрулев по заповед на Рожков оглеждал незавършеното от фашистите укрепление. То отдавна будело съмнение у майора.

Нареждайки на лейтенанта, Рожков казал:

— Не може да има съмнение, че това укрепление е построено само за маскировка. То е разположено на много особено място: нито при мост, нито при брод, нито край сал. То няма никакъв обзор и ни-

какъв обстрел. Такова съоръжение би било оправдано, ако се намира в системата на една отбранителна полоса. Но тук и това липсва: то е изолирано. Аз мисля, че неговото предназначение е друго — да скрие изхода на тунела, през който са се извършвали подземните работи. В това обаче трябва да се убедим. Но сега друго нещо е важно: ами ако тези юначаги са си устроили там убежище? Мястото е подходящо: глухо, рядко посещавано, съвсем близо до скалата. И забележете: Галемба е разпространявал слухове, че мястото е минирано. С една дума, всичко това е подозрително. Огледайте укреплението. А между другото сменете и Совков. Той вече шесто денонощие скучае при кладенеца, а на мен той е нужен тук. Поставете вместо него ефрейтор Кормилицин.

Хрулев, ефрейторът и още трима войници взели якои и други инструменти и бързо доплавали с моторната лодка до Сивия зъбер. Оттам по пътечката стигнали до укреплението. При него всичко било по старому: грамади камъни, сред които била поникнала трева, купища ръждясали железни греди и навит на колове бодлив тел, камари от попукани бетонни блокове, ями, пълни със зеленясала вода, в която имало жаби. Само сред обгорелите храсти на мястото на фигурите от греди се търкаляли главни и купища пепел. Наоколо нямало жива душа.

Най-напред лейтенантът изпратил ефрейтора да смени Совков. Той нарамил на гръб тежката торба с продукти, преметнал през рамо автомата и тръгнал към кладенеца. Предстояло му да измине пет километра около скалата, през гората и край бившия концентрационен лагер, тъй като нямало друга, по-права пътека..

. . . Започнали проучването на крепостта. Хрулев и войниците влезли в една от огневите точки и по хлъзгавите стъпала на ходовете за съобщение се спуснали в подземния коридор. Там било тъмно, миришело на влага и гнило. Запалили фенера. Жълтите петна на светлината пробягали по каменните стени, покрити с плесен, по тавана, направен от бетонни плочи, по локвите вода, събрала се по пода, през която се виждали релси на теснолинейка. През коридора можело да се проникне в обширно помещение — централното подземие. Там било сухо, но много задушно. Ниският таван, опиращ се на стоманени колони, надвисвал над главата, сякаш всеки момент можел да се сгромоляса и да смачка влезлите. Оттук можело да се излезе на втория, горния коридор, а оттам — на огневите точки по върха. Те били почти завършени и представлявали бетонни цилиндри с отвори нагоре, покрити със стоманени капаци. Хрулев огледал всичко това, но не намерил нищо подозрително. Многочислените следи от стъпки, угарките от свещи, кибритените клечки не говорели нищо. Укреплението било посещавано много пъти от различни лица.

Лейтенантът се спуснал отново в долния коридор, за да го изследва по-подробно. От едната страна коридорът се издигал полегато и излизал на повърхността. Теснолинейката отивала по-нататък. Тя заобикаляла скалата и завършвала при дълбок дол, почти до горе засипан с камъни. Без съмнение тук са изхвърляли извлечените от зъбера скални отломъци. Рожков бил прав: укреплението закривало изхода на тунела. Но къде е този изход? Хрулев се върнал обратно.

В другия си край коридорът завършвал със здрава стена. Теснолинейката се прекъсвала недалеч от нея, но в края ѝ нямало нито стрелка, нито раз-

клонение — неизбежни при всяка железопътна линия в крайните пунктове. „Значи тук не може да свършва линията — помислил си лейтенантът. — Тя е продължавала по-нататък в тунела, който сега е зазидан. Интересно, каква ли е дебелината на тази стена?“ Той вдигнал фенера. Бетонът бил здрав като камък. Без никакъв отвор или пукнатина. Само в горния ъгъл, до самия таван, от стената се подавала желязна тръба, подобна на водопроводните, която продължавала по коридора. „За какво е нужен тук водопровод? — помислил си лейтенантът. — Трябва да се проследи накъде води.“ Тръбата минавала отначало по тавана, после извивала покрай стълбичката и се изгубвала в стената. Види се, излизала на повърхността. Хрулев заповядал на един от войниците да чука с камък по тръбата, а сам излязъл горе. Той постъпил умно: само ръководени от слуха си, те могли да открият сред камъните и бурените ръждясалата тръба. Тя била така проядена от ръждата, че на много места прозирала като решето и при удар се разсипвала на кафяв прашец.

— Другарю лейтенант, тук има проводник!— съобщил войникът.

Хрулев се навел и видял, че в тръбата е прокаран дебел колкото молив, покрит с оловна броня проводник. Това било по всяка вероятност телефонна или сигнална линия. Можело обаче да бъде и подривен проводник за взривяване на мина. „Трябва да бъдем предпазливи“ — решил той в себе си.

— Внимавайте — казал на войниците, — в никакъв случай не дърпайте и не режете проводника. И най-добре не го пипайте.

Тръбата се насочвала встрани от зъбера, тук-таме скрита от храстите или от сипея, но близо до зъбера тя се прекъсвала. Извитият ѝ нагоре край стър-

чал сред тревата и в него нямало проводник. Понататък започвал гъст храсталак. Хрулев приближил и през ситната мрежа на клоните до самата земя забелязал тесен тъмен отвор. „Аха! Надблюдателница! — изумил се той. — Ето защо е това. . . Тук е блиндажът. Ясно е защо са прекарали телефон.“

Той започнал да търси сред храстите и веднага открил желязната врата.

Хрулев натиснал дръжката и пристъпил прага Няколко стъпала надолу водели в тъмно помещение. Отворът почти не пропускал светлина и в стаята царял полумрак. До едната стена имало маса. На нея — газена лампа, чайник, няколко мръсни тенджерки, парчета хляб, трохи. На куката — дреха и връзка длета. Вместо столове — бъчвички от цимент. До другата стена на пода се валяли мръсни дюшеци и възглавници, напълнени със сено, небрежно застлани с одеяла. До тях имало каца с вода, покрита с дъска, а на нея голям газен фенер. По всичко се виждало, че тук живеят хора, които при това са твърде непретенциозни към комфорта.

„Ето къде са свили гнездо нашите гълъбчета! — помислил си Хрулев и се усмихнал. — Сега няма да си отида оттук, докато не дочакам домакините, макар и цяла неделя да чакам! Трябва по-скоро да доложа на майора.“

Той се заел с оглеждането на стаята. Намерил цял склад от продукти: сухари, консерви, чай, цигари, сладко, под масата — батарея бутилки, кошница с изгнило грозде и бидон с газ. В ъгъла — пакет от мръсно бельо и малък по размери мъжки костюм, който може да стане на юноша. Телефонен апарат не се намерил. Завършил бързо огледа, лейтенантът написал кратко донесение до майора и пратил

един от войниците в село Дергачи с поръчение да го предаде по телефона.

— Ние ще прекараме нощта тук — казал той на останалите, — ще почакаме да видим дали ще се върнат живущите. . . Ще им устроим капан: ще пуснем всички да влязат, а нито един да излезе. Ще стане ли, момчета?

— Няма да се изложим, другарю лейтенант!

Хрулев решил войниците да дежурят на смени: единият ще седи отвън, ще пази абсолютна тишина, ще наблюдава внимателно и ще се ослушва, а другите през това време ще спят. А сам той решил да остане в стаята и да бодърствува.

Тъмната есенна нощ настъпила бързо. Хрулев седял над отвора и пушел. Той разбирал, че се е заел с трудна работа. Войниците му били много малко. Добре ще е, ако шпионите се прибират по един. Да, но ако се явят всички наведнъж? Ако започне престрелка? Тогава какво? Та бандитите трябва да се хванат живи. Хрулев се безпокоел за Совков. Минали повече от четири часа, а него все го нямало. Не се ли е заблудил Кормилицин по пътя? Намерил ли е кладенеца? Той е умно момче и тръгна по светло. . . Лейтенантът от нетърпение пушел цигара след цигара. Изведнъж се почукало по стената— това било сигналът на дежурния.

— Другарю лейтенант — чул той шепот пр отвора, — в гората има светлинка. Някой ид

Хрулев излязъл. И наистина: далеч, долу сред тъмнината, блестяла звездичка. По пътеката право към укреплението вървял човек, осветяващ пътя с фенер. „Това е Совков — решил лейтенантът. — Те не ще се осмелят да ходят нощем с фенери.“

— Марков! — извикал той един от войниците. — Изтичайте към него и му кажете да изга-

си фенера, че току-виж ги изплашил. И не шумете. По-тихо...

Войникът изтичал да изпълни задачата. Хрулев се успокоил: с идването на Совков, който имал автомат, те получавали сериозно подкрепление.

По камъните се чули тежки стъпки и от тъмнината излязла познатата фигура на войника. Това не бил Совков, а ефрейторът. Той имал уплашен вид.

— Другарю лейтенант — казал той, — сержант Совков изчезна. Там е само редник Петров от втора рота.

— Как изчезна?

— Тъй... Редникът стигнал сутринта, както му било заповядано, но Совков не бил там. Войникът го чакал, викал, обикалял наоколо — нямало го. Всичко си е на мястото: и палатката, и шинелът, дори и автоматът, а него го няма.

— Съобщил ли е на някого Петров?

— Страхувал се е да остави поста. Чакал да отиде някой там... Не е хубаво това, другарю лейтенант!

— Погледнахте ли в кладенеца?

— Не, не погледнахме.

— А защо?

— Не се сетихме...

— Ех, вие!...

Хрулев започнал да се вълнува. Такъв съзнателен и дисциплиниран човек като Совков не може самоволно да се отлъчи, като захвърли при това и оръжието си. А след като го няма на поста, значи го е сполетяло нещо лошо. Хрулев разбрал, че трябва веднага да тръгне към кладенеца, да огледа всичко и да разузнае. Може би Совков е паднал в кладенеца? Може би лежи ранен и се нуждае от помощ? Но как да остави този важен пост? На кого да възложи тази така отговорна работа като засадата при

вражеското леговище? В края на краищата той решил да отиде към кладенеца сам. Назначил Марков за старши, предал му автомата си, разяснил му точно как да постъпи при един или друг случай, заповядал никъде да не се отклоняват и тръгнал по пътечката заедно с ефрейтора. Нощната тъмнина ги погълнала веднага.

Хрулев не искал да пали газения фенер. Те вървели по горската пътечка в тъмнината и само при труднопроходимите места осветявали пътя с джобните електрически фенерчета. Минали през гората покрай изоставения концентрационен лагер, прецапали реката през брода, отново дълго вървели през гората, поели по каменистата пътека към зъбера, заобиколили го и най-сетне стигнали до кладенеца. Там ги чакал Петров. Лейтенантът погледнал най-напред в кладенеца. В тъмнината не се виждало нищо. Тогава той хвърлил запален вестник. Хартията горяла продължително, като осветявала с червеникава светлина стените на кладенеца и тъмното дъно. Вода нямало. Ефрейторът запратил камък. Той се ударил почти без звук, като на възглавница. В съзнанието и на двамата преминала страшна догадка: на дъното на кладенеца лежи тялото на Совков!

— Разрешете, другарю лейтенант, аз да сляза.

— Ще сляза аз. . . Дайте ми фенера. Вие ще ме спуснете.

Зазвънтяла веригата, заскърцал скрипецът и с фенер в ръка Хрулев започнал да се спуска в кладенеца, като се държал за веригата. Той се оглеждал в тъмнината, но не можел да види нищо. Кофата се ударила в нещо меко. . . Сърцето на лейтенанта се успокоило: това била купчина мокра сива хартия. Като се огледал, Хрулев разбрал в какво се състои работата. Кладенецът бил запълнен на около

два метра с камъни, така че водостокът бил напълно закрит. Върху камъните след това бил изсипан цимент. Книжните торби от него са били хвърлени вероятно, за да се скрият следите от тази работа. Разтвореният във водата цимент се бил превърнал в бетон, по-здрав от самата скала. Защо беше направено всичко това? „За да погребат по-дълбоко тялото на нещастника Совков“ — решил в себе си лейтенантът.

Изпълнявайки заповедта на началника, лейтенантът оставил ефрейтора и редника да дежурят при кладенеца, а сам побързал за село Дергачи, за да доложи за всичко на майора. Той не можал да свари Рожков и продиктувал рапорта си на дежурния. След това, безпокоящ се за засадата, оставена в блиндажа, тръгнал назад към укреплението и стигнал на разсъмване. Всичко си било, както го бил оставил: никой не бил идвал.

. . . Когато майорът се върнал от експедицията за радиомаяка, предали му освен двете донесения на Хрулев съобщение от милицията, че излезлият преди три денонощия на разходка Сергей Зернин още не се е върнал. Майорът разбрал, че трябва да бърза към Сивия зъбер. Той бързо приключил работата си и заедно с група подривници и електротехник телефонист заминал с моторна лодка към зъбера, като взел със себе си подривни материали и немски телефонен апарат от същия образец, който бе видял в подземната лаборатория.

23. КОРЕСПОНДЕНТЪТ КОЛОМИЙЦЕВ

Същия ден след посещението на Андрей Матвеевич, когато ние с Леночка, и двамата в болнични халати, седяхме в градината, позвъни Рожков. Той

каза, че иска да ме види по една бърза работа и че праща автомобил. Едва измолих разрешението му да се отбия в къщи и да се облека прилично. След четвърт час вече седях в колата.

— Връщай се по-скоро — каза Леночка при раздялата и в гласа ѝ зазвуча тревога.—Ако се забавиш, обади се, защото ще се безпокоя. И се пази. Не рискувай без нужда.

— Без нужда — няма.

— Обещаваш ли?

— Обещавам.

Колата се плъзна по алеята на градината. Леночка остана да стои при входа. Аз още дълго гледах самотната бяла фигура.

У дома не сварих никого. Всички бяха отишли на погребението на Петя Сердобин. Аз бях доволен, че няма да присъствувам. Вън от силите ми беше да гледам Ксения Василевна, загубила и последния си син. Преоблякох се, обръснах се и побързах да седна в колата.

Тя се понесе по шосето. Не забелязах нито есенната красота на гората, нито оголените поля, нито студеното бледо небе, отразяващо се в гладката речна шир. Едва когато спряхме пред входа, аз се сепнах и се откъснах от мислите си. Веднага ме въведоха в кабинета. Там зад бюрото видях Рожков и срещу него в креслото — гърба на някакъв висок, като че познат брюнет в тъмносин костюм. Той се обърна и аз замръзнах от учудване. Пред мен беше кореспондентът Коломийцев. . . Не, не той. Някакъв съвсем друг, непознат човек. Гъстите тъмни коси и мустаци бяха същите като на Коломийцев, същите очила, костюмът, обувките, дори самописката в джобчето на сакото, ризата, вратовръзката — всичко беше точно такова, каквото носеше и онзи, представил ми се в хотела първия

ден след пристигането ми. И все пак този беше друг, непознат за мен човек.

— Сергей Михайлович, почакайте за минута — каза Рожков. Той ме погледна в упор и за миг постави пръста си на устните. — Аз ще завърша беседата с другаря корсспондент Коломийцев. . . Моля ви седнете тук — той ми показа стол, поставен съвсем близо до посетителя.

— Ако повече не съм ви нужен, другарю майор — каза той, ставайки, — то моля разрешение да си отида. Влакът тръгва след около час, а аз още не съм успял да разгледам вашето забележително градче. Та за първи път съм тук!

— Нима с толкова късно? — запита майорът.

Кореспондентът повдигна левия ръкав на сакото и ризата си и аз видях съвсем същия кръгъл златен часовник, какъвто имаше и неговият двойник, а над него същата следа от рана. Подчинявайки се на пямата заповед на майора аз се обърнах.

— Моля — каза той, — аз не ви задържам. . . Закъде ще пътувате?

— Близо. За пристанището Белите камъни. Там днес ще се открие новият елеватор. Само не зная дали ще пристигна за началото на тържеството. Поканата на председателя на изпълкома дойде със закъснение. Аз дори исках да отида първо там, а после да се отбия при вас, но намерих това за неудобно. И ето, дойдох тук със самолет. А ще продължа с влака.

— Аз слушах, че вие сте специално спортен кореспондент?

— Това е вярно. Остава ми обаче свободно време, а там, казват, местността е изключително красива, пък и времето е хубаво.

Той се сбогува с майора, поклони се на мен и излезе.

— Андрей Матвеевич, това съвсем не е човекът, с когото се запознах тогава — казах на Рожков, като останахме сами.

— Разбира се, не е той. Това е истинският Коломийцев. Аз го повиках тук, а вас поканих нарочно, за да ви го покажа: но вие си позволихте да закъснеете и аз цял час говорих с него за времето.

— А онзи?

— Онзи е фалшивият.

— Тоест как фалшив?. . . А раната?. . .

— И раната е фалшива. Съвременната хирургия може да ви направи изкуствен нос, а камо ли фалшива рана. И очилата му са фалшиви — със стъкла от часовник. Той прилича на Коломийцев по ръст и коса, копира му прическата и дрехите и има добре направени фалшиви документи, вероятно изготвени в чужбина на името на Коломийцев. Това е всичко.

— Простете ме, Андрей Матвеевич, но нали за туй е нужно предварително да се потърси човек, който да прилича на Коломийцев, да се изучи външността, подробностите от живота, да се знае за раната. . . Как в чужбина са могли да проучат тези работи?

— Виждате ли, Серьожа, оказва се, че личното дело на военния кореспондент Коломийцев още в началото на войната попада в ръцете на немците. Впоследствие те го продават на друго чуждо разузнаване. Сам знаете, че в личното дело има всичко, каквото трябва: автобиография, анкета, копия на документи, снимки. За шпионина е останало само да се облече като Коломийцев и да не попада пред очите му.

— Излиза, че той е чужденец!

— Не, украинец. Разбира се, по произход.

— И. . . и вие знаете кой е той?

— От тази сутрин знам. На нас ни потръгна много с идването на Коломийцев. Неговите разяснения и документът, който ми предаде, позволиха да установим личността на самозванеца.

На върха на езика ми стоеше въпросът, кой е този тайнствен двойник, но се сдържах, като сметнах, че в този случай не е уместно любопитството ми.

— Той допусна грешка — продължи майорът. — Дребна, неволна, само две излишни думи на сестра си и тъкмо тази бъбривост го разобличи.

— Той има и сестра?

— Да, има. Вие я познавате много добре.

— Аз я познавам? Коя. . . коя е тя?

— Ана Семьонова Шидловска.

— Аничка?

— Същата.

— Не може да бъде!

Майорът ме погледна строго и след кратко мълчание каза:

— Аз не си хвърлям думите на вятъра.

Бях така поразен от неочакваното съобщение, че не можах да кажа нито дума. Видът ми изглежда беше толкова необикновен, че майорът счете за нужно да повтори.

— Лъжливият Коломийцев, когото вие срещнахте в хотела, е всъщност Григорий Шидловски, братът на вашата позната. Това е напълно доказано. Преди три месеца той със специална задача преминава на наша територия през турската граница. Известно време живее в Киев под името Григориев. След това идва тук вече с документите на Коломийцев. . . Виждам, че сте удивен. Ще кажете също, че не може да бъде?

— Не. . . Но никак не мога да допусна, че Аничка, с която се срещам току всеки ден, има връзки с врага, работи за него.

— Това не е задължително. Тя изглежда не работи съзнателно. По-вероятно, тя не подозира истинската професия на брат си. Защо му е да откровеничи със сестра си? Не е нужно. Той е съумял да я използува и без това. . .

— Но откъде научихте вие всичко туй? — запитах аз и се уплаших сам от нескромността си.

Майорът се усмихна:

— Видели са тази девойка веднъж, а после и още два пъти през нощта в лодка, придружавана от мъж, който прилича по външност на лъжекорespондента Коломийцев. Обаче главното основание е нейното писмо до брат ѝ, предадено ми днес от истинския Коломийцев. Той го е получил погрешно.

— Как така?

— Ана е изпратила писмо на брат си в редакцията на киевския вестник без негово знание може би дори и против неговото желание. То е било на името на Коломийцев, а в скоби е отбелязала за сигурност „Шидловски". Там знаят адреса на истинския Коломийцев и му го предават. Писмото е кратко. Сестрата изразява надежда, че писмото ще стигне до брат ѝ, извинява се за своеволието си и му иска пари. Подписано е с буквата „А". Подател няма. Представете си как се е изумил нашият гост, когато получава писмо от несъществуващата си сестра. По пощенския печат узнава, че то е изпратено от нашия град, и се е сетил да го вземе със себе си. Ето, аз сверих почерците и се убедих, че го е писала Ана Шидловска. Писмото разобличава самозванеца и в същото време доказва, че сестрата не е запозната с плановете му.

— Сега разбирам защо от чужбина са изпратили тъкмо него: той се е родил тук.

— По тази и по друга много важна причина. Помните ли, вие ми разказвахте — продължи майорът,

— че сте видели у него златисто гребенче във формата на рибка? След това подобно намерихте в кулата?

— Помня, естествено.

— Добре, запознайте се с листчето, в което е било завито гребенчето. Вие тогава го захвърлихте, а ние го потърсихме в амбразурата и внимателно го опазихме.

Майорът извади една папка. В нея лежеше смачкано листче от ученическа тетрадка, наполовина изписано с упражнения по аритметика. То навярно бе стояло дълго време в амбразурата — хартията беше пожълтяла и написаните с мастило цифри се бяха разлели и избледнели. Ето какво беше написано:

30+15+2+17+3+8=75
з а м н о й
11+37+10+16+1+35=110
с л е д я т
12+40+48+45+16+24+8=193
п е р е д а й
30+17+31+43=121
з н а к
16+1+28+29+43+45=162
д я д ь к е[1]

(буквите бяха написани с молив с почерка на Рожков).

— Разбрахте ли сега, Серьожа? Ясно ли ви е каква е ролята на това гребенче? — запита майорът, като гледаше изуменото ми лице.

— То е било познавателен знак на младите разузнавачи?

— Точно така. Техен, така да се каже, веществен парол, по който се познавали. Шидловски се е възползувал от него, за да подчини Петя, а може би и Иван Иванович е замъкнал до пропастта.

---

[1] Следят ме, предай знака на „Чичко“ — б. пр.

— Откъде е намерил гребенче? От Харков ли го е купил?

Вместо да отговори, Рожков отвори стоящата на бюрото кутийка и извади от нея малко жълто гребенче във форма на рибка. То беше евтина работа, от тези, които често подаряват на децата. Нито по големина, нито по форма — груба и нехудожествена, — нито по еднообразния жълт цвят то приличаше на прекрасното гребенче на патриотите. Да се объркат тези изделия беше невъзможно.

— Този образец получих от Харков — продължи майорът. — Намерили го в склада на градската търговия. Истинските гребенчета на юношите не са се продавали никъде. Изработвал ги е Василий Гаврилович, този, който е носил псевдонима „Чичко“. Той работеше във фабриката за изделия за широко потребление, съществуваща в града ни по време на окупацията. Гребенчетата бяха точно толкова, колкото и членовете на МРП. Е, и от това какво следва? Какъв недосетлив сте днес, Серьожа!

— Самият Григорий Шидловски е бил член на организацията на младите разузнавачи?

— Вярно! И ги е предал на фашистите.

— И сигурно той е носил псевдонима Бедуин?

— И аз така мисля.

— Ето какво било!. . . Тогава е ясно защо загина старецът Сердобин: Шидловски се е боял от разобличаване.

Майорът кимна с глава.

— В последно време той беше по-добре — каза майорът. — Съзнанието му се връщаше.

— Колко страшно е това! — ужасих се аз. — Какво безжалостно хладнокръвие!

— Да, от тези хора не чакай великодушие. Война, тайна война. . . Само че вместо оръдия стрелят пистолети.

Майорът стана и с това показа, че разговорът ни свърши.

— Да бяхте минали към Артемий Иванович — каза той на раздяла. — Болен е. Ще се радва да ви види. И му предайте, че скоро ще го посетя и ще му занеса нещо интересно.

* * *

Ходенето по горите и блатата не мина безнаказано за Красвски. Той натърти сакатия си крак с протезата и по нареждане на лекаря беше поставен на легло. Заварих го да лежи на кушетката обвит в облаци дим и с вестник в ръка. Той се зарадва на посещението ми, реши да подомакинствува и приготви закуска.

От сутринта не бях ял нищо и с удоволствие се съгласих.

Артемий Иванович ме заразпитва за подземния завод. Разказах му всичко така подробно, както предния ден разказах на майора. Той малко се интересуваше от романтичната страна на приключението и разпитваше повече за техниката, за машините, за числото на работниците и така нататък. Интересуваше се особено от въпроса, възможно ли е според мен присъствието на живи хора в подземието или там са останали само автоматите. Аз не можех да отговоря, защото сам не знаех нищо. След това му разказах за тазсутрешните събития. За истинския кореспондент на киевския вестник, за изобличителното писмо на Аничка и за откритото инкогнито на лъжекореспондента. Краевски вече знаеше за това. Той се интересуваше само за някои детайли от външността на Коломийцев.

— Жалко, че не го видях. Замина ли вече? — запита накрая той.

— Замина. За пристанището Белите камъни. За откриването на новия елеватор.

— Да, зная. Там има днес тържество. Само че защо той толкова закъсня?

— Председателят на изпълкома е закъснял с поканата.

— Поканил го е председателят?

— Да. Платили му и командировката.

Краевски замълча и запали нова лула. Читателите разбират какви мъки на незадоволено любопитство изпитвах при този разговор, как ми се искаше да науча какво са извършили през мое отсъствие, намерили ли са тетрадката на Паско, успешно ли върви търсенето на шпионите. Най-сетне не се сдържах и запитах:

— Артемий Иванович какво правех е в мое отсъствие?

Краевски се разсмя:

— Най-сетне се решихте да запитате! Мислех, че не ви е интересно.

И без ново предисловие той разказа историята по търсенето на радиомаяка — с една дума — всичко, което читателят вече знае. Той добави също, че радиомаякът бил разглобен в същия ден и в него намерили шифровано донесение, което веднага изпратили в Киев за разчитане.

— А тетрадката на Паско не намерихте ли?

— Не, само кратко съобщение.

— Тъй, може би цялата история с маяка няма никакво отношение към подземието? — запитах аз.

— И така може да е.

Бях разочарован. Тетрадката на Паско, този извънредно важен документ, за търсенето на който ние изгубихме толкова време, се изплъзна отново

от ръцете ни. Радиомаякът престана да ме интересува.

По-късно ми се удаде да държа в ръцете си този прибор и ще опиша накратко неговото устройство.

Външният му вид приличаше много на спининг с извънредно голяма дръжка. Тръстиката, дълга повече от два метра, се развинтваше леко на пет части. В тръстиката беше поставена лека алуминиева тръбичка, служеща като антена. Ролята на дръжка изпълняваше здрава месингова тръбичка, боядисана в зелено и разделена отвътре на три камери. Долната трета заемаше акумулаторът, средната — самият радиопредавател, направен от съвсем малки детайли: лампи, намотки, реле, кондензатор и проводници, а също и часовников механизъм, включващ всеки петнадесет секунди предавателя. Горната трета служеше за кореспонденцията. В нея са намерили секретното донесение. Апаратът започваше да действува след завъртане на колелцето, намиращо се в долната част на тръбата. Той е бил предназначен за хвърляне от самолет или просто да се поставя в местности, обрасли с тръстика, каквито има много в нашата област. Всички специалисти видели радиомаяка, установиха, че е направен в чужбина.

През време на разговора ни дойде Рожков. Той донесе голям, загънат във вестник диск.

— Ето, виж — обърна се той към Краевски — какво извади Анисимов от дъното на реката, близо до мястото, където беше почти настигнат Ничипоренко.

— Какво е това?

— Най-обикновена мрежа за ловене на раци, каквато има всеки рибар тук.

— И тя е на Ничипоренко?

— Да. Той призна, че е негова и че когато ловял раци, я хвърлил във водата изплашен от появяването на Анисимов. Съседите свидетели потвърждават, че мрежата е негова.

— Какво значи това?

— Това значи, че нашият юначага е много хитър. Освен радиопеленгаторния приемник той е взел със себе си и тази мрежа за всеки случай. Когато видял, че го преследват, хвърлил нея на мястото, където може лесно да се намери, а приемника скрил някъде по-далеч.

— Левко!

— Какво се готвиш да предприемеш сега?

— Това, което съм длъжен. Ще я дам на собственика и ще го пусна да си върви.

Не вярвах на ушите си. „Как! — мислех аз. — Да пусне на свобода чуждия агент, открития враг, за да успее да заличи всички следи от своята дейност и да осведоми съмишлениците си! Как е възможно?“

— Простете, Андрей Матвеевич — казах аз. — Но той е ловък мошеник и опасен шпионин. Сам казахте това. Как може да го пуснете! Той ще се скрие, ще заличи всичките си следи и ще предупреди съмишлениците си.

— Какво да се прави, Серьожа — отговори майорът, усмихвайки се. — Ние не можем да го обвиним в нищо.

— Но радиомаякът! Той сам не е могъл да прелети от едното място на другото? Някой го е пренесъл. Никого другиго не сте видели освен този рибар.

— Рибарят си е едно нещо, а маякът друго. Може маяка да е пренесло друго лице, което не сме забелязали. А може и изобщо да не се е движил, а

просто нашите измерения да са били погрешни. Не допускате ли това?

— Не, това е немислимо! И после този Ничипоренко е крайно подозрителен.

— Защо? Той работи тук повече от 20 години като пазач. Всички от околността го знаят. През войната е бил евакуиран на Кама. Обискът не даде нищо положително. Най-сетне само нашите подозрения не стигат. Трябват доказателства.

Казвайки това, майорът се усмихваше. Аз не знаех как да разбирам неговите думи — на шега или сериозно — и недоумявах.

— Какво излиза? Значи да се откажем от цялата работа? — запитах аз.

— Никой не казва това — рече Краевски и също се усмихна. — Ето какво, Серьожа — добави той, — хайде да пием чай и дайте на масата закуски. Андрей Матвеевич сигурно е гладен.

— Което е вярно, вярно е — каза Рожков. — Но преди това искам да ти покажа една интересна работа... Току-що получих разшифровката. Донесоха я със самолет от Киев.

— Наистина ли? Какво се оказа?

— Сега ще видиш.

Майорът измъкна от джоба си плик и от него извади две листчета хартия. На едното изкусно беше начертана карта на местността около Сивия зъбер: завоят на реката, гората, пътищата, недовършеното укрепление, изоставеният лагер, пътечките и дори Колоната на съгласието и кладенецът, с който бяха свързани толкова тежки мои спомени. На другото листче имаше написани няколко реда на английски и под тях руският превод. Най-долу бяха подписите на шифровчиците и печатът.

„Съобщението на по-младия се потвърди. Подземното предприятие съществува. Проникнах в него Видях всичко. Запасите от руда са грамадни. Беседвах с комендаита. За нас е безполезен. Отказва да продаде записите на учения. Отрича тяхното съществуване. Страхувам се, че русите са попаднали на нашите следи и скоро ще научат всичко. Тогава, без да се колебая, ще постъпя по вашите указания.

Г 126“

Ето какво беше написано в донесението на шпионите. Не разбрах както трябва смисъла му.

— Какво значи това, Андрей Матвеевич? — запитах аз.

— Много, Серьожа. . . Първо, че досега в подземието или около него живее комендантът. Второ, и това е най-важното, че досега ние грешехме, като мислехме, че шпионите са откраднали тетрадката на Паско. Те сами я търсят.

— А какво е станало с нея?

— Взел я е комендантът. Той, както изглежда, е дяволски хитър негодяй. Паско и Хисингер не разстреляли веднага, а ги заковали във вериги, оставили им продоволствие, светлина и хартия не изобщо да продължат техните мъчения, не и от лицемерие. Не. В това е имало тънка сметка. . . Началниците на обекта са разбирали, че осъдените на смърт герои няма да отнесат в гроба своята тайна, че те ще поискат да я съобщят на потомците. Фашистите са пресметнали правилно. Те залагали на най-чистите човешки чувства. Като са мислили, че в подземието не е останал никой, учените са се трудили за доброто на бъдещите поколения, а негодникът се е възползувал от техния труд. . . Освен това — прибави майорът — от донесението научаваме, че шпионите са обезпокоени да не би ние да ги проследим и ще действуват навярно решително и че съществува някакъв „по-младият“,

който е информирал чуждестранното разузнаване за Сивия зъбер.

— Интересно. Какво смятате да правите сега?

— Сега — да закусим — засмя се майорът. — После можем да починем в чест на щастливия ден: сполучихме и с радиомаяка, и с кореспондента.

Виждаше се, че Рожков бе огладнял много и закусваше с апетит. След това започна да пие чай. Като възобнови разговора, Красвски каза:

— Жалко, че не ми се удаде да видя този Коломийцев в натура. Тогава бих имал представа и за неговия двойник. В този случай фотографията няма да ми помогне.

— Той бързаше много за пристанището Белите камъни. Вече се носи с влака.

— Както искаш, Андрей, но в това има нещо странно. Аз познавам председателя на изпълнителния комитет Макаренко. Акуратен и стиснатичък човек. Не ще седне той да кани кореспондента от столицата и да харчи за него пари, когато има колкото искаш местни бързописци. Туй не му е в характера. При това откриването на елеватора не е особено важно събитие.

Майорът стана от стола и закрачи из стаята от ъгъл до ъгъл. Той вероятно обмисляше някаква нова, току-що хрумнала му мисъл. Скоро той поиска от стопанина разрешение да говори по телефона и излезе.

Ние продължихме да пием чай. Преди да мине четвърт час, Рожков се върна. Аз изведнъж видях, че се е случило нещо важно — лицето му беше бледо, а движенията нервни.

— Артемий — каза той с развълнуван глас. — Никой не е канил Коломийцев на тържеството. Аз звъних в градския изпълком.

— Да? Значи той те е излъгал!

— Не. Излъгали са самия него. Това е клопка, разбираш ли? Примамили са го в капан.

— Какво казваш! Опасност ли го заплашва?

— Да. За тях той сега е като трън в очите. Трябва да се мисли, че Шидловски е научил за писмото на сестра си до него в Киев. От кого ли? Та от нея самата. Те са усетили опасността. Ами ако Коломийцев вземе и предаде писмото на органите на безопасността? Тогава ще се размотае цялото кълбо! Това не бива да се допусне. Трябва незабавно да отстранят Коломийцев. Тогава Шидловски още дълго може да фигурира под неговото име, обикаляйки из провинцията.

— А роднините му?

— Той е сам, а съседите са свикнали с пътуванията на кореспондента. Аз наредих по линията да снемат Коломийцев от влака. Мисля, че това ще успеят да направят на станцията Паничи. Но сам аз трябва да бъда там. . . Незабавно трябва да замина. Всичко останало ще почака. Сега ще пристигне нашата голяма кола.

Краевски скочи от кушетката и опирайки се на бастуна, започна да рови в гардероба. . . Рожков го спря:

— Недей, Артемий, ти с нищо не можеш да ни помогнеш. Остани си тук.

— Кракът ми е почти зараснал.

— Все едно. Ти си нужен тук, защото единствен знаеш както трябва мястото. Моля те да участвуваш в операция „УН“. Това е много важно. Пък аз ще замина с Хрулев и. . .

Майорът ме погледна. Аз направих крачка към него.

— Другарю Зернин, искате ли!

— Искам.

— Това е доста опасна работа.

— Андрей Матвеевич!

— Добре. Да вървим. . . Но вие сте много леко облечен. Ще бъде студено.

— Аз ще му дам моята фланела и шала — отговори вместо мен Артемий Иванович. — Серьожа, отворете гардероба.

В това време до къщата се приближи голям открит автомобил. От него излезе Хрулев и се качи при нас.-Той беше цивилен и донесе цивилно облекло за майора, който започна да се облича бързо, като не преставаше да дава указания.

— Серьожа, не забравяйте кибрит. . . Артемий, дай му, моля те, джобно фенерче и ни приготви по три сандвича.

След една минута ние седяхме в колата. Краевски ни изпращаше от прозореца. Успях само да му извикам да позвъни в болницата и да успокои Леночка.

Моторът забръмча, колата тръгна и под колелата заскърца ситният чакъл. Краевски ми махна с ръка в знак, че ме е разбрал.

24. СРЕЩА С ДВОЙНИКА

Свечеряваше се. Колата почти безшумно се носеше по широката асфалтова автострада. На места без завои развиваше такава бясна скорост, че храстите, камъните и дърветата край пътя се сливаха в едно и изглеждаха като непрекъсната стена. Колата беше открита. Дори брезентовият покрив не ни спасяваше от студения вятър. Ако не беше фланелата която любезно ми даде Краевски, аз щях да замръзна до кости. Пътувахме вече повече от час. Но ето, шофьорът намали много скоростта. Колата зави встрани и пое по черен път обикаляйки хълмове и падини. Тук не можеше вече да се пътува бързо.

Майорът погледна часовника си.

— До станцията Паничи остават само 6 километра, но по такъв път ще отидем за не по-малко от десет минути и ще бъдем там в девет без четвърт, тоест дванадесет минути след заминаването на влака... Нищо от това. Дано само са успели да свалят Коломийцев.

Опасенията на Рожков не се оправдаха. Когато ние, скочили от колата, притичахме до стаята на дежурния, срещу нас се изправи кореспондентът. Той беше удивен и разсърден.

— Простете, майоре — обърна се той към Рожков, — казаха ми, че съм задържан по ваше нареждане. Вярно ли е това?

— Вярно.

— Но позволете... Аз не виждам причини! И при това закъснявам. Известно ли ви е, че съм канен на тържеството, а следващият влак ще бъде едва утре.

— Вас никой не ви е канил.

— Как не ме е канил? Аз получих телеграма!

— Тя е лъжлива.

— Лъжлива? Защо мислите така?

— Градският изпълнителен комитет не ви е изпратил телеграма. Аз ви свалих от влака, защото животът ви е застрашен.

— От какво? Какво говорите!

— Опасността е действителна. Застанали сте на пътя на една голяма злодейска организация. Те са решили да ви премахнат и са ви подмамили в капан.

Коломийцев се разтрепера от изненада и не можа да намери веднага какво да каже.

— Да ме премахнат? Тоест да ме убият?... Как така? За какво? Аз... аз съм ви много благодарен, майоре!

— Това е мой дълг. Но искам да ви помоля за известно съдействие.

— Мога да ви бъда полезен?

— И дори много.

— Разполагайте тогава с мене, моля!

— Не се съмнявах във вас. Въпреки това съм длъжен да предупредя, че работата е рискована и ако се страхувате, няма да настоявам. В такъв случай ще ви върна в града с охрана. Там ще сте в безопасност.

Кореспондентът се поколеба около секунда:

— Какво от това, че е рисковано. Цялата война изкарах на фронта. Не се плаша.

— С една дума, вие сте съгласен?

— Съгласен.

Майорът му стисна здраво ръката.

— Да вървим — каза той. — Времето не чака.

И ето, отново се носим с колата. Сега вече четирима.

Рожков гледа часовника:

— Десет без пет. До автострадата ще отидем за десет минути. Оттам до Белите камъни остават още тридесет и два километра, но ще можем да развием голяма скорост и да ги минем за около двадесет минути. Значи на гарата ще бъдем в десет без двадесет и пет. Влакът пристига по разписание в девет и двадесет и седем. Следователно закъсняваме. Трябва да бързаме. . . От гара Белите камъни до пристанището има още 5 километра по шосето. По него редовно пътуват автобуси. Вие, другарю Коломийцев, ще тръгнете първи и ще се постарасте да вземете предно място в автобуса. Сергей Михайлович ще тръгне след вас и ще седне зад гърба ви. Лейтенант Хрулев ще следва автобуса с нашата кола. Аз съобразно обстановката ще съм или с вас, или с него. Всички сме помежду си непознати. Такъв е моят

план за действие. Но помнете едно — обърна се той към Коломийцев, — бъдете внимателни, не се отделяйте от нас и не давайте вид, че знаете техните намерения.

Когато излязохме на магистралата, беше съвсем тъмно. Колата се понесе с максимална скорост. Подобно нещо не бях изпитвал през живота си. Струваше ми се, че не се движим на колела по пътя, а летим с някакъв фантастичен снаряд или ракета. Тази илюзия се разсейваше само тогава, когато от неравните места на пътя със сила бивахме подхвърляни нагоре. Вятърът биеше в гърдите и пронизваше с такава сила, като че бях облечен само с една риза. Рожков току поглеждаше часовника си, осветявайки го с джобното фенерче и подканяше шофьора да дава газ. Сирената ревеше непрекъснато.

Срещаните камиони, каруци и пешеходци се притискаха страхливо по краищата на пътя. Появили се внезапно в лъчите на нашите фарове, те изчезваха почти в същия миг. Настигнатите превозни средства като че замръзваха на мястото си и не се движеха. Аз никога няма да забравя тази дива нощна гонитба.

Най-сетне далече пред нас заблестяха белите, зелените и червените светлини на станцията. След това в тъмнината отдясно се очертава железопътно платно с успоредните му телеграфни стълбове. Още две или три минути ние летим край светофарите, стрелките, будките и шипящите локомотиви и приближаваме станцията почти едновременно с пътническия влак. Колата рязко спира. Ние скачаме и тя веднага изчезва в тъмнината, отнасяйки лейтенант Хрулев. На него му се налага да направи завой, да обиколи гарата през прелеза, за да ни срещне при изхода.

— По-бързо! — настоява Рожков. — Ние трябва да попаднем в общия поток на пътниците.

Майорът ни води през някакви задни дворове, през портичка, през някакви скрити пътища. Скачаме през опънати телове. Мушкаме се под вагоните, покрай маневриращите композиции, рискувайки да попаднем под локомотивите и помагайки си един на друг, стигаме до платформата. Пътниците още не са напуснали перона. Вървим, както е уговорено: отпред Коломийцев, след него аз, отзад майорът.

. . . Всичко се разви не така, както го предвиждахме. На гарата нямаше автобус: той се бил развалил и нямаше с какво да се пътува до града. Вече се смрачи напълно и започна да ръмва дъждец. Пътниците се тълпяха в залата. Караха се, оплакваха се, пазаряха се с файтонджиите. Нашата кола още я нямаше.

Още щом като високата фигура на Коломийцев се появи на изхода, към него се приближи невисок възрастен мъж с бледо избръснато лице и след като вежливо се поклони, каза:

— Другарят Коломийцев, ако не се лъжа? Много ми е приятно! Аз съм от градския изпълком. За вас е изпратена кола. Моля!

Кореспондентът се разтрепера. Нямаше основание да отказва, а да тръгне сам значеше да се изложи на голяма опасност. Той стоеше, без да знае какво да реши. Разбрах, че трябва да се действува незабавно и смело.

— Простете — обърнах се към него, — чух, че за вас изпратили кола. Бъдете любезен, вземете и мен. Аз съм от Киев и бързам много за градския съвет. . . Моля ви се! . . .

В този момент почувствувах, че някой внимателно ме дръпна за ръкава и пъхна в ръката ми някакъв металически предмет. Опипах го и познах, че

е пистолет. Оръжието ми предаде майорът. Аз го приех като знак на доверие и веднага го мушнах в джоба на палтото си.

Коломийцев се зарадва на моите думи.

— Моля! Много ми е драго да услужа — отговори той.

Сега се разтрепера непознатият. Той промърмори нещо като възражение, че колата е малка, че „на чужди не се разрешава". Но Коломийцев не го слушаше и ме постави до себе си. Непознатият не започна да спори, само дълго и внимателно ме разглеждаше, като че се стараеше да разбере дали е случайно моето появяване. След това седна до шофьора и тръгнахме. С крайчеца на окото си успях да видя, че нашата кола с Хрулев още не беше дошла.

Наоколо цареше непрогледна тъмнина. Слабите фарове едва осветяваха на десет метра отпред. Пътят минаваше през равно място. Светлините на гарата постепенно изчезваха, сливайки се и превръщайки се в матово петно. След туй и това петно изчезна зад могилите и храстите. Колата скоро зави остро встрани, тръгна по нагорнище и се затресе по неравния горски път. Моторът забръмча на малките скорости. От двете страни на пътя като стена се тъмнееше неприветлива гора.

„Това не е на добро — помислих си аз. — Изглежда, че искат да ни завлекат в такова глухо място, където и птиче не прехвръква." Гледам през задното прозорче с надежда да зърна светлините на догонващата ни кола, но през мокрото стъкло не се виждаше нито една светла точка.

Минаха още няколко тревожни минути. Непознатият седеше неподвижно и се вглеждаше в тъмнината през отвореното прозорче. Аз следях всяко негово движение. Изведнъж той се обърна към

нас и ни погледна бегло. В същата минута моторът затрака, задави се и престана да работи. Колата спря. Светлината угасна. Шофьорът изруга, излезе навън, запали угарка свещ, вдигна капака на мотора и започна да се рови нещо в него.

— Какво има? — запита непознатият и също излезе.

Спирането, разбира се, беше умишлено, на уговорено място. Очевидно беше настъпил решителният момент и следваше да чакаме нападение. Аз бях въоръжен и се чувствувах готов да посрещна всякаква опасност. Ние с Коломийцев също слязохме от колата и застанахме встрани. Шофьорът заяви:

— Цилиндърът не работи. Развали се... Аз казвах, че няма да домъкне трима души. Двама, както и да е. Ех, че беля!

— Защо тогава се заехте да карате пътници? — започна да му се кара непознатият. — Какво ще правим тук през нощта с развалена кола?

— Беше изправна. Отгде да зная. Малко ни оставаше да стигнем... Има още най-много два километра. Не повече. А през горичката, по пътечката, до пристанището е по-малко и от километър. Честна дума.

— Може би ще я поправите.

— Не, не ще може. В такава тъмнина нищо няма да стане. Трима няма да откара — заяви той решително. — Пътят е много труден. Само с един може би ще тръгна.

— Какво да се прави? Налага се да отидем пеша — въздъхна непознатият. — Много се извинявам — обърна се той към Коломийцев. — Такова безобразие!... Оттук всъщност е близо. Пътечката е позната. С фенерчето ще стигнем лесно.

Той говореше съвсем естествено, но шофьорът беше лош актьор и в гласа му звучаха фалшиви нотки. Всичко беше ясно.

— По-добре да почакаме — отговори кореспондентът, — може да ни настигне някаква кола.

— Ами, ще ни настигне! — намеси се шофьорът. — По този път каруци не вървят, та камо ли автомобили.

— А вие защо тръгнахте? — запитах аз.

— Оттук е по-близо.

— Тъй ли?

Шофьорът се запъна. Непознатият ме приближи. Аз разгледах в полутъмнината неговото бледо зло лице и очите му, пълни със страх и подозрение. Бързо извадих пистолета от джоба си и го скрих в ръкава. Той се отдалечи. Настъпи тягостно мълчание.

— Какво чакаме? — започна отново непознатият, но вече не така уверено. — Да вървим. А вас — обърна се той към мен — колата как да е ще закара.

— Ние ще останем тук — заяви твърдо Коломийцев.

Непознатият спря. След това направи едва забележимо движение, съвсем малко измени позата си: изправи се и се наклони напред. „Сега ще стреля“ — мина ми през ума. Аз освободих предпазителя на пистолета и отстъпих до каросерията на автомобила. Отново неловко мълчание. Чуваше се само как вятърът шуми по върховете на дърветата и как чукат по листата редките капки дъжд. Нападение обаче не се извърши. Непознатият изведнъж се засуети и каза със странен, плачлив глас, в който звучаха повече нотки на страх:

— Както ви е угодно, разбира се... Другарю шофьор, опитайте се да поправите колата.

„Той се уплаши — помислих си аз. — Или може би крои нещо друго. Трябва да бъдем внимателни.“

Всъщност той се уплаши не от нас. Аз забелязах, че върховете на дърветата изведнъж се осветиха от слаба светлина. Тя започна постепенно да се усилва, да пълзи надолу и на петна да пробягва по дънерите на дърветата, тревата, пясъка. Дочу се шум на мотор и на пътя се появи нашата кола, заливаща всичко пред себе си с потоци светлина. Тя спря и аз чух заплашителния и заедно с това тревожен глас на Андрей Матвеевич.

— Какво се е случило?

Така се зарадвах, че бях готов да се хвърля на шията на своя спасител. Коломийцев беше по-сдържан.

— Автомобилът се повреди — заяви той. — Предлагат ни да пътуваме пеша през гората.

Рожков приближи шофьора и го хвана за рамото:

— Къде води този път?

— Към старата каменоломна — отговори той доста дръзко.

— Тогава ти защо тръгна по него? Отговаряй веднага! А?

— Закъдето ми заповядаха, затам и тръгнах. Какво ме интересува?

— Кой ти заповяда? Кой. . .

— Който ме нае, той и ми заповяда. Ето го. . .

Шофьорът започна да търси с очи непознатия, но той беше изчезнал. Огледахме близките храсти, канавките и пътя. Никъде го нямаше. Очевидно, забелязал светлините от фаровете по-рано от другите, той успя да се скрие в гората. Нашата кола се оказа безполезна. Майорът разбра това.

— Лейтенант Хрулев, отведете този хубавец на пристанището — заповяда той. — Предайте го от

мое име на пълномощника. Другарю Коломийцев, вие ще отидете с тях. Поискайте от началника на милицията временно да ви приюти. Там ще сте в безопасност.

. . . Запалили джобните фенерчета, ние започнахме да търсим из храстите, като се стараехме да намерим пътечката.

— Тя трябва да бъде тук, наоколо — твърдеше майорът.

Но мина повече от половин час, докато я намерим. Пътечката минаваше покрай пътя, на сто крачки от него, постепенно отдалечавайки се надясно. Тя беше обрасла с трева и покрита със слой миналогодишни листа. Виждаше се, че тук рядко стъпва човешки крак. Наоколо я обкръжаваха плътно дървета. Техните корони, надвиснали като стряха над нея, я закриваха от дъжда. И Рожков напразно търсеше следи по пътечката. Той каза:

— И все пак нашият юначага, препоръчал се като представител на изпълкома, трябва на всяка цена да използува тази пътека. Да бяга в тъмнина право през гората е немислимо. Ние ще тръгнем след него. Трябва обаче да бъдем предпазливи. Те може да са тук цяла шайка, готова на всичко. А ние сме само двама. Светвайте от време на време и изключително ниско пред краката си и в никакъв случай напред, встрани и нагоре. Вървете тихо и се ослушвайте. Дръжте оръжието си готово за стрелба. Аз ще тръгна напред, а вие не изоставайте.

И ето, тръгнахме. Не се виждаше нищо наоколо. Само като вдигнех нагоре главата си, можех да различа тъмната плетеница на листата, разлюлявана от вятъра. В миговете, когато запалвах фенерчето, осветявайки гъстата трева, дънерите на дърветата и увисналите им клони, виждах на няколко крачки пред себе си напрегнатата фигура на майора. Го-

рата шумеше ту далеч и едва чуто, ту над самите ни глави. И тогава от порива на вятъра върховете на дърветата се разлюляваха нашироко, стеблата скърцаха и стенеха жално, а отгоре се сипеха листа. Аз треперех като трескав от студа и нервното напрежение.

Вървяхме много бавно и много дълго. Постепенно ме овладя странно чувство. Страхът изчезна. Но ми се струваше, че всичко, което ме обкръжава, е нереално, че не се извършва в действителност, а насън, че бълнувам. Мислите ми се откъснаха от реалността и блуждаеха в спомените от далечното детство. Аз не мислех нито за непознатия, нито за опасността, нито за майора, макар че следвах стриктно неговите указания. Дойдох на себе си, когато буквално се блъснах о гърба на майора.

Гората оредя. Наоколо стана по-светло. Вляво се виждаше невисок каменист хълм, обрасъл с ниска гора, вдясно — дол, засипан с големи камъни. . . Пътечката извиваше остро и се губеше сред храсти и камъни.

— Опасно място — прошепнах аз.

— Да. Удобно за засади. . . Само че аз не за това. . . Като че се вижда светлинка. Погледнете, Серьожа. . . Ето там, горе. . .

Започнах да се вглеждам. И наистина: сред клоните и дънерите на дърветата в тъмнината блещукаше слабо петънце. То ту се закриваше, ту се показваше сред люлеещите се дървета.

— Трябва да разберем какво има там — каза майорът.

Дълго се вслушвахме, но нищо не се чуваше освен шума на вятъра и скърцането на стеблата. Тогава по ската тръгнахме към огънчето.

Светлината идеше от прозореца на малка къщица. Стените ѝ, изградени как да е от недялани

камъни, покривът, полуразрушен и обрасъл с трева, и остатъците от плет ясно се рисуваха на фона на гората.

— Заобиколете отляво — прошепна майорът, — пък аз ще заобиколя отдясно. И по-предпазливо... Не се показвайте в осветеното пространство.

Промъквайки се тихичко от храст до храст, от дърво до дърво, аз се приближих до къщицата спираловидно. На малката поляна близо до къщата се натъкнах на купчина пръст, до която се чернееше прясно изкопана яма, дълга около два метра. Какво можеше да бъде това? Окоп ли? Започната постройка или вълча яма? Или пък място на закопано съкровище? Или пък най-сетне приготвен гроб? А празна ли е? Аз припълзях до нея и започнах да хвърлям камъни. Ямата беше дълбока около метър и беше празна. Това се разбираше от звука.

— Серьожа, елате тук! — каза майорът доста силно.

Приближих се.

Той стоеше край отворената ниска врата на къщата с фенерче в ръка. В полутъмнината видях по лицето му неестествено за него възбуждение.

— Какво интересно има там?

— Идете да видите сам.

Навел се, аз влязох в малко пространче. В единия ъгъл имаше празно каче за вода и дървена черпалка, в другия — метла и лопата с прясна пръст по нея. На пейката — съдинка с варени картофи. Отворената врата водеше в по-голяма стая. Пристъпих прага. Малка газена лампа, стояща на полицата, осветяваше слабо стаята. По очи насред пода беше простряно тяло на мъж в сива куртка, с ботуши, без шапка, с широко разтворени ръце и

неестествено извита шия. На тила му зееше голяма кървава рана, а под главата — чернееше голяма локва кръв.

— Кой?. . . Кой е този?. . . — възкликнах аз.

Майорът се приближи, наведе се и обърна тялото. Видях зеленикавото, изцапано лице на убития, стъкления блясък на отворените му очи и дългите мустаци.

— Гадемба — каза той. — Така и мислех. Убит е на място. Съвсем скоро. Преди по-малко от час.

В това ужасно обезобразено лице беше останало съвсем малко човешко и все пак то ми беше познато. Пред мене лежеше несъмнено човекът, когото аз видях в лодката през нощта на разузнаването ми по реката. . .

— Андрей Матвеевич, аз го познавам! Той е същият, който ме нападна през нощта и после отплава с лодката заедно с Петя. Вие казахте, че е работил като пазач при сала.

— Разбира се! Сега го погледнете по-внимателно. В профил. Закрийте му брадата с парцал. Е?

Погледнах лицето на убития отстрани и се изумих. То извънредно много приличаше на човека, който ни изгони от фашисткото укрепление, като ни каза, че е минирано. Само че сега беше без брада. Какво странно стечение на обстоятелствата!

— Струва ми се, че съм се сблъсквал с него при недовършеното укрепление. Тогава той ни изгони. Колко е странно!

— Още повече ще се учудите, като узнаете, че пред вас лежи продавачът на гумирания шлифер, когото ние без полза гонихме по шосето. . . Това е стар крадец и негодник. Истинското му име е Лизогуб. По-късно ще ви разкажа историята на неговата тъмна съдба. Много жалко, че го намерихме мъртъв. Жив би бил много по-полезен.

— Кой ли го е убил?

— Естествено те. Самият този непознат, когото търсим.

— Но защо ще убиват своя съучастник?

— Той им е станал повече ненужен и са го ликвидирали като опасен свидетел. Е, ние тук нямаме повече работа. Трябва да бързаме за града. Надявам се, че там ни чака изненада.

Въздъхнах облекчено, когато напуснахме къщичката и излязохме на чист въздух. Произшествието ми подействува угнетяващо.

— Да вървим по-скоро — бързаше майорът. — Сега няма защо да се боим от засада. Убиецът е далеч оттук и бяга, без да се обърне.

— Андрей Матвеевич, струва ми се, че той е някъде наоколо — не се съгласих аз. — Та той е изкопал гроб и се е приготвил да зарови трупа, но ние му попречихме.

— За какъв гроб говорите?

— Тук съвсем близо има яма.

Показах му ямата, която открих на пътя си. Той я разгледа, осветявайки я с фенерчето си.

— Вярно, гроб. Не сте сгрешили, Серьожа. Само че изкопан значително отдавна. Пръстта е успяла да нагизне от дъжда. Копали са го, без да бързат, в спокойна обстановка. Първата лопата, с която са работили, ние видяхме в пръста. Този гроб, Серьожа, е не за Галемба, както помислихте, а без съмнение за нашия другар Коломийцев. Той щеше да лежи в него, ако не беше се отзовал на моята покана. . . Сега на път! Няма какво да се маем.

Ние не тръгнахме назад, а намерихме друга, добре утъпкана пътека и тръгнахме по нея. Светейки си с фенерчетата, ние се движехме по-бързо и без задръжки. Пътечката ни изведе скоро до изоставената каменоломна. Тя се намираше на върха на скалист

хълм, от който се виждаше целият град и реката. Дълбоко долу, като разсипани бисери, блестяха светлините на града. Можеше да се различат улиците, квадратите на площадите и начупените контури на крайбрежието.

Виждаха се ясно ярко осветеното пристанище и стоящият в него параход. Светлините се отразяваха във водата. А по настрани, от двете страни на реката, блещукаха в мъглата зелените и червените светлинки на сигналните фенери, които показваха фарватера. Нямаше време да се любуваме. Хващайки се за храстите и помагайки си един на друг, започнахме да се спускаме по стръмнината.

След половин час влязохме в града уморени, гладни и изпоцапани. Минахме край току-що открития елеватор, украсен с плакати и знамена, покрай складове, огради, магазини и стигнахме до ярко осветения клуб. Рожков погледна часовника си.

— Единадесет без десет — усмихна се той. — Ние ще успеем. Ще сварим концерта. Да влезем ли?

— З що? — учудих се аз.

— Ей тъй... Може да има нещо интересно.

— Андрей Матвеевич, право казано — запротестирах аз, — не ми е до концерт. Уморен съм, брадясал. Костюмът ми е неподходящ. Пък и вие трябва да си починете.

— Нищо, да вървим. Няма да съжалявате, уверявам ви.

Влязохме в клуба. За мое учудване в гардероба ни чакаше лейтенант Хрулев. Като ни видя, той стана от стола и доложи шепнешком:

— Другарю майор, той е тук. Седи на първия ред.

— Установено ли е наблюдение?

— Пазят всички изходи.

— Скоро ли ще свърши концертът?

— Свършва. Минават последните номера.

— Добре. Заведете ни в кабинета на директора и тръгвайте. Доведете по-бързо тук този. . . другия. . .

В кабинета нямаше никой. Ние си свалихме горните дрехи, поизчистихме се и добихме колкото беше възможно приличен вид. Аз горях от любопитство, но не питах за нищо. Рожков започна сам:

— Сега, Серьожа, ще бъдете свидетел на очната ставка на кореспондента Коломийцев с неговия двойник.

— Как? Нима той е тук, на концерта?. . .

— Тук е. . .

— Но защо? Толкова е глупаво да се рискува!

— Напротив, напълно разумно. Истинският Коломийцев навярно е казал у дома си, че е получил покана от Белите камъни и ще дойде тук. Ако той не се върне, най-напред ще обърнат внимание на този град и ще започнат да правят справки. Това е напълно естествено. Тогава ще съобщят, че такъв кореспондент е дошъл, живял е в хотела, присъствувал е на всички тържества и благополучно е отпътувал пред много свидетели. Всяко подозрение от този район ще падне, а трупа на нещастния кореспондент ще започнат да търсят на друго място.

— Колко хитра и рискована работа!

— Как да ви кажа? За никого от тях няма риск, а също и особена хитрост, но наглостта и самоувереността им са действително големи. Колко само са били уверени в успеха на своя престъпен замисъл! Забележете, Серьожа, самозванецът се появил на тържеството по-рано от убийството на истинския. И гробът е бил изкопан предварително.

. . . Коломийцев и Хрулев пристигнаха. Кореспондентът седна на едно кресло до бюрото, гър-

бом към вратата. Ние с майора се настанихме от двете му страни с лице към входа. Хрулев застана до стената край вратата. Директорът трябваше да доведе в кабинета лъжекорреспондента под предлог да преговарят. Дочуха се стъпки. Вратата се отвори и в стаята влезе директорът, а с него висок строен брюнет. В него аз веднага познах човека, с когото разговарях в хотела първия ден, когато пристигнах. Той се спря изумен от присъствието на външни лица. Коломийцев се обърна бавно към него. Бледото лице на самозванеца побеля съвсем. Той неволно се отдръпна и с пълни с ужас очи гледаше своя двойник.

Майорът не сваше поглед от него.

— Позволете да ви представя Петър Николаевич Коломийцев от Киев — бавно изговори той.

Самозванецът обаче се окопити:

— Тук има някакво недоразумение. . . Очевидно нещо объркано — каза той, като се обърна към директора и повдигна раменете си. През това време очите му неволно търсеха вратата. Но до нея вече стоеше Хрулев, който държеше пистолета в ръката зад гърба си. — Или може би не много умна шега?. . . Коломийцев съм аз. Тук ме познават всички. Ето и другарят директор може да потвърди. Най-сетне аз имам документи!

Рожков със знак предложи на директора да се отдалечи.

— Запазете си документите — сухо каза той. — Ние знаем, че са направени отлично. Дори имената и датите са същите, като на истинските, само снимките са различни.

— Забавно! Кой съм аз тогава според вас?

Той изговори това предизвикателно, но гласът му пресекна и спазма задави гърлото му.

— Кой сте вие? Искате да ви кажа името? Моля! По физика сте Григорий Шидловски, по псевдоним — Бедуин, предател на своите другари, членове на МРП. В миналото по професия — агент на гестапо, а сега — шпионин. Ето кой сте според нас!

Шидловски се отпусна на креслото и с трепереливи движения заоправя яката на ризата си. Още не искаше да се предаде.

— Всичко това е ваша измислица! — изхриптя той. — Нищо не ще можете да докажете.

Майорът стана от креслото.

— Стига шмекерии! — каза той. — Разбирате прекрасно, че да докажем това е много просто. Но за него ще поговорим на друго място... Лейтенант Хрулев, обискирайте го и го отведете. Няма защо да оставаме повече тук.

Хрулев бързо претърси Шидловски, намери портфейл, бележник, самописка калъф за очила, документи и добре известното ни златистожълто гребенче във формата на рибка.

Майорът прибра бележника, документите и парите, а останалото, в това число и гребенчето, върна на собственика. Отведоха Шидловски. С него заминаха майорът и Хрулев, а ние с Коломийцев отидохме да спим в хотела.

Уморен и развълнуван от произшествията през деня, аз заспах едва призори. Спах малко. В седем часа ме събуди майорът. Видът му беше мрачен и измъчен. Вероятно той изобщо не беше спал през тази нощ.

— Шидловски е хитър негодник — каза ми той. — Признава се само в самозванство, а всичко останало упорито отрича. Казва, че е използувал името на известния кореспондент за дребни мошенничества и шантажи из провинцията. Документите уж

направил сам, раната също. Лъже, разбира се. Своето участие в работата на МРП отрича категорично. Интересно, как ще обясни откъде е взел гребенчето?. . . Шофьорът също упорствува. Казва, че отивал там, където му заповядали. Но кой го е наел — не знае. Също лъже. Пратих ги и двамата в нашия град с Хрулев. .. Ставайте, Серьожа, трябва още да походим из гората.

През този и следващия ден ние с помощта на местната милиция претърсихме цялата гора, огледахме карнерата, доловете, пътечките и пътищата, бяхме и в злополучната къщичка, където сварихме следователя. Той ни показа гилзата на патрона от голямокалибрен пистолет, която намерил на пода в пустчето.

— Отличен изстрел — каза майорът, като я разглеждаше. — Той е направен със същия пистолет, с който са стреляли по вас, Серьожа. Ние намерихме няколко такива гилзи на пясъчния бряг, където скочихте във водата. Имахте късмет тогава.

Търсенията не дадоха никакъв резултат. Не бе открито нищо, което да говори за личността на непознатия, превозил мен и Коломийцев. Никой не беше го видял нито на гарата, нито по пътя. Той като че бе потънал в земята.

Майорът беше огорчен от този неуспех. Освободи ме и аз отпътувах същата вечер за дома. Той искаше да остане в пристанището Белите камъни още известно време.

25. ОПЕРАЦИЯ „УН“

Преди да пристъпя към описанието на онези събития, които съставят съдържанието на последните глави на тази повест, искам да разкажа какво е станало в града през нашето отсъствие, т. е. по времето,

когато Рожков, Хрулев и аз бяхме в Белите камъни.

Читателят помни, че заминавайки неочаквано от града, майорът помоли Краевски да вземе участие в някаква операция „УН“. Ето в какво се състоеше тази операция. С буквите „УН“ беше условно означена фразата „Уличение Ничипоренко“[1]. Че този човек беше несъмнено член на шпионската организация и беше дошъл с лодката да вземе радиомаяка — в това ние не се съмнявахме нито за минута. Не се удаде обаче да се съберат против него никакви улики. Тогава прибягнаха към хитрост. Благодарение на щастливото обстоятелство, че Ничипоренко не беше видял Краевски, когато се връщаше с радиомаяка, шпионинът не можеше да знае, че приборът е намерен. Като разбра изведнъж, че има работа с опитен негодник, на разпита Рожков не спомена дума за това. У Ничипоренко се създало убеждението, че радиомаякът не е намерен. То се затвърдило, когато му върнали мрежата за раци. Радиомаяка поставили на същото място, за да служи като примамка. От само себе си се разбира, че шпионското донесение сменили с празна хартия. Самия радиоприбор поправили така, че вместо редките сигнали, отправяни в ефира четири пъти в минута, той изпущал чести звуци, приличащи на телефонния знак „заето“. Намирайки се във водата, той не работел, а започвал да сигнализира от момента, когато го изкарат. Това било постигнато с много просто приспособление. В месинговата тръбичка наред с акумулатора била запоена тръбичка с няколко изведени навън отвори. В тръбата поставили малка металическа кутийка, която служела за шамандурка. Когато радиомаякът се намирал в реката, тръбата се пълнела с вода и кутийката плавала

[1] Разобличаването на Ничипоренко.

свободно на повърхността. Но изкарвал ли се приборът, водата изтичала от тръбата и шамандурката, паднала на дъното, влизала в контакт с електрическата мрежа и предавателят започвал да работи, като пращал сигнали. Дължината на вълната изменили, за да не може Ничипоренко да улови сигналите със своя радиоприемник и да се досети за измамата. Та той беше изключил по онова време радиомаяка. Тази остроумна конструкция измислил, осъществил и проверил капитан Лаптев за някакви си два дни.

На другия ден след нашето заминаване на Краевски се наложило да постави радиомаяка на мястото му, защото то не беше известно на никой друг. Край радиомаяка уредили непрекъснато дежурство.

Трудно можело да се предположи, че Ничипоренко ще рискува да отиде да търси радиомаяка през деня, но можело да се очаква, че той ще поиска да разузнае на място ли си е маякът, в ред ли е всичко и няма ли някаква опасност. Ето защо през деня от добре скрит наблюдателен пост следели за радиомаяка отдалеч със силен далекоглед. За всеки случай на притулено място била приготвена моторна лодка. Между нея и наблюдателния пункт имало уредена радиовръзка. През нощта устроили засада. Добре скрити и замаскирани, двама дежурели в тръстиката. Други двама — на бреговете на реката.

Дежурните имали радиопеленгаторни приемници.

Ничипоренко бил пуснат на свобода, когато свършили основните приготовления. Нямало съмнение, че той ще се опита да овладее отново радиомаяка, при това без да се бави, за да може час по-скоро да се отърве от сериозната улика, която можела всеки момент случайно да бъде забелязана. През деня, в който бил освободен Ничипоренко, от съ-

седния град дошли на помощ покапсните от майор Рожков капитан Зарубин и сержант Ничкин.

Първата нощ преминала спокойно. Следващият ден бил ясен и слънчев. Краевски заедно с радиста Степанов прекарал от сутринта до вечерта на наблюдателния пункт и не изпускал от очите си радиомаяка. Из околността и особено по местата, откъдето можел да се наблюдава с бинокъл радиомаякът, като ловци, рибари и разхождащи се за маяка следели още няколко наблюдатели.

Наблюденията не дали резултат.

И все пак, както се уясни впоследствие, Ничипоренко съумял да отиде на това място и да провери там ли е маякът. Когато го търсели с далекогледите, той успял да мине по брега на реката върху кола сено заедно със свой познат колхозник.

Настъпила втората нощ. Дежурствата били разпределени така:

Пост № 1 — лейтенант Хрулев, завърнал се по това време от Белите камъни. В лодка, сред тръстиката, на петдесет метра от маяка, по течението на реката.

Пост № 2 — лейтенант Анисимов. В лодка, сред тръстиката, на повече от сто метра нагоре по течението.

Пост № 3 — капитан Зарубин. В храстите на левия бряг. Този пост бил най-важен, защото маякът се намирал много по-близо до този бряг, отколкото до отсрещния.

И пост № 4 — сержант Ничкин. На десния бряг.

На всички дежурни било наредено да пазят тишина, да се оглеждат и ослушват, да насочват антените на пеленгаторните приемници към маяка, да поставят наушниците само на едното си ухо, за да могат с другото да се ослушват и от време на време да обръщат антената на всички страни.

Краевски прекарал целия ден на наблюдателния пост и останал да нощува там. Той не се надявал да вземе непосредствено участие в следенето на Ничипоренко, защото наблюдателният пост бил почти на половин километър далече от радиомаяка. Но и не искал да остане безучастен в тази работа. Своята кола върнал в къщи, защото се опасявал да не се разгласи операцията, а да отиде да нощува в колхоза „Нов път“, където го познаваха всички, той не искал по същата причина.

Заедно с него останал да нощува и радистът Степанов.

През нощта времето се променило. Вятърът подгонил мрачни облаци, които затулили цялото небе. Започнало да вали ситен, подобен на прах дъжд. Над реката се спуснала сива мъгла. Дърветата, храстите, островчетата, очертанията на брегóвете получили неясни, разлети форми и сякаш покрити с тюлени завеси, се слели с общия сивозелен фон. Наблюдателният пункт бил изкопан като землянка на самия край на пропастта и бил покрит с чимове. Само отпред била оставена тясна пролука. Дъждът и вятърът не прониквали в нея. Седейки до пролуката, Краевски можел само да се ослушва, но не чувал нищо освен шума на гората и монотонния бумтеж на колхозната дизелова електростанция, донасян от вятъра. „Тъкмо време за крадци и мошеници — помислил си той. — На две крачки не се вижда. Как ли се чувствуват тези, които са в лодките сред влагата и дъжда?“ — И Краевски настръхнал неволно.

Степанов поставил тиганче на триножника, наредил под него плочки от сух спирт, запалил ги и започнал да пържи яйца. След яйцата пили чай с бисквити и пушили: Краевски с лулата, а Степанов — цигари. В землянката се постоплило. Като се сгрял, Краев-

ски седнал до сандъчето на радиоапарата, изтегнал болния си крак, облегнал се на стената и задрямал. Умората му надвила. През миналата нощ той почти не спал, през целия ден не изпускал далекогледа от ръце и сега едва стоял на краката си.

Било вече късно. Степанов настроил приемника на радиостанцията по вълните на радиомаяка, надянал наушниците и също приседнал да дремне. Вятърът поутихнал, но мъглата обвивала всичко наоколо. Тя проникнала и в землянката. Станало отново влажно, студено. Проточила се безнадеждно дълга есенна нощ.

Изведнъж Степанов скочил на крака с такава бързина, че в полусънно състояние се ударил о гредата на тавана.

— Сигнал! Другарю Краевски, сигнал! Сигнал! — започнал да бута той Артемий Иванович.

Но Краевски вече бил на крака. Звуковете били така силни, че се чували на метър от наушниците.

Той излязъл от землянката, но напразно се мъчел да различи нещо сред окръжаващата го мъгла. Ни светлинка, ни тъмен движещ се силует или във водата, или на сушата. . . Ослушал се и не чул никакъв подозрителен шум — нито плясък на гребла, нито звук от крачки. Сигналите не се прекратявали. Накрая той не изтраял.

— Другарю Степанов, останете тук и слушайте сигналите, а аз ще отида да видя какво става там — казал той и като сложил фенерчето в джоб, тръгнал по пътечката край брега. Скоро изчезнал в мъгливата тъмнина.

* * *

Когато се стъмнило, лейтенант Хрулев доплавал до указаното му място и замаскирал грижливо своята лодка с тръстика и блатна трева. Оттук се виждал добре радиомаякът, който се олюлявал във водата на края на тръстиката. Хрулев насочил към него рамката на пеленгаторния приемник, седнал удобно на скамейката, завил се добре с палтото, поставил пред себе си гребото, пистолета и фенерчето и се приготвил за дълго чакане.

Скоро мрачината го оградила от всички страни. Гората, пясъчните стръмнини на бреговете, притоците, обкръжени с тръстика — всичко се обвило в мъгла и се разтворило в тъмнината. Времето минавало страшно бавно. Светещите стрелки пълзели едва-едва по циферблата. Енергичната натура на Хрулев не се примирявала с принудителното бездействие. С каква охота би се плъзнал по реката, би огледал всяко ъгълче, би проверил всяко езерце! Но той не смеел да остави своя пост. Краката му се подули и от неудобната поза го заболял гърбът. Палтото му било овлажняло и натежало. Фуражката му била изцяло мокра и студени капки запълзели по главата му. Свил се на кълбо, той треперел от студ.

Прозвучалият в наушниците сигнал го изненадал. Той едва не паднал от лодката. Пеленгаторът веднага показал, че източникът на радиовълните, с други думи Ничипоренко с маяка, се намира надясно и малко напред. Намокрил краката си до колене, Хрулев за един миг извлякъл лодката през тръстиката и с няколко удара на гребата стигнал до дълбокото. Озовал се бързо до брега, много пъти минал покрай него напред и назад, но не срещ-

нал никого. Между това сигналите започнали да идват като че отгоре, по течението на реката.

„Ех, че дявол — помислил си Хрулев, — колко бързо съумя да се измъкне!“ Той обърнал лодката срещу течението и веднага се убедил, че е избрал правилна посока: сигналите идвали право по пътя на лодката. Но както и да напрягал силите си, пред него стояли същата тъмна пустота, мъглата и тръстиката.

„Нима ще избяга? — мислел си той с тревога. — Ах ти, дяволе! Макар и стар, владее отлично греблото, а и лодката му е превъзходна.“

Удвоил силите си, лейтенантът се носел напред, като лавирал умело между плитчините, тръстиката и дънерите.

Но ето из тъмнината израснала стръмната стена на брега. Хрулев изненадан чул да звучи сигналът както преди. Какво значи това? Нима Ничипоренко е изоставил лодката и е тръгнал с трофея по сушата? На брега нямало никаква следа от лодка. Хрулев вързал своята лодка за един храст и излязъл на сушата. Пред него се намирало обширно поле. В далечината блестели светлините на селцата. Като проверил направлението, Хрулев тръгнал направо през полето. Било му трудно да върви. Той често се спъвал о камъните и мишите дупки, краката му затъвали в меката земя, калта полепвала по ботушите и от това те натежавали, сякаш били от желязо. Вървял така, докато намерил позната пътека. Тя водела към селото, в края на което живеел в плачевна колиба шамандуристът Ничипоренко. В това време сигналите се прекратили. Хрулев вече не разбирал какво става и решил да отиде право към къщата на Ничипоренко, предполагайки, че той вече се е върнал там и е разглобил маяка.

Къщичката се намирала на хълмчето, до самата река. Над хълма се извишавала мачтата, на която

издигаха сигналите за състоянието на фарватера на реката. Нито стобор, нито сайвант, нито дръвце. Покривът — разкривен, зиданата печка — развалена. Хрулев познавал добре тази колиба, защото беше я претърсвал. Обиколил я отвсякъде. Нямало никакъв признак за присъствието на човек. Не светело. На вратата висял катинар. Прозорците били затворени. Лейтенантът се скрил в падинката и решил твърдо да дочака стопанина.

* * *

Лейтенант Анисимов седял в лодката си малко по-нагоре от радиомаяка по течението на реката, също в тръстиките. Той излязъл предвидлив — бил взел брезентова мушама — и затова не страдал толкова от дъжда и влагата. Като чул сигналите, които били резки и силни, помислил си, че Ничипоренко е овладял радиомаяка, и бързо преплувал езерцето. Без да се опасява, светейки си с фенерчето, Анисимов огледал внимателно местността. Не намерил никого. Тогава, като се убедил, че сигналите идват от десния бряг, без да губи време, отправил се за там. Но на брега нямало никого.

* * *

Капитан Зарубин се скрил зад едно дърво срещу радиомаяка. Сигналите прозвучали изведнъж много силно и той помислил, че Ничипоренко, овладял радиомаяка, го е извлякъл от водата и плава право към брега. Той дори няколко пъти забелязал лодка, която се движела насам-натам в тъмнината, чувал плясъка на водата и чакал всеки момент тя да спре на брега близо до неговия пост. Но никой не дочакал.

Всъщност той видял лейтенант Хрулев. (Капитанът седял на своя пост до сутринта без никакъв резултат.)

Нещо подобно станало и със сержант Ничкин, който дежурел до стръмнината на десния бряг. Той дълго не можал да определи откъде идват сигналите. Струвало му се, че източникът им се намира наблизо, в крайбрежните тръстики. Спуснал се към водата и претърсил храстите, но не намерил нищо. Като проверил отново направлението на сигналите, той се убедил, че сега те се разпространяват покрай реката и че похитителят следователно плува нагоре по течението. Тогава сержантът тръгнал след тях покрай брега. Той се лутал през цялата нощ и на утрото се върнал без резултат.

* * *

И тъй, нито един от четиримата дежурни не задържал и дори не видял през тази нощ Ничипоренко. Как е могло да се случи така? Какво всъщност е станало през нощта? Впоследствие майор Рожков анализира и обсъди внимателно операцията, направи карта на местността, отбеляза разместването на постовете и приблизителния път на всеки от тях.

Всички очаквали, че Ничипоренко, работил много години като шамандурист, ще доплува на своята прекрасна лодка, ще изкара радиомаяка от водата, който ще почне веднага да изпраща сигнали. Тези очаквания не се оправдали. Пеша по левия бряг Ничипоренко стигнал до реката през горската пътека. Близо до пост № 3 той влязъл в ледената вода. Вървейки и плувайки, той стигнал до радиомаяка, взел го и тръгнал към десния бряг, като обикалял тръстиките. Той плувал двадесетина минути, като държал края на маяка в зъбите си така, че тръбата през всичкото време била във водата и

предавателят бездействувал. На брега Ничипоренко съумял да намери поставения от него кош и да напълни кошничката, която носел с дребни риби. След това излязъл на сухо близо до пост № 4 и тръгнал по ската. Едва тук започва да работи предавателят, в ефира се разнасят сигнали и вдигат тревога. Без да подозира нищо, Ничипоренко излиза по пътечката и поема към совхоза „Нов път".

Радиопеленгаторните приемници, с които били снабдени дежурните, били предназначени за долавяне на подаващи сигнали от сравнително голямо разстояние. Рамките им приемали еднакво добре радиовълните, идващи както отпред, така и отзад. Дежурните радисти се измамили. Всеки смятал, че източникът на сигналите се намира пред него, докато за Хрулев и Ничкин той бил зад тях. Тръгнали нагоре по реката, те смятали, че гонят Ничипоренко, а всъщност се отдалечавали от него. Само Анисимов намерил правилното направление, но с голямо закъснение.

Всичко това стана ясно едва когато Рожков анализира цялата операция в спокойна обстановка.

* * *

Краевски вървял по пътечката край брега. Като преминал горичката, той се спрял до самата стръмнина. Отдолу, из тъмнината от реката, полъхвало хлад и влага. Колкото и да се вглеждал, Краевски не можал да различи нито водата, нито тръстиката. Само на едно място се показвало и изчезвало едва забележимо светло петънце.

„Търсят — помислил си Краевски, — това е хубаво. Значи обща тревога." Очаквал с нетърпение условния знак — три пистолетни изстрела, които

означавали, че шпионинът е хванат. Времето обаче минавало и всичко си оставало спокойно. Изведнъж той дочул плясък на вода и забелязал в тъмнината черна лодчица, която се движела към брега. Блеснал отново лъч на фенерче.

„Нашите“ — помислил си Краевски и се спуснал към водата.

— Хей, кой е там? — извикал той тихо.

— Вие ли сте, Артемий Иванович — отговорил гласът на Анисимов. — Изглежда, че Ничипоренко вече е излязъл на брега. . .

— Да? Защо мислите така?

Вместо да отговори, Анисимов доближил лодката си към брега и скочил, като взел със себе си и радиоприемника.

— Сигналите идват оттук — пояснил той, показвайки с ръка направлението, перпендикулярно на брегова та линия. — Във водата и в тръстиката го няма, той е успял да излезе на брега.

Те се изкачили на височината към гората и там проверили още веднъж направлението на сигналите. Анисимов бил прав. Сигналите идвали оттам, където показвал той.

— Може да се намира както на този бряг, така и на другия — казал Краевски. — Но там дежури капитан Зарубин, той е длъжен да го задържи. Нашата работа е да търсим тук.

Те тръгнали по сигналите направо през гората и много бързо излезли на пътя, който водел на изток, право към совхоза „Нов път“. Гората свършила скоро. На грамадни пространства пред тях се простирали совхозните лозя. Още по-далеч в тъмнината тук-там блещукали светли точки — това били сградите на совхоза. Близо в покрайнината се забелязвала малка къщица, обкръжена от дръвчета.

В нея живеел пазачът на совхоза. Прозорците светели: изглежда вътре не спели.

Краевски и Анисимов обиколили къщичката и изведнъж се убедили, че сигналите идват от нея.

— Маякът е тук — това е сигурно. Да се надяваме, че и Ничипоренко е тук. Да вървим — казал Краевски.

Те приближили вратата и почукали. Чули се тежки стъпки, затракала ключалката и на вратата се показал висок старец. Той погледнал с удивление некаканите гости.

— Тук ли е Ничипоренко? — запитал Анисимов.

— Да, тука. . . А за какво ви е?

— Трябва ни да поприказваме.

— Е, поговорете.

Анисимов и Краевски влезли в къщата, пресекли бързо коридорчето и отворили вратата на стаята. В нея било светло. Зад голяма маса седял Ничипоренко по долни дрехи и чистел риба. На пода имало малка кошничка с капаци, пълна с дребна риба. Той познал Анисимов, повдигнал се и изтървал ножа.

— Е, драги Трофим Иванович — рекъл Анисимов с ирония, — другарите, както се казва, се срещнаха отново. Чорба ли готвите? . . . Хайде, показвайте къде сте скрили радиопредавателя. . .

Ничипоренко мълчал, като че устата му била пълна с вода. Краевски огледал стаята. До едната стена горяла голяма печка, над която се сушело бельо, скъсана горна дреха и обувки. На печката се грееел голям котел вода. В другия ъгъл били струпани много риболовни принадлежности: въдички от всякакви видове и размери, серкме, шиш за риби. Виждало се, че стопанинът е любител на риболовството.

Анисимов се приближил към този ъгъл, протегнал ръка и измъкнал радиомаяка. Сега той бил замаскиран като въдица: на върха на тръстиката бил привързан конец с шамандурка и кукичка.

— Какво е това? — запитал Анисимов.

Ничипоренко продължавал да мълчи.

— Ваша ли е тази въдица? — обърнал се той към стареца пазач.

— Защо моя? . . . Негова. Сега я домъкна.

— Ничипоренко, сам виждате, че вашата игра свърши. Обличайте се и елате с нас! Кои са вашите вещи?

Ничипоренко нямало какво да облече — всичките му дрехи висели съвършено мокри.

— Къде сте се намокрили? — продължил да го разпитва Анисимов.

Старецът пазач, учуден от всичко това, отговорил вместо него:

— А, той паднал във водата, когато измъквал рибата от коша.

— И ви я донесе подарък?

— Защо подарък? Смени я за ябълки.

Лейтенантът не искал да си губи времето за разговори. Свързал се по телефона с града и повикал кола. Вече се разсъмвало, когато Анисимов отвел Ничипоренко, облечен в сухи дрехи. Той взел също радиомаяка и цялото имущество на арестуваният — палтото, обувките, кошницата. Тя била същата, която видял Рожков пълна с раци в лодчицата на Ничипоренко. При вниматслното ѝ оглеждане се оказало, че в нея бил скрит изкусно радиопеленгаторен приемник, който Ничипоренко използувал при търсенето на радиомаяка. Антената била поставена в дръжката, всички прибори били поместени в дебелото кръгло дъно. Телефонната слушалка била

поставена в дървената втулка, с която се затварял капакът, а проводниците били преплетени във верижката, привързана за тази втулка.

Операция „УН“ била завършена.

* * *

Удаде ми се да присъствувам на разбора на този случай при Рожков. Той сам ме покани. Това стана веднага след завръщането му от Белите камъни. Присъствувах също и на първия разпит на Ничипоренко. За него си струва да разкажа.

Часовоят въведе в стаята възрастен човек, облечен мръсно, невчесан, с брада и мустаци, в които блестяха бели косми. Предложиха му стол и цигари. Седнал на крайчеца, отпуснал глава, той дълго мълча и пуши.

— Е-е — каза Рожков, като прекъсна мълчанието, — кажете си името.

— Какво? — дойде на себе си престъпникът.

— Вашето име?

— Име? . . . Ничипоренко, Трофим Иванович.

— Не, истинското име.

— Та това казвам и аз — Ничипоренко.

— Значи вие не сте си сменяли фамилията.

— Не.

— Да допуснем. Къде и кога сте се родили?

— Тук, в село Олховци, през деветстотин и пета година.

— Вие сте само на четиридесет години? . . . Хм. . . Разкажете как са ви завербували за шпионин.

— Да не би аз, другарю майор, да съм истински шпионин? Нима такива са истинските шпиони? . . . Аз, ако искате да знаете, нито на един шпионин не съм видял очите. Това е!

— Та кой сте вие тогава?
— Кой? Свръзка, ето кой!
— Все едно, разказвайте.

С монотонен глас, често прекъсван от суха кашлица, запъвайки се и повтаряйки едно и също, Ничипоренко разказа съвсем неинтересната история на своя живот.

Бил син на дребен търговец. Учил се лошо и не завършил училище. Баща му се разорил през време на Първата световна война. Трофим постъпил в чужд магазин, но за неспособност и пиянство го изгонили скоро. Чиракувал, бил скитник, крал, лежал в затвора и в края на краищата почнал работа на шамандурите.

Когато фашистите започнали усилено да се готвят за война със Съветския съюз, те го завербували за шпионин. Дошъл някакъв човек, поседял, попушил, посъчувствувал му и му предложил да стане шпионин на германците срещу малко месечно възнаграждение, като му обещал голям участък земя в Украйна след завоюването ѝ. Ничипоренко се съгласил.

След един месец го пратили през родната му Полша в германското градче Митвейд в шпионска школа, а след още половин година се върнал в родината си на старата длъжност, обогатен с необходимите знания. Неговите задължения били прости: събирал скритите в различни места шифрови шпионски донесения и ги предавал, без да ги разшифрова, по радиото. Предавателят бил монтиран в пръта за измерване дълбочините на реката. От агентите не бил виждал никого и не бил прочел нито едно от донесенията.

През последната война той заедно с другите съветски граждани се евакуирал в тила, за да продължи на големите прифронтови реки своята шпионска

дейност, но го изпратили на Кама и работата му се прекъснала. Войната му донесла много огорчения — натрупаният малък капитал в Германия пропаднал и заедно с него изчезнала и надеждата му за спокойна старост. Той отново се намерил в своята колиба без пари, без имущество, без господари. Впрочем не за дълго. Намерили се господари, вярно — нови, но затова по-щедри. Те въвели усъвършенствуване — радиомаяка, — снабдили Ничипоренко с пеленгаторен приемник във вид на кошничка и го научили да работи с него.

Радиомаяците можело да поставят на кое да е място. Те били най-различни: тръстики, стебла на царевица или тютюн, пръчове от плет и пр. Всеки от тях издавал особен, свойствен само за него сигнал.

Ето всичко, което разказа Ничипоренко, като през това време изпуши цяла кутия цигари.

Той, разбира се, не знаеше нищо нито за Сивия зъбер, нито за бандата шпиони, обикаляща край скалата. За това не ни беше полезен.

26. ОТДЕЛЕНИЕ „А“

На другия ден ние с Рожков се отправихме към Сивия зъбер, за да присъствуваме на последните действия от драмата, започнала преди няколко години при господството на фашистите.

Когато Андрей Матвеевич и аз стигнахме с катера до зъбера, чухме силните и резки удари на взрив. От брега на реката пробиваха през камъка тунел. Майорът ми обясни, че тези железни листи, вериги и бетонни плочи, които видяхме с Лена на дъното на реката, когато напускахме подземния шлюз, са част от грамаден водосток, служещ като вход за подземието. Този водосток, закрепен на панти,

може да се издига с помощта на вериги във вертикално положение и като се прилепи до изравнената скала, да образува голям, подобен на тръба сандък, издигащ се над равнището на водата. След като се изпомпа водата, получава се проход, по който може да се влиза в подземието без спускане под водата.

— Но водостокът е затрупан с пясък, железата са ръждясали — поясни майорът — и се оказа невъзможно да възстановим това съоръжение. Полесно е да се пробие нов вход, пък и по-удобно е: ние вече няма какво да се крием. Дебелината на скалата на това място не е много голяма — няма повече от тридесет и шест метра. Нашите миньори обещават да я пробият за шест денонощия. Ние обаче няма да ги чакаме.

Катерът заобиколи издатината на Сивия зъбер в реката и стигна мястото, където беше подводният проход. Тук бяха закотвени няколко малки съда, сред тях имаше един с интересна тъпа кърма и стълбичка, която се спускаше направо във водата. Това беше водолазният катер „Епрон". Навлякохме върху облеклото си вълнени дрехи и после водолазни костюми, но този път истински — от гумиран плат. Аз правех за втори път този подводен рейс, който извърших в обратно направление само преди една седмица ръка за ръка с Лена. Само че сега беше много по-лесно да се ходи: не ни беше студено, подводният коридор беше разчистен и ярко осветен от електрически прожектори. Изкачихме без труд стълбичката в подземната камера и най-напред се освободихме от тежкия водолазен костюм и много топлата фланела. Тук ни посрещна лейтенант Хрулев, който рапортува на майора по всички правила на устава.

Огледах се. Много фенери осветяваха ниските каменни сводове, малкото пристанище, двете помещения отляво и дясно на него. Нищо не напомняше за часовете, прекарани с Леночка в тази мрачна пещера. Заедно със силното осветление и веселия звън на чуковете изчезнаха всичките ни страхове и вълнения.

В една от страничните стаи на рафта имаше малка лодка, дълга около три метра, с ширина и височина по-малко от метър. Двама механици в моряшка униформа я изучаваха. Тя приличаше извънредно много на онази малка лодчица, която видях преди две седмици летяща по реката с двама пътници. Те сега не бяха между живите. Но как е попаднала тук? Миналия път аз не бях я забелязал нито във водата, нито в помещението. Откъде ли е дошла?

— Тя не е била тук — отговори на моя въпрос Рожков. — Съобщиха ми за появяването ѝ в шлюза. Затова изоставих безполезното търсене в пристанището Белите камъни и побързах насам. . . Е, как е, другари, ориентирахте ли се в конструкцията на лодчицата? — обърна се той към механиците.

— Интересно изобретение, другарю майор, каквото и да казваме — отговори единият от тях. — Подводна лодка рибка. Плава и по повърхността, и под водата. В нея хората се возят облечени със скафандри. — И той с готовност ни разясни устройството на лодчицата.

Почти целия ѝ обем заемат три съединени помежду си железни балона за сгъстен въздух, един за газ и две цистерни за вода, служещи за баласт. На кърмата ѝ е поставен двигател от типа на Уайтхед, работещ с нагрят въздух, предавателен механизъм и гребна ос, която завършва с два винта, въртящи се на различни посоки. Лодката носи двама пътници и може да се движи по повърхността на водата с

голяма скорост. Когато трябва да потъне, отварят се клапаните и цистерните се пълнят с вода, чието количество се регулира от особен автоматичен прибор, а също така и от хоризонтално кормило, с оглед, когато лодката е под водата, да не се показва отгоре и да не затъва на дъното. При издигане в цистерните се пуска сгъстен въздух. Преди спускане под вода пътниците си слагат скафандри, които се подхранват с въздух от същите балони. Хората се прикрепят с ремъци за корпуса на лодката.

— Най-интересното е — завърши своите обяснения механикът, — че лодката е почти изцяло монтирана от части на торпедо „Т-66“. И балоните, и двигателите, и винтовете, и хидростатическият регулатор за дълбочината на потъването — всичко е взето оттам. Само корпусът, водните цистерни и рулевото направление са оригинални.

— Остроумно, макар в това да няма нищо ново — каза майорът. — Подобни лодки с водолази са използували и по-рано. А каква скорост може да развива според вас?

— Двигателят е регулиран за малка скорост: около двадесет възела над водата, което е около тридесет и пет — тридесет и седем километра в час.

— А радиус на действие?

— Голям. Не по-малко от сто и петдесет километра. След това трябва да се зареждат наново балоните. Тук, в подземното пристанище, за тази цел има мощен компресор. Той може да сгъсти въздуха до двеста атмосфери.

— Тази находка може да ни изясни твърде много неща — каза майорът. — И как са преминали шпионите шлюза, и как са попаднали тук Петя и Совков, и по кой път е избягал от Белите камъни непознатият.

— Значи вие предполагате, че той се намира тук, в подземния завод? — възкликнах аз.

— Имам всички основания.

— И е преплавал такова грамадно разстояние под водата?!

— Защо му е да плава всичките деветдесет километра под водата? Той ги е преминал през нощта над водата, като е потъвал само в пристанището и при среща с параходи. Едва последния етап той е преминал изцяло под водата, като се е скрил от нашите наблюдателни постове, и след това, лежейки на дъното, е дочакал разсъмването. Аз знаех за съществуването на лодката, но никак не предполагах, че тя може да плава под водата. Иначе бих установил дежурство тук, в подземното пристанище, или бих заградил входа с мрежа. Едно не ми е ясно: защо неизвестният е дошъл тук, като знае, че така или иначе ние ще се доберем до това място?

Ние оставихме механиците да работят по проучването на лодката и отидохме в горното помещение. Стръмната каменна стълба от петдесет и две стъпала, по която ние с Леночка се спуснахме в шлюза, сега беше ярко осветена. Бронираната плоча беше отместена и откриваше входа за кабинета. Няколко шлосери под ръководството на лейтенант техник демонтираха статуята. Гигантската бронзова ръка на чудовището с тежкия чук лежеше на пода. Главата на глигана беше измъкната като калъфка и под нея бе открит сложен механизъм от множество намотки, лостчета, назъбени колелца и проводници. Но дори лишена от ръка и с открита вътрешност на глигана, фигурата на германския бог още предизвикваше потрепервane.

Впоследствие ми обясниха устройството на автомата, с който бяха свързани толкова страшни мои спомени.

Бронираната плоча от манганова стомана, дебела петнадесет сантиметра, неподаваща се дори на елмазен свредел, беше напълно недостъпна отвън. Наложи се да се дълбае камъкът, за да се стигне до механизма отдолу. Оказа се, че вратата се придвижва от голяма тритонна гира, висяща на верига над дълбок кладенец. Тази тежест завърташе плочата около своята ос, поставена на сачмен лагер, като привеждаше в действие със страшна сила ръката на гиганта. Регулиращият механизъм се намираше във вътрешността на истукана. За да се отвори вратата, беше достатъчно, както знаехме, да се завърти ухото на звяра и да се натисне окото му, което започваше вече да свети с зелено-черевникава светлина. Когато излизащият пресече този лъч, започва да работи фотореле и вратата се затваря. Това също знаехме, но не знаехме, че управляването на вратите е централизирано, че за тях се наблюдава, че да се работи с тях е опасно, тъй като всеки момент могат да ги отворят, затворят или пък да пуснат в действие смъртоносния чук.

През кабинета и коридора ние минахме в заводската зала. Долу, до електрическата пещ, стояха няколко души. Когато влязохме, те се обърнаха и аз познах Леночка, Еременко и Краевски. Четвъртият, възрастен човек с посивяла глава и малка брадичка, се оказа учен, дошъл от Москва. Името му беше Сапегин. Без да се съобразява със своята преклонна възраст, той не пожелал да чака построяването на тунела и не се побоял да мине с водолазен костюм през шлюза. Еременко ни запозна.

— Закъсняхте, Сергей Михайлович — каза той, стискайки ми ръката. — Ние, без да ви питаме, отвлякохме Елена Алексеевна и тя вече втори ден ни води из този подземен лабиринт.

— Ние успяхме да разгледаме всичко интересно — добави Краевски — и шлюза, и кабинета, и рудника, и самия завод. Бяхме и в лабораторията и видяхме мястото, където ви намери Елена Алексеевна, и водосъбирателната камера, през която сте проникнали миналия път.

— Как можахте да отидете там? — запитах аз. — Нима пропълзяхте през оловните тръби?

— Не, разбира се. Сапьорите пробиха циментираните камъни в кладенеца, преминаха през водостока и като взеха всички предпазни мерки, ни отвориха вратата, скрита зад стутаята. Тъй че минахме без всякакви затруднения.

— Излиза, че вие сте успели да видите всичко? — уточни Рожков.

— Всичко, освен отделение „А".

— Да, не е много лесно да се отиде там. А между другото навярно там е скрита и разгадката на всички тайни.

— Защо мислиш така?

— Имам основания.

— Например?

— Например защо бронираната плоча се затвори сама след нашите другари, когато те слизаха в шлюза? Имам и други съображения.

Разговаряйки, ние не забелязахме как минахме край кабинета с отвора към шлюза, край конструкторската стая, ремонтната работилница, склада и стигнахме до задъненото място, завършващо с желязна врата, на която стоеше тайнственият знак „А".

— Ще се наложи да се позанимаваме с тази врата — каза Краевски.

— Когато пробиваха плочата при шлюза, десет часа непрекъснато дълбаха и раздробяваха скалата. А тук ще бъде по-трудно.

Рожков приближи плочата и почука по нея с пръчка. Изведнъж стана нещо, което никой не можеше да очаква и да предвиди. Като че в отговор на неговото чукане плочата се завъртя безшумно и плавно и откри тесен проход. Това стана така неочаквано и внезапно, така приличаше на вълшебна арабска приказка, че всички се вцепенихме. Аз гледах като омагьосан през входа в малката, съвсем празна стая и по слабо осветения коридор, който завиваше вляво.

— Внимателно! Всички назад! Към стената! . . . — извика майорът.

Подчинявайки се на неговата заповед, ние се хвърлихме назад и се притиснахме към стената. Едва сега разбрах на каква опасност се подлагахме: един картечен откос беше достатъчен да унищожи всички ни.

Вратата остана отворена, като че ни канеше да влезем. Напред, зад обърнатата плоча — нито звук, нито движение — нищо подозрително, нищо заплашващо.

— Трябва да бъдем извънредно внимателни. Възможен е капан — каза той. — Серьожа, извикайте по-бързо шлосери: нека закрепят вратата, за да не може да се затвори.

Шлосерите домъкнаха бързо парче желязна греда и я поставиха на пода като подпора между плочата и стената на коридора. Сега вече вратата не можеше да се затвори.

Рожков измъкна пистолета си и пристъпи прага. След него тръгна Хрулев, а ние с Краевски — подир тях. На другите майорът заповяда да останат на местата си. Тръгнахме един след друг откъм лявата, по-безопасната стена на коридора. Повървяхме малко. Почти веднага след завоя коридорът завършваше с обикновена дървена врата. Тя беше полуотворена.

Рожков я огледа от всички страни и внимателно я отвори.

— Лейтенант Хрулев — заповяда той, — останете тук на входа.

Един след друг ние излязохме на балконче, което опасваше като колело доста голяма кръгла зала, напомняща цирк. Това също бе естествена пещера, някога промита от водата. Слабата светлина на малкото лампички осветяваше грамаден агрегат, който заемаше цялата среда на залата — от пода до самия връх на куполообразния таван. В полумрака блестяха огромни цилиндри, ребра на извънредно голям стан на машина, различни по диаметър тръби, лостове, бутала и пр. Колкото и да се вглеждах, не можех да разбера предназначението ѝ.

Към балкончето водеха още три врати. Едната от тях беше отворена. Рожков се отправи към нея. Ние влязохме в обширен кабинет, който приличаше много на другите, които видяхме преди това. Същото бюро с телефон, същата електрическа камина, същите кресла и кушетка до стената, същата бронзова фигура с издигната нагоре ръка, държаща чук и заемаща цялата задна стена. Само в единия ъгъл имаше диспечерски пулт с копчета и сигнални лампи, а редом с него — бюфет със закуски и вина.

Всичко това аз разгледах после. В първия момент вниманието ми бе всецяло погълнато от фигурата на някакъв човек, стига само да можеше така да се назове съществото, което се повдигна от креслото при нашето появяване. Съвършено гола глава с мъртво бледо лице, ослабнало до такава степен, че през кожата сякаш се показваше черепът, се крепеше на тънка набръчкана шия. Костеливите ръце непрекъснато трепереха, сякаш някой ги дърпаше с конци. Изкривеният гръб се тресеше. Черният мундир със златни дъбови листа на петлиците, който

стоеше на тялото като черупка на костенурка, беше украсен с нашивки и значки. Голям орден на железния кръст висеше на шията. Цялата му фигура, слаба и сгърбена до неузнаваемост, приличаше на фигурата на грифон, само оловните очи не напомняха с нищо зоркия поглед на хищната птица.

— Приберете си пистолета — каза той на Рожков по руски, но със силен немски акцент. — Няма да ви потрябва. Виждате пред себе си Зигмунд фон Римше, оберщурмбанфюрера и началника на този обект. . . Моля, господа, седнете. А с кого имам чест да говоря? Вие, разбира се, сте руснаци?

— Не сте сбъркали. А титлата ви е малко остаряла.

— Остаряла, казвате? Значи, вярно е, че Червената армия е превзела Берлин и че райхът вече не съществува.

— От май тази година наистина не съществува. Не ви ли беше известно това?

— От ноември миналата година до последните дни аз нямах връзка с външния свят.

— Нямахте ли радиостанция?

— Унищожих всичко. Това беше необходимо. Моят пръв помощник, отчаял се, че германската армия няма да се върне, измени на страната ни и влезе във връзка със Запада. Това стана, когато вие превзехте Будапеща. Заповядах да екзекутират него и радиста и да унищожат радиопредавателя, но по погрешка повредиха радиоприемника.

— Печално събитие.

— Това беше напълно потребно. Така, значи фюрерът загина?

— Завърши със самоубийство.

— А нашата партия на националсоциалистите?

— Разтурена е.

— А Гьоринг, фон Рибентроп, Калтенбрунер, фелдмаршал Кайтел?

— Предадени са на международния съд и се надявам да получат заслуженото.

— Да? Ето това не ми каза Абаза.

— Кой е този Абаза? Същият шпионин, когото вие укривате тук ли?

— Когото вие търсите и когото реших да ви предам.

— Аха! Ето защо вие отворихте входа?

— Да, за това. И още за туй, че исках да узная от вас какво е станало по света по време на моето уединение. Впрочем все едно, вие щяхте да влезете тук.

— Разбира се, щяхме да влезем.

— Само едно движение на моята слаба ръка, на единия й само п ъст — Римше повдигна сухата като на скелет китка, — би било достатъчно, за да избухнат хилядите тонове динамит и да превърнат в смет тази скала заедно с рудника, завода и всичките й обитатели.

— Защо не ги възпламенихте?

— Аз вече казах: за да ви предам Абаза.

— И с това да получите възможност за помилване? Така ли е? Тактиката ви е ясна.

Римше не отговори.

— Ние имаме сведения — каза Краевски, — че влакът, на който се е евакуирал вашият обект, е бил вдигнат във въздуха от партизаните и цялата ви команда е била убита. Оказва се, че не е така?

Сбръчканото лице на Римше се изкриви в усмивка:

— Това беше военна хитрост. Моят вагон бе почти празен. Там загинаха само второстепенни работници. Аз останах тук по заповед на фюрера, за да отворя входа, когато след няколко седмици се върнат нашите. . .

— И прекарахте тук повече от година.

— Уви, да! Повече от година. . . С мене тук останаха моят син Фридрих, старшият ми помощник, металургът, радистът, лекарят и готвачът. Всичко седем души.

— Като не смятаме Ото Хисингер и инженер Паско — поправи го Рожков.

— О, да! Като не смятаме тях, естествено. . . Аз съвсем забравих за тях — съгласи се Римше, без ни най-малко да се смути. — Но сега съм съвсем сам.

— Съдбата на помощника ви и на радиста ни е известна. Къде са останалите?

— Инженер-металургът и лекарят не показаха подобаваща за арийците твърдост на духа. Те се осмелиха да искат да ги пусна на повърхността. Това подриваше войнската дисциплина. Бях длъжен да ги отстраня.

— С други думи, да ги убиете?

— Аз ги пратих в помещението, където се пазят парите, и затворих автоматически след тях вратата. Нямах възможност да постъпя другояче: можеха да избягат.

— През тайния изход, който е скрит зад тази статуя? — Рожков показва бронзовия гигант.

— О, не! Тук, зад тази фигура, няма изход. Ние не успяхме да го довършим.

— Добре. Този път ще повярваме. . . А къде е вашият син? Също ли се оказа в хранилището?

— О, не! Моят Фридрих постъпи като истински германец. Той знаеше, че е безполезно да се обръща към мене с подобна молба, и се самоуби.

— Този път нещо не ни се вярва — отбеляза Рожков.

Слушах скърцащия глас на фашиста, гледах неговото полумъртво старческо и все пак надменно лице, неговата слаба тресяща се шия с острата ада-

мова ябълка и ужас сковаваше сърцето ми. Не, това не е човек! Това дори не е звяр! Това е безумец, изрод, чудовище, машина, лишена от всякакви човешки чувства, усъвършенствуван автомат — всичко, каквото искате, но само не и човек.

— А къде ви е готвачът? — запита някой от нас.

— Карл умря преди един месец от тежките условия на живот под земята и от лошия въздух. Той ми остана верен до последния момент. Без него аз живея трудно. Моето здраве също е малко разстроено, макар че кабинетът ми е отлично изолиран и има специална вентилация.

— А защо вие не го прибрахте при себе си, в този кабинет? — не се сдържах аз. — Тогава той щеше да остане жив!

Римше се обърна бавно към мен и ме гледа дълго с оловните си очи.

— Млади човече — каза той накрая, — уставът на германската армия не разрешава на низшите чинове да живеят заедно с началниците си.

Той замълча, видимо обезсилен от дългия разговор, облегна се на креслото и затвори очи. Ние също мълчахме. След минута той дойде на себе си, наля си чаша вино и го изпи.

— Вие чакате да ви предам господин Абаза? каза той и с труд се приповдигна от креслото. — Моля! Той е затворен долу, в склада.

— Моля преди това да ни разясните за какво служат тези бутони — каза майорът, като посочи пулта

— О, моля, моля! — съгласи се Римше и с готовност ни обясни значението на диспечерския пулт.

Оказа се, че в него бе съсредоточено управлението на всички бронирани плочи, преграждащи коридорите в подземния завод, а също и вратите в отделе-

ние „А“. С натискането на бутоните можеше да се отварят и затварят вратите. Специалните лампи показваха положението на бронзовите плочи и вратите. Тук имаше особена мрежа от телефонни слушалки, които даваха възможност да се подслушват най-тихите разговори в кабинетите, работилниците и лабораториите. В средата на пулта отделно беше поставен голям бутон, покрит със стъкло, и до него сигнална лампичка. Рожков се поинтересува от предназначението му.

— Виждате ли, този бутон е за обща тревога, сигнал за бедствие — каза Римше. — Инструкцията разрешава натискането му само в крайни случаи.

— Например, ако тук нахлуят враговете, тъй ли?

— Да, разбира се. . . И в този случай.

Римше взе ключовете и се отправи към входа. Несигурната му походка, подгъващите се като на картонен паяк крака и ръце свидетелствуваха, че годината, прекарана под земята, е повредила организма му много повече, отколкото той предполагаше.

Ние излязохме на балкончето. Нашите другари бяха вече там: и Леночка, и Еременко, и онзи, лейтенанта техник, който демонтираше бронираната врата. Майорът го повика с кимане и като се отделиха настрани, шепнешком му заповяда нещо. След това всички се отправиха към стълбата, водеща за долния етаж.

Кой знае защо на Римше на всяка цена му се прииска да ни покаже хранилището на ценности. Може би той разчиташе с тези съкровища да се откупи от съда и справедливото наказание.

Помещението беше съседно на кабинета. Неговата врата също водеше към балкона. Тя беше отворена, но след нея се оказа друга, заключена.

Римше извади ключ и започна да се занимава с ключалката. Ръцете му трепереха и той не можеше да пъхне ключа.

— Кажете, тук ли загинаха вашият металург и лекарят? — запита Еременко.

— Да, именно в тази камера — отговори Римше, без да измени тона си. — Казах им, че ги пускам и съм съгласен да им дам за път по десет хиляди долара. Когато влязоха, затворих вратата автоматически и им прочетох по телефона своята заповед. О, аз не бях така жесток, както предполагате — продължи той, като забеляза негодуванието ни. — Оставих им флакон цианкалий и ги посъветвах да го използуват. Те дълго викаха, тропаха, но после. . . После разбраха, че не им остава нищо друго освен. . .

— По-просто казано, вие ги подмамихте в капан и ги отровихте — рече Рожков.

— Аз нямах друга възможност.

— А сега този изпитан способ приложихте към госта си от чужбина? Не е ли тъй?

— Съвършено вярно — отговори Римше, без да почувствува иронията. — Аз го помолих да донесе от склада вино. Трудно ми е да ходя по стълбите.

Никой от нас не каза нито дума. Най-сетне на Римше се удаде да отключи малката, но много тежка врата. Влязохме в стаичката. Аз се огледах със страх, като очаквах да видя полуизтлелите трупове на осъдените. Нищо подобно обаче не се оказа. Само два големи огнеупорни сандъка, стол, маса и телефон на нея.

— Тук сме запазили от партизаните касата — заяви Римше с хвалебствен тон. — Седемнадесет милиона долара във валута, злато, ценности и скъпоценности, без да се смятат многото милиони райхсмарки, които вероятно нямат никаква цена.

Римше помълча многозначително, като че се любуваше на ефекта от своите думи. След това, доколкото позволяваше фигурата му, се изпъна пред Рожков и заяви гръмогласно:

— Господин майор! Предавам на Съветското правителство рудника и завода в прекрасно състояние, в пълна изправност, готови за работа. И още седемнадесет милиона долара в злато и скъпоценности. И освен това — продължи да рапортува Римше — аз предавам на Съветското правителство опасен шпионин. Смея да се надявам, че моето усърдие ще бъде взето под внимание в бъдеще.

Рожков се засмя:

— Вие, военният престъпник, искате да се откупите от заслужената участ с предаването на нашата собственост? Рудата е наша, заводът е построен с труда на военнопленници, значи също съветски хора, съкровищата също са обрани от нас. Не мисля, че ще ви се удаде това! — Рожков погледна Римше право в очите: — Но ако вие бихте ни предали записките на Паско и Хисингер, взети от вас с помощта на измама от умиращите учени, тогава може би ще си поговорим още.

Римше се вцепени.

— Господин майор — прошепна той, — аз не знам за какво говорите. . . у мене няма никакви записки.

— Вие лъжете, господин обершцурмбанфюрер! Тетрадката на Паско е у вас — каза сухо майорът и като се обърна, тръгна надолу по стълбата.

След него се заклатушка Римше. Другите също тръгнаха надолу. На балкончето останахме само аз, Леночка и Сапегин. Клатушкащият се полулуд фашист беше толкова гаден, предизвикваше такова отвращение, че ни се прииска да си отдъхнем от тягостното му присъствие.

Без да очакваме, изведнъж светлината угасна и ние се намерихме в пълна тъмнина. . . Но не, тя не беше пълна. Изумен, аз видях, че всичко наоколо — покрив, стени, под — сякаш беше обсипано със светещ прах.

Безчислено множество от синкави искрички избухваха навсякъде — отгоре, отдолу, от всички страни. В далечината, под купола на свода, те се сливаха в едно слабо блещукащо облаче, а наблизо се разпадаха на милиони огънчета, припламващи в миг. Като че край нас в черно бездънно пространство се носеха, въртяха и мятаха като от вихър във всички страни рой падащи звезди.

При това слабо, лъжливо осветление аз различавах в тъмнината силуетите на своите събеседници, черните петна на вратите и смътно проблясващата грамада на машината.

— Ах, колко е прекрасно! — възкликна Леночка. — Като в приказно царство! Също като на сцената в „Синята птица“!

— Интересно явление — каза Сапегин.— Светят минерали, вероятно цинкова руда, влизаща в състава на скалата, под влиянието на някакво, както се вижда, доста интензивно излъчване, с което е изпълнена цялата зала. Не е чудно, че за една година Римше се е превърнал в пълен инвалид, макар да е живял в добре изолирано помещение.

Ние се любувахме на това чудесно зрелище, когато изведнъж се чу резкият и повелителен глас на Рожков, който наруши тишината.

— Лейтенант Хрулев, затворете вратата и не пускайте никого оттук.

— Слушам, другарю майор! — отчетливо отговори лейтенантът.

Ние се хвърлихме към перилата. Долу в тъмнината, сред лостовете и тръбите, се движеха светлите петна на джобните фенерчета.

— Изглежда, че шпионинът е избягал — каза Сапегин. — Да отидем по-бързо до стълбата.

Разтревожени, ние светнахме с фенерчетата и пребягахме към стълбата. Там нямаше никой: балкончето, площадката и ъглите бяха празни. В това време се чу глухият вой на сигнална сирена. Ниският й вой нарастваше до рязък писък и пълнеше душите с тъга и тревога както при нощните нападения на вражеските ескадрили. И сякаш именно в отговор на това виене отдолу се разнесе страшен вик. Не, това не беше вик, а див вопъл, пълен с ужас и отчаяние. Така викат хора пред своята гибел, видели убиеца с нож в ръка или наближаващата лавина на срутването.

Този вопъл заедно със сирената, отразени от сводовете с многократно ехо, се сливаше в един непрекъснат неясен рев. Не можеше да се разбере нищо.

— Това е Римше. . . Защо крещи? Колят ли го, какво? — разтревожи се Сапегин.

Римше вече бягаше по стълбите и като се блъскаше по стените и перилата, полетя край нас право в кабинета си, без да престава да вика нещо на немски. Сапегин изтръпна, поразен от смисъла на чутите думи. Аз разбрах, че е станало нещо сериозно и страшно.

— Какво? Защо крещи?. . .

— Взрив! След тридесет минути взрив! Някой е натиснал бутона. . Сили небесни! Хиляди тонове динамит!

След секунда ние нахлухме в кабинета — и аз, и Леночка, и Сапегин, и другите. В него беше тъмно. Само сигналната лампичка на големия бутон свят-

каше зловещо с така познатата ми червеникаво-зелена светлина.

Лъчи от фенерчета осветиха пулта. Стъклото, което покриваше големия бутон, беше разбито и самият бутон натиснат надолу. Не можеше да има съмнение.

На пода край бронзовия истукан видях простряно тялото на Римше. Той лежеше в странна поза. Беше прегърнал с двете си ръце крака на гиганта, като че измолваше пощада от неумолимото божество.

Последен влезе Рожков.

— Другарю лейтенант — обърна се той към механика и гласът му прозвуча тревожно, — вие изпълнихте ли моята заповед?

— Всичко, както заповядахте, другарю майор.

— Няма ли да има взрив?

— Не бива да има: аз прерязах всички проводници на пулта и строших контактите.

От гърдите на всеки се изтръгна въздишка на облекчение. Старшият призрак на неминуемата и скорошна гибел се разсея.

— Когато сте чупили контактите — продължи майорът, — поради недоглеждане сте отворили всички врати на долния етаж и сте освободили от склада шпионина.

— Всичко е възможно, другарю майор — оправдава се техникът. — Конструкцията на този пулт ми е неизвестна, а нямаше време да я изуча.

— Ясно. А защо работят сигналната сирена и лампичката, след като сте прерязали всички проводници?

— Може да се предполага, че някъде е останала някаква жичка.

Техникът бързо откачи страничната стена на пулта и като прсвря отвертката през паяжината от жици,

започна да човърка нещо. Скоро сигналната лампичка загасна и зловещият вой на сирената замря на ниска нота.

— Не забелязах тази жичка, другарю майор. Сега всичко е наред.

— Добър ред! Тъй вие можехте да не забележите и жиците, водещи към адската машина.

Рожков нервно закрачи по кабинета. Техникът отново зачовърка във вътрешността на пулта.

— Нямаше време да се догледа всичко — продължаваше да се оправдава лейтенантът. — Изглежда, че съм ги прекъснал. Но кой знае! Не мога да гарантирам.

Рожков се приближи до него:

— Оставете, напразно се стараете. Все едно, нищо вече не може да се направи. Ако адската машина е приведена в действие — той погледна часовника си, — след двадесет и две минути целият завод и ние ще полетим във въздуха. Няма да успеем да избягаме. Може би Римше знае нещо?

Но бившият началник се търкаляше на пода в безсъзнание.

Леночка ме приближи и ме хвана под ръка.

— Да излезем оттук, Серьожа — каза тя. — Там е по-добре.

Ние напуснахме кабинета и излязохме в тъмната зала, посипана със светлинки. Аз исках да следя по часовника със светещите стрелки за времето, но Леночка не ми позволи:

— Не бива, Серьожа. Само излишни вълнения. Нека по-добре да поседи ем тук.

Ние седнахме на стъпалата на стълбата. Стана съвсем тихо. От кабинета не идваше нито звук. Мълчахме и ние. Тишината, милиардите блещукащи в тъмнината искрици и близостта на Лена разпръснаха страха и тревогата ми. Аз се успокоих.

Но ето в кабинета се размърдаха, заразместваха столове, заговориха и на балкончето отвсво пробягаха като зайчета лъчите на електрическите фенерчета.

— Сергей Михайлович! — чух силния глас на майора. — Къде сте? Къде сте се скрили?

— Тук съм, Андрей Матвеевич! Мина ли времето?

— И в излишък.

— Значи няма да има взрив?

— Няма. Успокойте се — отговори весело той.

Сякаш тежка планина се смъкна от плещите ми. Вцепеняването ми изчезна изведнъж, възвърнаха се и жаждата ми за живот, и бодростта.

Майорът ни приближи.

— Хрулев беше през цялото време на поста си и не е пропуснал никого — каза той, — значи шпионинът е още тук. Да вървим да го търсим.

Ние се спуснахме долу. Тук имаше три врати. Те всички бяха отворени. Едната водеше в склада за продукти, другата — в кухнята, третата — в акумулаторната станция. Главният прекъсвач беше изключен. Очевидно това беше направил шпионинът веднага след като отворената врата му е позволила да излезе от склада. Ние включихме прекъсвача и залата отново светна. Почти едновременно с това се раздаде гласът на Краевски:

— Тука! Елате тука! Той избяга през прохода.

Ние изтичахме нагоре. Когато влязох в кабинета, най-напред видях Римше. Той седеше на пода и показвайки с пръст бронзовия гигант, викаше на немски:

— Хир! Хир! Ер гефлоен хир!

— Изглежда, че шпионинът е избягал през тази врата — каза майорът. — Но Римше твърди, че тук няма изход. Хайде да се опитаме да я отворим.

— Чакайте, другарю майор — спря го техникът. — Разрешете на мен. Това е моя работа... Моля да се отдръпнете.

Всички отстъпихме и неволно вдигнахме погледи към смъртоносния чук на бронзовия истукан.

Техникът приближи спокойно към главата на глигана, завъртя ухото и натисна окото. То веднага засвятка със зелена светлина, плочата мръдна, бавно се обърна и се откри нисък тъмен проход, прокопан в скалата. Лейтенантът пъхна отвертката в устата на звяра, завъртя я и зеленото око угасна.

— Сега няма да се затвори, другарю майор — весело обяви той, — бъдете спокоен. Аз изучих тази играчка.

Рожков светна с електрическото фенерче, изкара пистолета си и тръгна към тайнствения изход. Хрулев тръгна след него. Лъчът освети нисичкия свод и стръмните стъпала на стълбата, спирално издигащи се нагоре. Стъпките им по каменните стъпала ставаха все по-глухи и по-глухи. Но ето, чух далечния глас на майора:

— Хей, кой е там? Излез! Измъквай се оттам! Хайде, по-скоро!...

Никакъв отговор. Тишина. Майорът повтори заповедта си. Пак тихо. Минаха минута, две... Ние чакахме, гледахме мълчаливо черния отвор, затаили дъх и не смеейки да мръднем. Но пак се чуха бързите крачки на връщащите се. Лъчът на фенерчето блесна по камъните. Майорът излезе, целият покрит с прах. Загаси фенерчето и прибра пистолета си. Лицето му беше бледо и развълнувано, по устните му играеше странна усмивка.

— Застрелял се — тихо каза той. — Наврял се в самия край на шахтата, в ъгъла, и се застрелял. Не издържал, очаквайки взрива.

Поразени от всичко случило се, ние мълчахме събрани в средата на кабинета. Рожков се приближи до все още седящия на пода фашист.

— Господин Римше — каза той силно, — ще продължавате ли да отказвате да ни предадете тетрадката на инженер Паско?

— Их хабе кайи. . . Аз нямам никаква тетрадка на инженер Паско. . . Не, нямам. . . — изговори с труд той.

— Какво пък, ще се опитаме да минем и без вас. . . Другарю лейтенант, моля ви да разгледате както трябва крака на статуята. Само че предпазливо, за да не попаднете под удара.

— Бъдете спокоен, другарю майор. Ръката на чудовището е парализирана.

Той легна на пода и разгледа внимателно крака, след това чукна по него с отвертката. Звукът беше глух.

— Наистина тук има някакъв фокус — каза техникът. — Кракът е празен и не е заварен за поставката. Почакайте, сега ще я. . .

Той чука, оглежда, мъчи се да извие бронзовото стъпало на всички страни, натиска на разни места, но всичко напразно.

— Разрешете, другарю майор, да го отрежа: металът не е дебел. Иначе не ще открием тайната му скоро.

— Почвайте.

Техникът взе секач и чук и с няколко удара отсече стъпалото и от крака падна свитък листове.

Рожков се наведе, взе ги и се обърна към нас. Във високо издигнатата му ръка беше тетрадката на Паско. Той се усмихна широко и ни огледа, като не можеше да скрие радостното си вълнение.

— Ето! — възкликна той. — Римше ни показа сам къде я е скрил!

27. ПЪРВИТЕ СТРАНИЦИ ОТ ТЕТРАДКАТА НА ПАСКО

На другия ден вечерта в кабинета си Андрей Матвеевич ми разказа съдържанието на първите няколко страници от тетрадката на Паско. Разбира се, само това, с колко, както той се изрази, „съм имал пълно право и основание да се запозная". Някои места дори прочете на глас.

Тези страници представляваха нещо като увод и бяха написани на руски лично от Паско. Останалото— научната част на тетрадката — е била написана от него на немски под диктовката на професор Хисингер. Само поясненията и забележките бяха на руски. Тази главна част на труда аз никога не видях и за нея не мога да кажа нищо. Впрочем, отлично владеещият немски език Рожков, като я преглеждал, дошъл до извода, че без основни познания по висшите раздели на теоретическата физика е невъзможно човек да се ориентира в написаното.

Рожков извади от бюрото си няколко листа, изписани на машина. Това бе началото от тетрадката на Паско, разбира се, копие, тъй като оригиналът беше изпратен в Москва. Читателите навярно помнят, че нейната първа страница беше скъсана и се валяше по пода на карцера, където намерихме телата на нещастниците. Със съдържанието на страницата се запознахме в една от предните глави и аз не ще го повтарям тук.

Ето какво следваше по-нататък:

Но да започнем работа. През март 1941 г. при нас дойде от Москва младият геолог Рябинкин. Целта на командировката му беше да търси полиметалически оловно-цинкови руди. Той бродеше по цели дни из планината, често нощуваше под открито небе, връщаше се в хотела само да постави в куфара

образците минерали. Особено го заинтересува Сивият зъбер, който сега е наш затвор и скоро ще стане наш гроб. Няколко дни той лазеше по неговите стръмни урви с чукче и компас в ръце и чувалче на рамо. После получи в завода сонда с нафтови двигатели, нае работници и я заби в скалата, като продължи търсенето със сондиране. Войната го свари на тази работа.

При нас фашистите нахлуха съвсем неочаквано. На Рябинкин беше предоставено място в един от последните отлитащи самолети.

Той стигна до летището с два големи куфара, пълни с камъни, и него, разбира се, не го качиха в самолета. Не искаше да се раздели със своята колекция и остана в града ни.

Помня, една вечер седяхме в лабораторията. Настроението бе потиснато. В града вилнееха фашистите. Носеха се тревожни слухове, че е пристигнало гестапо, че се съставят черни списъци, че заводския хотел превръщат в затвор, че скоро ще почнат арести.

Рябинкин прекъсна мълчанието и каза:

Виктор Иванович, вие знаете ли, че тоя Сив зъбер, който аз пробивах цял месец, е своего рода чудо на природата. Неговия доломитов масив пресичат две мощни жили, по „повърхността без руда, но в дълбочината рудоносни. Аз направих отгоре отвор и знаете ли на какво се натъкнах? . . . Ето, погледнете! Той извади от джоба си пъстро камъче и ми го подаде...“

Рожков прекъсна четенето и прелисти няколко страници.

— По-нататък се описва подробно — поясни той — каква е тази руда, какви са нейните запаси, какъв е характерът на гънките на рудното тяло и прочее. Изтъква се какво грамадно значение за нашата страна ще има откриването на това находище. Така. А сега, Серьожа, слушайте по-нататък... Паско пита Рябинкин:

— Вие говорили ли сте на някого за това?

— На никого. На вас за пръв път. . . Отвора засипах, дупките запълних, образците зарих в земята и всички записки изгорих.

— Тогава от какво се безпокоите?

— И въпреки това — тревожа се. Днес видях есесовци с лопати да отиват към мястото, където зарових образците. Някой може и да ме издаде.

— Ето ти тебе! Но кой?

— Познавате ли моя десетник Лизогуб?

— Виждал съм го.

— Той е досетлив и грамотен момък. Беше ми много полезен. Но не ми е по сърце. Днес бе толкова любезен с мен, гледаше ме все в очите, усмихваше ми се; съгласяваше се с всичко. . . Опасно е. Боя се!

— Стига пък вие!

— Боя се от него, боя се! Доста много му разказах . . . Виктор Иванович, ако се случи нещо, ако неочаквано в нещастен час ме замъкнат, завещавам на вас това дело. Не издавайте тайната на фашистите! Запазете я!

Дадох дума. . .

Предчувствията на Рябинкин се оправдаха. Гестапо го арестува същата вечер и не зная какво стана с него. Мене тогава не закачиха.

Но ето в началото на 1942 г. при нас дойде комисия от Берлин и веднага разви бясна дейност. Тогава арестуваха много хора от нашия град, арестуваха и мене. Разпитваха ме дълго в присъствието на няколко учени специалисти, сред които беше и Хисингер, сегашният ми другар по заточение. Ставаше дума за местонахождението на Сивия зъбер. Заявих, че не знам нищо, че нищо не разбирам и че Рябинкин не ми е говорил и рудата виждам за пръв път. Повярваха ми и това отсрочи моята гибел. Прекарах около година в концентрационен лагер. Преди близо три месеца ме разбудиха неочаквано през нощта, заповядаха ми да се стегна, нахраниха ме, облякоха ме в нов костюм и ме откараха в неизвестна посока.

После дълго ме водиха с вързани очи през каменни коридори, проходи и стълби. Намерих се пред самия обершурмбанфюрер фон Римше. Той ми съобщи, без да пита за моето съгласие, че съм назначен за химик анализатор при професор Хисингер. На въпроса ми, зададен с недоумение, защо аз, руснакът, получавам такъв отговорен пост, когато в Германия има много отлични химици, той отговори ехидно усмихнат:

— О, вие също сте много добър химик. Ние знаем. Ако се трудите честно, ще получите добра печалба и може би дори железен кръст. . . Това ще има много голямо значение, когато Германия завладее целия свят.

Бях доста изумен от това доверие, но по-късно Хисингер ми обясни всичко много просто. Двамата, той и аз, сме били обречени на унищожение, когато повече не ще им бъдем нужни. Ние скоро се сближихме. . .“

Майорът пак прекъсна четенето, пропусна страница, после продължи:

„Два месеца водихме фрицовете за носа. После настъпи катастрофата. Очевидно не ми вярваха и някъде другаде правеха контролни анализи. Римше ме повика. Съобщи ми, че не съм оправдал доверието и ще бъда унищожен. Но не ме разстреляха, както очаквах, а ме отведоха в карцера и приковаха с вериги към пода. Подир седмица доведоха и Ото Хисингер. След още няколко дни ни съобщиха, че за две седмици немците напускат подземния завод и че за този срок ни оставят храна от „хуманни съображения“. Това, разбира се, беше най-неприкрито лицемерие: те знаеха прекрасно, че няма да се върнат така скоро тук.“

Рожков замълча.

— Е, това е всичко — каза той и скри тетрадката. — Прочетох ви всичко, което бе възможно.

— Нещастните! — казах аз. — Само ако знаеха как ловко ги е излъгал този хитър негодяй!

— Това би било за тях най-страшният удар!... Е, какво, сега изяснихте ли си по-добре смисъла на случилото се?

— Разбира се! Благодаря. Неясно е само откъде ви е известно, че десетникът на Рябинкин, по презиме Лизогуб, и убитият Галемба са едно и също лице... Простете, Андрей Матвеевич, може би ви задавам нескромен въпрос?

— Нищо. Вашето любопитство е естествено. Обещах всичко да ви разясня.

Той отвори бюрото и извади познатата ми вече снимка на Колоната на съгласието с фотографираните в подножието ѝ немски полицаи. Рожков я бе взел, когато преглеждаше снимките при Маева в музея. Мълчейки, той ми показа един юначага, който стоеше в първия ред зад столовете на началниците. Не можеше да се сбърка: в това грубо самонадеяно лице с дълги мустаци познах Галемба.

— Какво ще кажете?

— Той е.

— Разбира се. Всички казват това. А знаете ли какво ме накара да погледна тази снимка? При обиска в къщицата му до сала ние не открихме нищо подозрително, освен полицейска свирка, немски тип, с пречупен кръст. Макар да има много такива свирки, аз реших да проверя.

— Но как се е решил той да се засели в местността, в която могат да го познаят!

— Абаза го е намерил и завербувал, помогнал му е да почне работа при сала. Той им е бил нужен като стопанин на квартира за явки... Е, и за други не по-малко невинни цели. Живял той самотно, пуснал брада, а и сред населението надали някой го познава. Той не е местен. При немците работил в концлагера

за военнопленници, от които, както знаете, са се завърнали малко.

Така ми стана известна историята на тъмния живот на предателя Лизогуб.

28. ПОСМЪРТНО ОПРАВДАН

Привечер, наскоро след разиграли се събития в отделение „А“ на подземния завод, ние с Леночка седяхме в къщи и повтаряхме курса по технология на циментовото производство.

Неочаквано при нас се отби Андрей Матвеевич. Зарадвах му се много. Поздравявайки ни, той извади от джоба си знаменитото жълто гребенче във формата на рибка — знака на младите разузнавачи патриоти — и ми го подаде.

— Връщам ви собствеността. Запазете го за спомен от всички приключения и тревоги и от нашата съвместна работа.

— Благодаря. Не ви ли е нужно повече?

— То никога не ми е трябвало. Аз го взех, защото се опасявах да не би случайно да го види Петя или Ана Шидловска. Това би усложнило много нашата работа, а и за вас не би било съвсем безопасно.

Аз подадох гребенчето на Леночка. Тя не беше го виждала и сега го разглеждаше с интерес.

— Да, предметчето е забележително — каза майорът. — То дълго е било символ на беззаветна любов към родината и висок героизъм, а после е станало оръжие за престъпление. Прочее последната му служба е пак полезна.

— Как така?

— То принуди Шидловски да признае престъпленията си. Той не можа да обясни откъде го има. Започна да обърква показанията си и в края на

кращата призна всичко. Само едно отрича: участието си в покушението над Коломийцев. Възможно е в този случай Абаза да е действувал без знанието на Шидловски. Винаги е по-добре да минеш без излишен свидетел.

— Но как е могло да стане това?

— Много просто. Абаза узнал за писмото, изпратено от Ана Шидловска до брат й, и веднага разбрал опасността. Той изпратил Шидловски в Белите камъни, без да каже ни дума за намеренията си да устрои капан на кореспондента.

— И все пак именно Шидловски погуби Петя с това, че го въвлече в престъпната компания. Така е, нали?

— Не. Не е така. Съвсем не е така! Петя никога не е бил в тяхната компания. Той е жертва на престъпниците, а не техен съучастник. Те са го използували за своите гнусни цели — това е вярно, но по пътя на лъжата, играейки си с най-хубавите чувства на момчето.

И Андрей Матвеевич ни разказа подробно печалната история на сближаването на Петя с компанията на Шидловски.

Шидловски се явил в града две седмици по-рано от мене и отначало живял в хотела. С Абаза се срещнал за пръв път в конспиративната квартира на Галемба, в къщичката на саладжията. Тук се изяснило, че Шидловски, макар и да е бил член на МРП, е играл само второстепенна роля и за съществуването на фашисткия подземен завод не е знаел нищо съществено.

Дейността на младите разузнавачи е била строго законспирирана дори вътре в самата организация.

Абаза поръчал на Шидловски да разузнае всичко, което е възможно, за Сивия зъбер. След това „ко-

респондентът", за да заличи следите си, отлетял от града със самолет, а се върнал отново с влак.

Живейки в хотела, Шидловски успял преди мен да препише и разшифрова надписа в килията. В него е било указано мястото на входа откъм реката, през шлюза. Но те не са могли да разберат израза „ръката на Лисовски" и затова надписът се оказал безполезен. Тогава решили да се сближат с Петя Сердобин, разчитайки да узнаят нещо от него. За това се наложило Шидловски да се срещне със сестра си. Той съумял да я убеди, че се занимава с литературна работа, че псевдонимът му е „Коломийцев", че пише роман за героичните дела на младите разузнавачи, че е дошъл тук да събира материал, и я помолил да го запознае с Петя. Сестрата му повярвала. Запознала ги. Представила своя брат на Петя като писател. Те се сближили много скоро. Представете си младо момче, пламенно и увличащо се, благоговеещо пред паметта на брата герой. С каква любов, с какво открито сърце е срещнало то човека, който иска в литературен труд да опише живота, борбата и героичната гибел на неговия кумир! Шидловски е започнал внимателно да разпитва Петя за работата на младите разузнавачи, но момчето не знаело почти нищо. Без съмнение, ако на Петя беше известно нещичко за подземния завод, той не би мълчал за такова важно за родината откритие. И все пак Шидловски получил едно много сериозно указание. Петя си спомнил как те с Толя и другарите — това било не много преди арестуването им — три дни наред дежурили на хълма до реката срещу Сивия зъбер. Целият район тогава бил заграден. Забранили плаването, дори на отсрещния бряг било забранено да се ходи. Те внимателно наблюдавали как концлагеристите преминавали по пътечката край реката. Трябвало да забележат

мястото, където един от затворниците щял да падне. Това станало пред очите на Петя и Толя на третия ден вечерта. Толя отбелязал това място на саморъчно направената карта и го надписал с „вход“. Тогава Петя не обърнал особено внимание на тази работа, но мястото запомнил.

След бягството на окупаторите той ходил към Сивия зъбер, намерил до самата вода отбелязаното на картата място, но там нямало нищо. Тогава и не помислил, че входът се намира под водата. Ето с какви важни сведения Петя снабдил Шидловски и съучастниците му. Те именно това не знаели. Шидловски започнал да откровеничи. Не скрил от Петя, че вътре в зъб ра немците са извършили важни работи, че да се проникне там е могло само през тайния вход, вероятно същия, който знаели младите разузнавачи. Той помолил Петя да го заведе на това място през нощта, за да се запази засега тайната. После те двамата ще съобщят всичко в Москва и с това ще допринесат голяма полза на родината. Романтично настроеното момче се вслушало в сладката реч на лъжливия приятел и се хванало на въдицата. То предложило да се облече в женски дрехи. Маскирало се веднъж тъй на Нова година, момчето знаело, че му приляга. И ето че се появила тайнствената девойка, която дълго време ни смущаваше. През нощта, когато аз се лутах през гората, Петя е водил Шидловски да му покаже мястото на входа. Абаза и Галемба, за които Петя е нямал представа, вървели след тях. Едва не им обърква плановете моето появяване. Изстрелите се чули из цялата гора и се наложило Абаза да се открие.

Тук той проявил целия си талант. Без да се смути и без да скрива своето познанство с Шидловски, той просто обяснил на Петя, че те следили предателя Бедуин, който издал младите разузнавачи, и че са

имали намерение да го заловят и предадат на съдебните органи. Заявил също, че имал лична връзка с организацията на младите разузнавачи, и за доказателство показал полученото от Шидловски гребенче.

— Кого представили те за Бедуин? — запитах аз, когато Рожков разказа това.

— Нима не се досещате? Естествено вас, Серьожа.

— Мен?. . .

— Разбира се.

— Как така? — каза изумено Леночка. — Все пак са нужни някакви основания и доказателства. Така можеш да наговориш, каквото си искаш.

— Те са ги представили, Елена Алексеевна. Първо, Серьожа знае ключа на шифъра. Нали така? Второ, него „познал" Иван Иванович Сердобин. И накрая Абаза също „си припомнил" за него. Всичко е в ред.

— И Петя е повярвал на тази глупост? — възкликнах аз.

— Повярвал. Дори се е съгласил да ви следи.

— Хитро! Та те може, представете си, да са казали на Петя, че аз съм блъснал от урвата баща му?

— Познахте: те тъкмо така са му казали. Не бива да им се отрича остроумието.

Майорът разказа как Абаза и Шидловски са проникнали в шлюза с подводната лодчица, как Абаза влязъл в телефонна връзка с Римше и как той, отваряйки бронираната врата, пуснал да влезе само единият.

— Простете, Андрей Матвеевич — прекъснах го аз, — но откъде са се снабдили с тази лодчица?

— Колко обичате да изпреварвате, Серьожа. Е, щом сте запитали, ще се постарая да ви отговоря. Сега ми е всичко ясно. Слушайте. Още преди идването на Шидловски Абаза и Галемба изровили затрупания с камъни вход на блиндажа при недо-

върженото укрепление и там намерили лодката. Несъмнено Абаза е знаел за това по-отрано, знаел и как да се свърже с Римше по телефона. Пита се: откъде? От този тайнствен „млад“, за който се говори в донесението, намерено в радиомаяка. Кой е той? В касата на Римше намерихме дневник, в който той саморъчно записвал разните, заслужаващи внимание събития. Записките в общи черти потвърдиха показанията му. Обаче в тях не се споменава за самоубийството на неговия син Фридрих, а има забележка за дадената му сума от тридесет хиляди долара. Само едва обяснението, че синът не е и мислил да умира, а е бил изпратен от бащата с някакво поръчение и не се е върнал. „Младият“ — това е той. Тази достойна издънка от фамилията на фон Римше, очевидно пренебрегвайки бащините поръчения, е продал на чужденците тайната на Сивия зъбер и е заживял спокойно със спечелените парици. От него чуждото разузнаване е научило за лодката, за тетрадката на Паско и за всичко останало.

— Татенцето обаче упорито продължава да твърди, че уж неговият Фридрих се е самоубил — засмя се майорът. — А и естествено е: нали самият факт на измяната на сина би опозорила честта на техния род.

Така или иначе Абаза проникнал при Римше. Препоръчал се за представител на чуждото разузнаване и му обещал какво ли не. Обаче старият есесовец бил предпазлив. Той показал всички съкровища, но отказал да продаде тетрадката на Паско.

Всички секрети на подземието Абаза е знаел от преди, естествено от Фридрих. Имал е и плана на завода. Този план намерихме у него. На него е показан незавършеният изход от кабинета като за-

вършен. Тази грешка се оказала съдбоносна за шпионина.

Абаза прегледал всички тъгълчета на завода, бил в карцера, където разхвърлил листовете, оставил стеаринови петна и изгорени кибритени клечки. . .

Научил, че ние сме се спускали в кладенеца, Абаза разбрал, че през него можем да се доберем до подземния завод, и решил да ликвидира този проход. Поради липса на взрив бил приготвен карбид. Наблюдавали кладенеца. Като видял, че сте се спуснали в него, Абаза решил веднага да действува. Враговете убили Совков, после се опитали да разрушат прохода с ацетилен, за което хвърлили в кладенеца цял варел карбид. . . Като се убедили в неуспеха на тази работа, те решили да го цементират.

Убийството станало пред очите на Петя. През това време той бил в палатката. В суматохата те го забравили. Той слушал откровените разговори на бандитите, видял озверените им лица, бледи от страх и жестокост, и изведнъж разбрал всичко. Само врагове могат да нападнат войник от държавна сигурност.

Трудно е да си представим какво е преживяло момчето през тези минути! Изумление, негодуване, ужас от убийството, съзнание за своята вина, страх от отговорност за съучастие в престъпленията, желание да помогне на жертвата. . . Той разбрал, че е попаднал в лапите на злодеи, че трябва по-скоро да избяга от тези страшни хора. И бягал, без дори да се преоблече, защото дрехите му останали в блиндажа.

Скоро съзнанието за дълг надвило страха. У Петя укрепнала мисълта, че е длъжен да спаси човека, когото заплашва смърт може би по негова вина. Но как? Към кого да се обърне? Кого да повика? Петя се объркал. За нищо на света не искал да отиде в

милицията: страхувал се, че ще го обвинят в съучастие. Той знаел, че жена ви е дошла, и решил да каже на нея. Върнал се в палатката, взел вашето писмо и документите и тръгнал към къщата на Паско, но не влязъл вътре, а се срещнал с Елена Алексеевна на улицата. На вас, Елена Алексеевна — завърши майорът, — се удаде да се спуснете в кладенеца, но скърцането на скрипеца издало Петя. Негодяите го хванали, вързали и отвели в шлюза. После тук домъкнали и трупа на Совков. Няколко дни държали момчето в помпената камера и вече, без да се стесняват, водили пред него разговори за секретите на завода. Ето откъде е узнал той тайната на германския бог. После с изстрел от пистолет го ранили смъртно.

Майорът замълча. Мълчахме и ние.

— Вие сте прав, Андрей Матвеевич — каза Леночка накрая. — Петя, естествено, е жертва, а не съучастник в престъпленията. Него са го излъгали. Ръководили са го честни намерения. И аз тогава веднага почувствувах това. Сега бих го оправдала.

— А последната му постъпка, Андрей Матвеевич — казах аз, — е наистина геройска. Той е знаел, че отива почти на явна смърт.

— Разбира се — съгласи се майорът. — Може да се смята оправдан. . . Посмъртно оправдан.

Какво стана по-нататък, читателят вече знае. След убийството на Совков и ликвидирането на прохода през кладенеца шпионите се страхували да останат край Сивия зъбер и се прибрали в Белите камъни. Шидловски — легално в хотела, а Абаза и Галемба — в горската колиба.

След разобличаването Абаза избягал пак в подземието. Защо именно тук? Нали знаел, че подземният фашистки обект вече не е тайна?!

Преди всичко, струвало му се е, че подземието не е особено опасно място. Той считал нас с Леночка за затворени в лабораторията, Петя бил убит, подводният вход — на никого неизвестен, а да се отвори бронираната врата отвън — за невъзможно. Значи няколко дни там можело да се преживее безопасно. Но главното — трябвало да се намери на всяка цена тетрадката на Паско. Освен това привличали го натрупаните от есесовците съкровища: долари, злато, скъпоценности. Накрая трябвало да изпълни последната заповед на началството — да вдигне подземието във въздуха. След като тайната на Сивия зъбер станала известна на Съветското правителство, той трябвало да полети във въздуха.

Римше се хвалеше, че навреме е разгадал злодейския му замисъл и е спасил завода от гибел. За всеки случай той не излъга за хилядите тонове динамит. В различни места на подземието нашите миньори откриха четиридесет кладенеца и във всеки от тях по 25 тона взрив. Всички се възпламеняваха от адска машина, скрита в стената на кабинета. Тя се привеждала в действие от голямото копче, намиращо се на пулта в кабинета на Римше. Ако не бяхме се досетили за предназначението му, зъберът би се превърнал в куп чакъл. . .

Така завърши нашата беседа с майора през тази забележителна вечер.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

С това завършиха моите приключения. След два дни аз вече работех в завода като началник на новата циментова пещ, която току-що мина изпробванията и бе приета за експлоатация. На Леночка предложиха длъжността сменен инженер, докато бъде завършена третата пещ.

Напуснахме къщичката на Паско и се заселихме в нова квартира в заводското селище. Като ни пожела щастие, старицата Надежда Петровна се раздели сърдечно с нас. Но с Татяна се разделихме хладно. Тя замина обратно за Киев две седмици преди края на ваканцията.

С това мога да завърша моята повест. Но мисля, че за читателя ще бъде интересно да узнае още някои подробности.

Римше бе изведен от подземието и изпратен в болница, след като беше пробит входът в шлюзовата камера. Лекарите не позволиха да бъде преведен през водата с водолазен костюм. Вълненията през последните дни му подействуваха толкова зле, че в болницата той преживя само една седмица, като през всичкото време беше в тежко състояние. Освен негодяй в същото време той беше и страхливец. Разпореждайки се леко с живота на другите, той нямаше нито капка мъжество да срещне своята смърт с открито лице.

След откриването на удобен вход към подземието, комисия, възглавявана от Сапегин, пристъпи към работа. Специалистите се заеха с подробното изучаване на оборудването, с изчислението на геологическите запаси от руда и с разучаването на техническата документация, намерена в касата на Римше.

От всички страни зъберът бе ограден с висока стена. Подводният проход и кладенецът бяха зацементирани плътно. От съседния високоволтов далекопровод бе построено отклонение. Сега тук правят много голямо пристанище и прокарват хубав път. Наблизо се поставят основите на ново заводско селище..

6,45 лв.

Biblioteca Nacional